

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

1908 JÖN TÜRK DEVRİMİ İLE 1911 ÇİN
DEVRİMİNİN KARŞILIKLI ANALİZİ

AIERKEN ADILIJANG

130121011

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. HASİP SAYGILI

İSTANBUL 2019

TEZ ONAY SAYFASI

FSMVÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı yüksek lisans programı 130121011 numaralı öğrencisi AIERKEN ADILJIANG 'ın ilgili yönetmeliklerin belirlediği tün şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "**1908 Jön Türk Devrimi ile 1911 Çin Devriminin Karşılıklı Analizi**" başlıklı tezi aşağıda imzaları olan jüri tarafından 10.01.2019 tarihinde oy birliğiyle kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Hasip SAYGILI

(Jüri Başkanı ve Danışman)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Prof. Dr. Zekeriya KURŞUN

(Jüri Üyesi)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Prof. Dr. RAGIP KUTAY KARACA

(Jüri Üyesi)

İstanbul Aydın Üniversitesi

BEYAN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**1908 JÖN TÜRK DEVRİMİ İLE 1911 ÇİN DEVRİMİNİN KARŞILIKLI ANALİZİ**” adlı çalışmanın, proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etik kurallarına uygun bir şekilde hazırlandığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

AIERKEN ADILJIANG

1908 JÖN TÜRK DEVRİMİ İLE 1911 ÇİN DEVRİMİNİN KARŞILIKLI ANALİZİ

ÖZET

19. yüzyıl sonunda ve 20. yüzyıl başlarında bir bakış açısından, kapitalizm, emperyalizm aşamasına geçmiş, sömürgeci politikalar genel olarak güçlenmiş ve Asya'daki bazı ülkeler sömürgeler haline gelmiş ya da yarı-kolonileşmeyi derinleştirmiştir. Emperyalizm, saldırgan tutumu ve köleleştirme politikası sayesinde mevcut kuralların ve feodalizmin bastırılması ile Asya ülkelerine ve halklarına ağır bir felaket getirmiştir. Asya halkı ile emperyalist feodalizm arasındaki çelişki büyük bir faktör haline gelmiştir. Bu çelişkinin yoğunlaşması 20. yüzyılın başlarında Asya kıtasının içinden geçen anti-emperyalist ve anti-feodal devrimci fırtınaya yol açmıştır. 1908'den 1909'a kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda gerçekleştirilmiş olan Jön Türk burjuva devrimi ve Qing İmparatorluğu'nda gerçekleştirilen 1911 Çin Devrimi bu devrimci fırtınanın temel içeriğini oluşturmuştur. Ve bu iki ülkelerde gerçekleştirilen devrimlerinin arka planları, içeriği ve sonuçlarında benzerlikleri ve farklılıkları mevcuttur. Bu çalışma esas olarak iki ülkenin devrimlerini analiz etmekte, bu devrimleri karşılaştırarak benzerlikleri ve farklılıkları ortaya çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Asya, Osmanlı İmparatorluğu, Çin Devrimi, Jön Türk.

A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE 1911 CHINESE REVOLUTION WITH 1908 YOUNG TURK REVOLUTION

ABSTRACT

At the end of the 19th century and at the beginning of the 20th century from a point of view, capitalism entered the stage of imperialism, colonialist policies were generally strengthened and some countries in Asia became colonies or deepened semi-colonization. The aggression and enslavement of imperialism has brought a heavy disaster to the people of Asia with the suppression of rules and feudalism. The contradiction between the Asian people and imperialist feudalism has become a major factor. The intensification of this contradiction led to the anti-imperialist and anti-feudal revolutionary storm that passed through the Asian continent in the early 20th century. The Young Turk bourgeois revolution in the Ottoman Empire from 1908 to 1909 and the Chinese Revolution of 1911 in the Qing Empire constituted the basic content of this revolutionary storm. And there are similarities and differences in the backgrounds, content and results of the revolutions realized in these two countries. This study mainly analyzes and compares the revolutions of the two countries and, in the end, reveals the similarities and differences of these revolutions.

Key Words: Asian, Ottoman Empire, Chinese Revolution, Young Turk.

ÖNSÖZ

Bu tez, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Bölümü'nde Yüksek Lisans Tezi olarak yazılmıştır. Bu çalışmada “1908 Jön Türk Devrimi ile 1911 Çin Devriminin Karşılıklı Analizi” konusu üzerinde araştırma yapıp bunun sonucunda elde edilen fikir ve düşünce belirtilerek 1908 Jön Türk Devrimi ve 1911 Çin Devrimini karşılaştırarak bu iki Devrimlerin arasındaki bağlantı, benzerlik ve farklılıklar ortaya koyulmuştur.

Bu tez vesilesiyle, tezimin hazırlanmasında danışmanlığı üstlenen, gerekli tavsiye ve düzeltmeleri yapan ve her konuda benden yardımını esirgemeyen, çeşitli kaynaklarla ve kıymetli fikirleriyle bana yol gösteren Değerli Doç. Dr. Hasip Saygılı hocama, araştırmamda Türkiye'de bulmakta zorlandığım 1911 Çin Devrimi kaynaklarını Çin'den bana ulaştıran sevgili arkadaşlarım Uzm. Dr. Xu Xiangqian, Dr. Zhang Yong ve başta tezimin tamamlanması için her türlü desteklerde bulunan, emek harcayan, sevgili eşim Wusnibanu ERKİN olmak üzere tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. 1908 JÖN TÜRK DEVRİMİ	3
1.1. 1908 JÖN TÜRK DEVRİMİNİ HAZIRLAYAN NEDENLER.....	5
1.2. 1905 RUS DEVRİMİNİN 1908 JÖN TÜRK DEVRİMİNE ETKİSİ.....	7
1.3. JÖN TÜRKLER VE ÖRGÜTÇÜLÜKLERİ.....	9
1.4. 1908 JÖN TÜRK DEVRİMİ	10
1.5. 1908 JÖN TÜRK DEVRİMİNİN SİYASİ, EKONOMİK VE SOSYAL SONUÇLARI	15
1.6. MUSTAFA KEMAL VE JÖN TÜRK HAREKETİ.....	15
İKİNCİ BÖLÜM	17
2. 1911 ÇİN DEVRİMİ	17
2.1. ÇİN	17
2.2. 19-20 YÜZYILIN BAŞLARINDA DÜNYANIN SİYASİ YAPISI VE ÇİN'İN ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN SİYASİ GELİŞMELER.....	21
2.3. 1911 ÇİN DEVRİMİNİN OLUŞUMU.....	24
2.3.1. 19 - 20. Yüzyıl Başında Çin'in Siyasi ve Sosyal Yapısı.....	24
2.3.2. 1911 Çin Devrimini Hazırlayan Nedenleri.....	32
2.3.3. 1905 Rus Devriminin 1911 Çin Devrimine Etkisi.....	37
2.3.4. 1911 Çin Devrim lideri Sun Yat Sen ve Örgütçülüğü	41
2.3.5. 1911 Çin Devrimi.....	49
2.3.6. 1911 Çin Devriminin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Sonuçları.....	56
2.3.7. Mao Zedong'un 1911 Devrimi Değerlendirmesi.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	64
3. JÖN TÜRK DEVRİMİ İLE ÇİN DEVRİMİNİN KARŞILIKLI	
ANALİZİ	64
3.1. DEVRİMLERİN TARİHSEL ARKA PLANININ KARŞILAŞTIRMASI...	67
3.2. DEVRİMLERİN BENZERLİKLERİ.....	72
3.3. DEVRİMLERİN FARKLILIKLARI.....	76
3.3.1. Burjuva Doğasındaki Farklılık.....	80
3.4. 1908 JÖN TÜRK DEVRİMİNİN 1911 ÇİN DEVRİMİ ÜZERİNDEKİ	
ETKİSİ.....	81
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	83
KAYNAKÇA.....	86

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makake
Bkz	: Bakınız
c	: Cilt
s.	: Sayfa
yy.	: Yüzyıl
KP	: Çin Komünist Partisi
KMT	: Çin Milliyetçi Partisi

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu ve Çin İmparatorluğu, 18. ve 19. yüzyıllarda Asya'nın doğusu ve batısında uyuyan iki büyük imparatorluktur. Ancak ikisi de yabancı saldırılarına maruz kalmış ve Batılı güçlerin hedefi haline gelmiştir. İki ülkenin yenilikçileri ülkelerinin iç ve dış sorunları ile karşı karşıya kalmış, ülkelerini krizden kurtarmak ve yeniden güçlendirmek için çaba sarf etmiş ve reformları gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Tarih açısından bakıldığında, reform ve ülkelerin modernleşme zamanlarında şekillenen gelişme arayışının hedefi, özgürlükçü ve müreffeh ülke kurmak olarak görülebilir. Genel olarak Türkiye'de reformlar, 19. yüzyıl reformları, Jön Türk Dönemi ve Mustafa Kemal Atatürk devrim ve reformları olmak üzere üç döneme ayrılabilir. Çin'in modernleşme devrimi iki aşamaya ayrılabilir. İlk aşama 1840'daki Afyon Savaşı'ndan, 1919'da 4 Mayıs Hareketi'ne kadar olan dönemi kapsar. İkinci aşama ise 1919 yılı 4 Mayıs Hareketi'nden, 1949 yılı Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun öncesine kadar olan yeni demokratik devrim aşamasıdır.

Osmanlı İmparatorluğunda yaygın olarak III. Selim ıslahatları Batılılaşma reformunun başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu, Çin'in Geç Qing Hanedanlığı'ndaki Batılılaşma Hareketi'nden yarım yüzyıl öncesine denk gelmektedir. Zamandaki bu büyük fark, esas olarak coğrafi konumdan kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan Çin, Avrupa ülkeleri ve Kuzey komşusu Rusya'nın tehditlerine karşı koyabilmek için iç bünyede reformlar yapmış ve bu şekilde Batıya cevap vermeye çalışmıştır. Ve 1908 Jön Türk burjuva devrimi de Çin'dekine benzer yanıtlardan biridir.

Çin, Avrupa'dan nispeten uzaktır ve dış saldırılarına daha geç maruz kalmıştır. İki Afyon Savaşı bu dış saldırganlığın en görünür örnekleridir. 1911 Çin Devrimi ve sonraki gelişmeler biriken iç sorunlar ve bu sorunları yaygınlaştıran dış müdahalelerle tepki olarak görülebilir.

Çin kaynaklarına göre 1911 Çin Devrimi gibi 1908 Jön Türk Devrimi de burjuva devrimleriydi, her iki devrimin başlangıç zamanındaki farklılıkları dışında, içerik ve sonuçları arasında benzerlikler vardır. Literatürde Çin'in Geç Qing reformlarının Japonya'daki Meiji reformları ile karşılıklı analizi yapılmıştır. Dünya tarihi kapsamında da Mustafa Kemal Atatürk Devrimi ile 1911 Çin Devrimi karşılaştırılmıştır. Ancak 1908 Jön Türk Devrimi ile 1911 Çin Devrimi karşılıklı analiz edilmemiştir. Bu tezde bu çalışma yapılmıştır. Kanaatimizce Osmanlı İmparatorluğu'nun Jön Türk Devrimi ve Qing Hanedanlığın son dönemindeki 1911 Çin Devrimi'nin başarısız olduğu söylenebilir, ancak farklılıkları karşılaştırılabilir niteliktedir. İki ülkenin Batılılaşma reformlarının geçmişi, içeriğini ve sonuçlarını karşılaştırmak, modernleşme arayışında Türkiye ve Çin'in uzun ve zor olan yolculuğunun anlaşılmasına yardımcı olabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 1908 JÖN TÜRK DEVRİMİ

Osmanlı İmparatorluğu asırlar boyu süren Doğu medeniyetinin en önemli temsilcisidir. Fakat Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi ile birlikte Batı medeniyetine doğru yaklaşmaya başlamıştır. Osmanlı imparatorluğu, 17. yüzyılın sonlarında eski seviyesini koruyamamış ve kan kaybı yaşamıştır. Bu olumsuz sürecin başlaması ile beraber ülkede de birtakım değişimler yaşanmaya başlamıştır. Böylelikle Batı kültürünün ve medeniyetinin etkisi 19. yüzyıl itibariyle Osmanlı'nın hemen hemen bütün alanlarında hissedilmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde yenileşme hareketlerinin en fazla yaşandığı dönem 19. yüzyıl olmuştur. Bu yüzden Kemalizm'in dayandığı toplumsal ve ideolojik temellerin daha iyi anlaşılabilmesi için özellikle 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda yoğunlaşan bu modernleşme çabalarının ve Jön Türkler hareketinin daha detaylı ele alınması gerekmektedir.¹

Osmanlı İmparatorluğu III. Ahmet devrinde reform ve modernleşme hareketlerine başlamış ve bu hareket 18. ve 19. yüzyıllarda süregelmiştir. Ancak modernleşme hareketleri 19. yüzyılda yayınlanan "Tanzimat Fermanı" ve "Islahat Fermanı" ile en üst düzeylere ulaşmıştır. Ancak bu reformlar gerçekleştirilirken Osmanlı İmparatorluğu hem ekonomik hem de siyasal bakımdan dışa bağımlı hale gelmiş ve Avrupa'nın Keşifler Çağı, Sanayi Devrimi ve Sömürgecilik gibi yaptığı büyük atılımlar karşısında geri kalmıştır.²

¹ Mustafa, Karabulut, *Osmanlı İmparatorluğu'nda 19.Yüzyılda Değişim Süreci, Sosyal Ve Kültürel durum, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Kasım, Sayı. 2, 2016., s.50-51.

² Özcan Örmeci, *Jön Türkler İttihat ve Terakki, Tarih okulu*, Eylül - Aralık, Sayı.8, 2010, s.96-97.

Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin kaderi yurt dışına giden ve orada çeşitli alanlarda yetişen öğrenci ve aydınlar ile 19. yüzyılda kurduğu çağdaş okullarda yetişmiş askeri-bürokratik bir sınıfın çabalarına ve vatansever duygularına bağlanmıştır. Bu yeni kesim içerisinde çeşitli örgütlenmeler ortaya çıkmış ve bu süreç Genç Osmanlılar ve Yeni Osmanlılar gibi oluşumlar ile başlamıştır. Bu kesimler, Birinci Meşrutiyet'in ilanı ile umutlanmış, ancak Sultan II. Abdülhamid tarafından Meclis'in ve Meşrutiyet'in feshedilip kendi mutlakıyetçi yönetiminin başlamasıyla birlikte, yeni arayışlara başlamışlardır. Bu arada iyi eğitilmiş kesimlerden destek alarak büyüyen, İttihat ve Terakki Cemiyeti, baskıcı rejime karşı yurt dışında varlığını sürdürmeye devam etmiştir. II. Abdülhamid'in baskıcı ve kötü yönetiminden kaynaklandığını düşünülen toprak kayıpları karşısında, yurtdışında ortaya çıkan Jön Türk hareketlerini de bir merkez altında toplayıp baskıcı bu yönetimin yıkılması için yeni yollar arıyordu.³

Jön Türkler, 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti içerisinde temeli Meşrutiyet'e dayalı bir sistem kurmak, serbest seçimlere giderek oluşturulan meclislerde ülkenin geleceğini savunmak gibi fikirler ile hareket eden ve Batıyı örnek alan Osmanlı aydınlarından oluşmaktadır.

Jön Türk Hareketi, Osmanlı tarihinin son dönemlerinde ortaya çıkmış önemli siyasal ve sosyal bir harekettir. Osmanlı, Jön Türklerden başlayan ve İttihat ve Terakki'ye uzanan bu yolda temelden sarsılmıştır. Her açıdan farklı sonuçlar doğuran Jön Türk Hareketi, bir taraftan felakete neden olmuş diğer taraftan da geleceğe etki etmiştir. Jön Türkler, Türk tarihinde hala aydınlanmamış yönleri ile önemini korumaya devam etmektedir.

³ Örmeci, a.g.m., s.97-98.

1.1. 1908 JÖN TÜRK DEVRİMİNİ HAZIRLAYAN NEDENLER

1876 senesinde, gerçekte kendi içinde birçok yönden eksik, kişi hak ve özgürlüklerine gerektiği gibi önem vermeyen bir anayasa, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu sıkıntılı durumlardan kurtulması maksadıyla kabul edilmişti. Fakat hak ve özgürlükler hususunda pek bir şey getirmeyen ve yönetimi seçilmiş siyasetçilere vermeyen bu anayasa mutlakıyetçiler arasında huzursuzluk yaratmış ve Rusya ile gerçekleşen savaş öne sürülerek rafa kaldırılmıştı. 1878 ile başlayıp, 1908 yılında son bulan bu dönem, tarihçiler arasında "*İstibdat Dönemi*" şeklinde tanımlanmaktadır.⁴

II. Abdülhamid'in yeni meydana getirilmeye başlanan merkezi bürokrasinin bütün imkânlarından yararlanarak, ülkeyi katı bir mutlakıyetçi anlayışla idare ettiği yaklaşık otuz senelik bu dönemde, Türkiye'nin toplumsal, iktisadi ve politik açıdan liberalleşmesi engellenmiştir. 1890'lı senelerden sonra etkisi iyice hissedilen ve tüm ülkeyi etkisi altına alan huzursuzluk havası, devlet yönetimini daha acımasız önlemler almaya itmiş bu da problemin daha da büyümesine neden olmuştur.⁵

Abdülhamid'in doğu illerindeki devlet gücünü mahalli güçlerle paylaşması, 1894-1896 yılları arasında Anadolu'da, Ermeni hadiselerinin sebeplerinden biri olarak kabul edilmektedir. Osmanlı Devleti'nin doğusunda meydana gelen bu hadiselerin izleri daha hafızalardan silinmeden, 1903 senesinin Ağustosunda bu kez de Makedonya'da "*İlinden Ayaklanması*" çıkmıştır. Artık Osmanlı İmparatorluğu'ndaki tedirginlik en üst noktaya çıkmıştır. Bu arada Abdülhamid 21 Temmuz 1905 tarihinde Yıldız Sarayı'nda başarısız bir suikasta uğramıştır. İlinden Ayaklanması ile aynı zaman içerisinde çıkarılan "*Hayvanat-ı Ehliye Rüsümü*" ile 1903 senesinin Ağustos ayından itibaren şehir ve köy halkı ayırmadan, herkesin gelir

⁴ Mardin Şerif, *Jön Türklerin Siyası Fikirleri, 1895-1908*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994. s. 63.

⁵ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Ankara, 1973, s. 21-26.

seviyesi dikkate alınarak belirlenen "*Şahsi Vergi*" isimli vergiler ülkede pek de anlayışla karşılanmamış hatta tepkiler almıştır. Bunun üzerine devlet bu iki verginin toplanmasını geçici olarak durdurmuştur. Fakat 1906 senesinin başında mutlakıyetçi yönetim bu iki kalem vergiyi tekrardan almaya kalkışınca, neredeyse bütün ülkede bu vergiler için isyanlar çıkmıştır.⁶

Erzurum'da 1907 yılındaki vergi ayaklanmaları esnasında halka verilen bildirimlerde din farkı dikkate almadan herkesin mutlakıyetçi yönetime karşı beraber direnmesinin önemi üstüne basa basa anlatılırken, gerçekleştirilen gösterilerin gerçek amacının "*Kanun-ı Esasi yani- özgürlük, adalet ve Meclis-*" olduğu bilhassa belirtilmekteydi. Aynı şekilde 1789 senesindeki Fransız Devrimi'ni ateşleyen olaylar gibi, bu ayaklanmalar da sadece basit bir vergi problemi olmaktan çok öteydi. 1905 ve 1906 senesinde, Rusya ve İran'da yaşanan gelişmeler de Türkiye'yi çok ciddi bir şekilde etkilemiştir.⁷

Rusya'daki tedirginlikler 1905 senesinin Ocak ayında ayyuka çıkararak, mutlakıyetçi Çarlık Yönetimi'ni bazı ıslahatlar yapmaya zorlamış ve neredeyse bütün bir yıl devam eden karşılıklı meydan okumalar ve kanlı çatışmalar neticesinde, 1905 senesinin sonunda, temsil özelliği pek olmayan ama mutlakıyetçi yönetimi bitiren yeni bir siyasal rejim kurulmuştur. Yine 1905 senesinin Aralık ayında Tahran'da iki tacirin mutlakıyetçi Şah Rejimi eliyle cezaya çarptırılmasını protesto etmek amacıyla başlayan olaylar kısa bir vakit içerisinde birdenbire yayılmış ve 1906 senesinin ortalarında Şah Rejimi, temsili bir Meclis için seçimlerin yapılmasını onaylamak mecburiyetinde kalmıştı. 1906 senesinin sonunda yeni anayasa Şah tarafından kabul edilerek anayasal monarşik düzen kurulmuştu. Dönemin devrimci

⁶ Aykut Kansu, *Devrim Giden Yol ve 1908 Devrimi*, **Toplumsal Tarih dergisi**, Temmuz, S.175, 2008, s.20

⁷ Sina Akşin, *Türkiye Tarihi*, İstanbul 1992, C. 3, s. 153.

propagandasında, Rusya ve İran'daki olaylara gönderme yaparak Türkiye'de de devrimci bir hareket ile temsili bir Meclis oluşturulması için gayret gösterildiği bilinmektedir. 1906 senesinde başlayan vergi olayları mutlak bir vergi sorunundan ziyade daha kapsamlı bir boyuta sahipti. Bireyler devlet tarafından temsil edilmeden, yani serbest seçimler neticesinde kurulacak bir Meclis toplanmadan hiç kimse bundan böyle vergisini ödemeyecekti. Fransız Devrimi'ni tetikleyen problemlerden biri ve en önemlisi, yine aynı biçimde geçerliliği sorgulanan vergilerdi. 1905 yılında Rusya'da gerçekleşen devrimin arkasından 1906 senesinde İran'da yaşanan ve otokratik yönetim biçimlerinin karşısında durmayı simgeleyen devrim çabalarından da etkilenmiş olmasına karşın, 1908 Devrimi'nin gerçek esin kaynağı bazı görüşlere göre 1789 Fransız Devrimi olmuştur. Abdülhamid Dönemi monarşi yönetiminde, devlet bürokrasisinin bilhassa yüksek basamaklarında, halk arasında hak ve ahlak inancına derinden zarar verecek haksızlık ve yolsuzluklar çoğalmıştı. "*Adalet*" kavramının yönetim tarafından içinin boşaltıldığı bir ortamda, halkın adalet istemesi en az özgürlük, eşitlik ve kardeşlik istemesi kadar gerekliydi.⁸

Ancak diğer taraftan Abdülhamid rejiminin sonunu getiren Jön Türk girişimlerinde devletin Rumeli topraklarının elden gitmekte olduğu endişesinin yarattığı "bekâ" kaygısının başat rolü oynadığı da sağlam gerekçelerle ileri sürülmüştü.⁹

1.2. 1905 RUS DEVRİMİNİN 1908 JÖN TÜRK DEVRİMİNE ETKİSİ

Rusya'da 1905 tarihinde yaşanan devrim Osmanlı İmparatorluğu'nu da belli bir ölçüde etkisi altına almıştır. Sultan Abdülhamid, devrimin olumsuz etkilerini azaltmak için sansür ve sınır güvenliği gibi bir takım önlemler almış ve Rus-Japon Savaşı'ndan kaynaklanan kriz ortamından yararlanmaya çalışmıştır. Rusya'da

⁸ Kansu, a.g.m., s.22

⁹ İsmail Küçükkılıç, "*II. Meşrutiyetin İlanında Halk Unsuru*" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi), 2010, s.306.

yaşanan bu olaylar, sıradan halk üzerinde önemli bir etki yaratmamış olsa da muhalif Jön Türkler Kastamonu ve Erzurum'da otoriter rejime karşı halkı kışkırtabilmiştir. Söz konusu ayaklanmalar devrimci hareketlerinden çok, kötü idareye ve yolsuzluklara karşı olmuş, idarecilerin görevlerine son verildikten sonra ise etkisini yitirmiştir. Dolayısıyla Jön Türkler, İstibdat Rejimini ortadan kaldırmak için Rus Devrimi'nden yararlanmak istemiş ancak istediklerini elde edememişlerdir.¹⁰

Rus Devrimi'ni konu alan tüm kaynaklar, Rus-Japon Harbi'nin, Jön Türk Devrimi'nin sonuçlarını etkilediğini ifade etmektedir. Başlangıçta savaş, devrimin etkilerini azaltmak için başlatılmış ancak otokrasinin kurtulması için Çar'ın ağır koşullara razı gelerek Japonlar ile barışmaya rıza gösterdiği görülmüştür. Fakat yine de savaş hem devrim hareketlerinin yükselmesinde, hem de Japonlarla barıştıktan sonra devrimin bastırılmasında etkili olmuştur.

Savaşın Osmanlı İmparatorluğu bakımından ele alınması durumunda ise, birkaç sonucun ortaya çıktığı görülmektedir:

1905 Rus Devrimi'nin Jön Türk muhalefetine yaptığı en önemli etkisi, Abdülhamid monarşi yönetimini yıkabilecekleri yönünde ruhsal bir güç ve motivasyon vermesidir. Jön Türk muhalefeti, o devirde yaşananları yani Rusya'daki gelişmeleri, imrenerek takip etmiştir.

Çarlık yönetimi, kendisine yönelen tehlikeleri ortadan kaldırmak amacıyla otokrasi rejimini yeniden kurunca, bundan böyle Rusya'da hayatta kalmanın zorlaşacağını düşünen bazı Türk aydınları, Osmanlı Devleti'ne gelmek

¹⁰ Hasip Saygılı, *1905 Rus Devrimi ve Sultan Abdülhamid*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2017, s.247-248

mecburiyetinde kalmışlardır.¹¹ Gelen bu aydınlar Osmanlı Devleti'nin son senelerinde, Türkçülük akımının yayılmasında önemli bir rol üstlenmişlerdir.¹²

1905 Rus Devrimi'nin etkisiyle Türkiye'ye gelmek zorunda kalan aydınların, etkilediği bir diğer akım da halkçılıktır. 2. Meşrutiyet'in beraberinde getirdiği esas akımlarından birisi olan halkçılık, Rus “*narodnik*” hareketinden esinlenmiştir. “*Halka Doğru*” söylemi, Rusya'da Narodnik Hareketi'nin ilkelerinden birisi sayılmaktadır. Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu ve Hüseyinzade Ali gibi Türkçü göçmenlerin, milliyetçilik yanında halkçılığın da Türkiye'de gelişmesinde önemli katkıları olmuştur.¹³

1.3. JÖN TÜRKLER VE ÖRGÜTÇÜLÜKLERİ

Tarihte Jön Türklerin yeri ve önemi oldukça önemlidir. Bazı tarihçiler, Jön Türkleri Osmanlı Devleti'nin gücünü azalttığı için tenkit etmiş, bazı tarihçiler de aydın olduklarını söyleyerek onları yüceltmişlerdir. Jön Türk hareketinin ayırıcı niteliklerine bakıldığında davranışlarının ölçülü, düzenle alakalı herhangi bir sorunlarının olmadığı görülmektedir. Jön Türkler, düzenin değişmesini değil, istibdadın son bulmasını istiyorlardı. Jön Türklerin ülkülerini genel anlamda Batı'daki gelişmeler biçimlendirmiştir. Fransa'daki aydınlar, Burjuva kesimine seslerini duyurabilmek ve onları yönetime karşı aydınlatmak maksadıyla girişimlerde bulunmuşlardır. Genç Türkler de aynı yöntemi takip etmiş ve basın yoluyla yollarla halkı bilgilendirmeye çabalamıştır. İlerleyen zamanlarda İttihat ve Terakki Cemiyeti ismi altında örgütlenen Jön Türklerin amacı; Osmanlı saltanatını parçalamak değildi. Abdülhamid'in otoriter rejimini hafifletmek, bir alt Meclis oluşturularak halkın

¹¹ İsmail Türkoğlu, *Sibiryalı Meşhur Seyyah Abdürreşid İbrahim*, Ankara., 1997, s.52

¹² Mehmet Emin Resulzade, *Kafkasya Türkleri*, (Hazırlayanlar: Yavuz Akpınar İrfan Murat Yıldırım ve Sabahattin Çağın), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul., 1993, s.34

¹³ Zafer Toprak, *Osmanlı Narodnikleri: "Halka Doğru" Gidenler*”, **Toplum ve Bilim**, 2002, S24, s.69-70.

bütününün temsil edilmesini gerçekleştirmektir. Genç Türklerin ülkelerini oluşturan bir diğer faktör de Osmanlı Devleti'nde meydana gelen politik olaylardır. Bu olayların başında vergiye bağlı bir Bulgaristan'ın varlığı, Makedonya Meselesi, Yunan çetelerinin düzenlediği saldırılar, Girit'te ortaya çıkan isyanlar, Ermenilerin özerk devlet kurmak istemeleri, diğer ayrılıkçı eğilimler, Osmanlı okullarında düzenin bozulması ve Abdülhamid'in '*İstibdat*' yönetimi, Jön Türklerin örgütlenmesinde ve ideolojilerinin biçimlenmesinde büyük bir rol oynamıştır.¹⁴

1.4. 1908 JÖN TÜRK DEVRİMİ

Abdülhamid'in hiçbir hak ve özgürlük tanımayan sınırsız monarşi yönetimi diye algılanan tarzı ilk başta bütün muhalif yapı ve fikirler karşısında kesin bir üstünlük elde etmiştir. Fakat uzun süren bu baskıcı yönetim gizliden gizliye yeni bir mücadele biçiminin şartlarını oluşturuyordu. Abdülhamid yönetim biçimi bütün baskıcı taraflarına karşın hem kendini korumak hem de devletin yıkılmasını önlemek amacıyla kurumları çağın yenilikleriyle donatmaya çalışıyordu. Bu nedenle Batılı tarzda eğitim sunan, askeri ve sivil pek çok okul faaliyete geçmişti. Bu modern okullarda eğitim gören talebeler dünyadaki gelişmeleri daha sağlıklı okuyabiliyor ve yeni düşünceler ile tanışıyordu. Bilhassa tıp eğitiminin olguculuk (pozitivist) özelliği, yaşambilimsel ve materyalist bir dünya bakış açısını öğrencilerle tanıştırıyor, onları tutucu düşüncelerden alıkoyuyordu. Sonuç olarak; Tıbbiye-i Şahâne Mektebi (Askeri Tıp Fakültesi) yeni teşkilatlanmaların başladığı yer olmuştur.¹⁵

¹⁴ Halit Durucan, *Jön Türklerin Tarihi Misyonu*", <http://obilir.com/jon-turklerin-tarihi-misyonu/>, Erişim Tarihi: 23.09.2018

¹⁵ Akşin, a.g.e., s. 35

İlk teşkilatlanmayı 1889 senesinin Mayıs ayında İttihad-ı Osmanî ismi altında bir araya gelen gençler gerçekleştirmiştir. İttihad-ı Osmanî ismi altında teşkilatlanmış talebeler derslerde hürriyetten yana olan ve aklı savunan bir dünya görüşüyle tanışıyor, Namık Kemal'in yasaklanmış olan şiirlerini gizlice okuyorlar, başkalarına duyurmadan kendi aralarında toplantılar yaparak, neler yapabileceklerini tartışıyor, bir taraftan da teşkilatlarına yeni kişiler katmak amacıyla çalışmalar yapıyorlardı. Bu durum 1895 senesine kadar belli bir düzende sürmüştü ve bu yıldan sonra teşkilat daha etkili olma kararı almıştır. Örgütün ismi Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti şeklinde değiştirilmiştir. Bundan böyle muhalefetin üslubu daha da sertleşmiş, kararlılıkları artmıştır. Teşkilatlanma çalışmaları talebeler dışına çıkarak memur, subay ve ulema içinde de yayılmaya başlamıştır. Yayımladıkları *Meşveret*, *Osmanlı*, *İntikam*, *Kanun-i Esasî* gibi gazetelerde rasyonalizm övgüsünden laiklik ve kadın hakları savunuculuğuna kadar birçok modern fikir ele alınıyordu.¹⁶

İkinci nesil olarak adlandırdığımız Jön Türkler ilk kuşaktan farklı olarak daha eğitilmiş, dünya şartlarını daha iyi anlayabilen, yalnızca hislerle değil modern düşüncelerle harmanladıkları ideolojileriyle eyleme geçen kişilerdi. İçlerinde Batı medeniyetini bir bütün olarak kabullenmek gerektiğini savunanlar olduğu gibi, sadece Türk ve Müslüman oldukları için Batılıların kendilerine yaptığı her çeşit haksızlığa ve riyakârlığa inat ederek emperyalizm karşıtı fikirleri kabullenenlerde bulunmaktaydı. Bu insanları bir araya toplayan ise “*tüm Osmanlıların kardeşliği*” düşüncesinden yola çıkarak “*Osmanlı Vatani*”, “*Osmanlı Milleti*” ve “*Osmanlıcılık*” ülkülerini gerçekleştirme inancı olmuştu. Bu da sadece tek adam yönetiminin sona erdirilip yerine anayasal bir yönetimin getirilmesi ile mümkün olabilirdi. Bu amaca nasıl erişilebileceği arayışları devam ettikçe zamanla birlikte iki değişik grup ortaya çıkmıştır. Bu gruplardan biri Türkiye’de olguculuğun (pozitivizm) öncüsü sayılan Ahmet Rıza Bey’in çevresinde birleşirken öteki grup ise adem-i merkezîyetçiliğin

¹⁶ Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki 1908-1914*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004, s. 68.

öncüsü olan Prens Sabahattin'in çevresinde yer almıştır. Ahmet Rıza Bey Jakobenist (keskin devrimci) aydınlanmadan yanaydı. Ahmet Rıza Bey'e göre ilk amaç harekete önderlik edebilecek insanları eğitmek olmalıydı, parlamenter bir sistem ise sadece toplumun eğitilmesiyle mümkün olabilirdi. Aynı zamanda merkezi bir idareyi ve bu idarede Türklerin daha etkin bir şekilde yer alması gerektiğini istiyordu. Prens Sabahattin grubu ise merkezîyetçiliği kat'i surette istemiyor, bunun yerine özerklikleri ve yerinden yönetimi savunuyordu. Ferdiyetçiliği ve bireysel özgürlüğü, her fırsatta övüyordu. Jön Türk hareketi bir taraftan gücüne güç katarken, iki grup arasındaki farklılıklarda belirginleşiyordu. Yine de bu iki grup 1902 senesinde Paris'te yapılan 1. Jön Türk Kongresi'nde bir araya gelmiştir. Kongrede iki önemli konu tartışılmıştır. Bunlardan birincisi sadece basın, yayın ve propaganda yoluyla amaca ulaşmanın mümkün olmadığı bundan böyle askerlerinde harekete iştirak etmesinin gerektiği idi. Bu düşünceye itiraz eden olmamış fakat ikinci konu iki grup arasında sert tartışmaların yaşanmasına neden olmuştur.¹⁷

Devrimi gerçekleştirmek için ülke içi koşulların yetersiz olması nedeniyle, dış güçlerin yani, İngiltere ve Fransa'nın yardımını alarak, bu güçlerin baskısı ile Osmanlı'yı Meşrutiyet'i ilan etmeye mecbur bırakmak, gerektiği fikri Prens Sabahattin tarafından sunulmuş ve bu teklif pek çok kişi tarafından kabul edilmiştir. Fakat Ahmet Rıza Bey'in önderliğini yaptığı grup Prens Sabahattin'in bu teklifine şiddetle karşı çıkmıştır. Ahmet Rıza'ya göre yabancı ülkelerin müdahalesi kesinlikle kabul edilemezdi, özgürlük her şeyden önemliydi. Çok hararetli yaşanan bu tartışmalar Jön Türk hareketini resmi şekilde ikiye ayırarak iki farklı teşkilatlanmayı meydana getirmiştir: Hürriyetten yana ve aydınlanmacı Ahmet Rıza grubunun ad değişikliği ile oluşturduğu Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti ile emperyalistlerden yardım bekleyen, özerklik taraftarı, saltanata ve dinciliğe karşı mutabık, Prens Sabahattin grubunun oluşturduğu Teşebbüs-i Şahsî ve Adem-i Merkezîyet Cemiyeti.

¹⁷ Akşin, a.g.e., s. 40.

Jön Türk Kongresi'ni izleyen senelerde Jön Türkleri yüreklendiren, umutlarını yükselten gelişmeler ardı ardına yaşanmaya başlamıştır.¹⁸

İlk olarak 1904 yılında başlayan Rusya-Japonya Harbi 1905 senesinde Japonya'nın galibiyetiyle neticelenmişti. Meşrutiyet ile idare edilen Japonya'nın mutlak monarşi ile idare edilen Rusya karşısında üstün gelmesi Jön Türkler tarafından anayasal yönetim biçiminin bir üstünlüğü olarak değerlendirilmiştir. Bir sonraki umut verici gelişme, yine Rusya'dan gelmiştir. Buna göre, Japonlar karşısında alınan yenilginin neden olduğu düzensiz durum Rusya'da parlamenter düzene geçiş için gerekli şartları hazırlamış ve bunun sonucunda da 1905 Devrimi ile Rusya'da da Meşrutiyet ilan edilmiştir. Yaşanan bu gelişme Jön Türkler açısından hem cesaretlendirici hem de umut verici olmuştur. Son gelişme ise 1906 senesinde İran'dan gelmiştir. İranlı Türklerin öncülük ettiği Meşrutiyetçi hareket yine Türk asıllı Kaçar Hanedanı'ndan Şah Muzaffereddin'e üstün gelmiş ve İran'da Meşrutiyet ilan edilmiştir. Bu haber, Jön Türkler için hem İslam'ın anayasal yönetim biçimine geçiş için bir mani teşkil etmediğinin hem de Müslüman bir halkın da padişahlarına karşı çıkarak, ondan haklar alabileceğini ispatlıyordu. Gerçekleşen bütün bu olaylar Osmanlı Devleti'nde olumlu sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹⁹

Jön Türklerin mücadeleye ve zafere olan inançları iyice yükselmiş aynı zamanda silahlı mücadele zorunlu olarak görülmeye başlanmıştı. Subaylar içindeki teşkilatlanma iyice yayılmıştı. Abdülhamid'in ülkenin bütünlüğünü savunmadığını gören genç subaylar memleket tamamen parça parça olmadan önce bir şeyler yapmak istiyorlardı. Bilhassa Makedonya Sorunu herkesi kaygılandırıyor. Yabancı devletler bu defa Makedonya'ya yönelmiş ve Osmanlı Devleti'nden ayırmak amacıyla bölgedeki Bulgar ve Sırp isyana teşvik etmişlerdi. Genç Osmanlı

¹⁸ Mustafa Yalçın, *Jön Türklerin Serüveni*, İlke Yayınları, İstanbul, 1994, s. 42.

¹⁹ Akşin, a.g.e., s. 44

subayları da bu başkaldıranlara karşı gerilla savaşı taktikleri uygulamak üzere Makedonya dağlarına gitmişlerdi. Bu nedenle en fazla genç subayın yer aldığı Makedonya Jön Türklerin askeri teşkilatlanmasının da merkezi olmuştur. Aynı zamanda Şam ve Selanik'te de gizli örgütler oluşturulmuştur. Şam'daki teşkilatlanmada genç bir subay olan Mustafa Kemal'de bulunmaktaydı.²⁰

29 Aralık 1907 tarihinde İkinci Jön Türk Kongresi yapılmış böylece Prens Sabahattinci ve Ahmet Rızacı grupları bir defa daha bir araya toplanmıştı. Kongrede kesin sonuç almak amacıyla bir takım kararlar alınmıştır. Meşrutiyet'in ilan edilmesi amacıyla Abdülhamid'in hükümdarlığına son vermektten başka bir çare kalmadığı; bunun gerçekleştirmek için de silahlı direnişi de kapsayacak şekilde toplu mücadele yapılması gerektiği, halkın vergi vermeyerek pasif direniş yapması, gösteriler ve grevler uygulayarak, umumi bir başkaldırı ortamı yaratılması gibi hususlarda kararlar alınmıştır. Pozitivist (olgucu) fikirleri doğrultusunda aydınlanma ve akılcı gelişimin sadece düzen ortamında oluşabileceğini dile getiren ve bu nedenle o güne kadar silahlı mücadeleye pek sıcak bakmayan Ahmet Rıza bile bu kararlara iştirak etmişti. Alınan kararlar kısa sürede etkilerini göstermiş Balkanlar'da ve Anadolu'da Müslüman/gayrimüslim, kadın/erkek tüm toplum Jön Türklerin bu davetine katılarak büyük yığınlar halinde mücadeleye katılmıştır. 23 Temmuz 1908 tarihinde İttihat ve Terakki, Meşrutiyet'i duyurmuştur. Akşama kadar tüm Rumeli şehirleri Meşrutiyet'i kabul ettiklerini duyurup durumu telgraf yoluyla Saray'a haber vermişlerdi. Aynı günün gecesinde, artık başka bir seçeneği bulunmayan Abdülhamid de Meşrutiyet'i onaylayarak, resmen ilan etmiştir. Böylece bir yoruma göre 1878 yılında

²⁰ Yalçan, a.g.e., s. 46.

Abdülhamid'in kaldırdığı Meşrutiyet tam otuz seneden sonra bu defa bir halk devrimi ile geri alınmıştı.²¹

1.5 1908 JÖN TÜRK DEVRİMİNİN SİYASİ, EKONOMİK VE SOSYAL SONUÇLARI

Jön Türkler, 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti içerisinde temeli meşrutiyet'e dayalı bir sistem kurmak, serbest seçimlere giderek oluşturulan meclislerde ülkenin geleceğini savunmak gibi fikirler ile hareket eden ve Batı'yı örnek alan Osmanlı aydınlarından oluşmaktadır.

Jön Türk hareketi, Osmanlı tarihinin son dönemlerinde ortaya çıkmış önemli siyasal ve sosyal bir harekettir. Osmanlı, Jön Türklerden başlayan ve İttihat ve Terakki'ye uzanan bu yolda temelden sarsılmıştır. Her açıdan farklı sonuçlar doğuran Jön Türk hareketi, bir taraftan İmparatorluğun sonunu görmeye tanık olmuş, diğer taraftan da geleceğe etki etmiştir. Bu açıdan Jön Türkler, Türk tarihinde hala aydınlanmamış yönleri ile önemini korumaya devam etmektedir.

1.6. MUSTAFA KEMAL VE JÖN TÜRK HAREKETİ

Osmanlı-Türk modernleşmesinde önemli bir rol oynayan Jön Türkler hareketi ile İttihat ve Terakki Cemiyeti, Cumhuriyet ilan edildikten sonra Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen çok sayıda reformun başlamasına ilham kaynağı olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından ortaya konulan çabalar sadece askeri alanda değil aynı zamanda ekonomi, kültür, eğitim, sanat ve kadın hakları gibi daha birçok alanda etkili olmuştur.

²¹ Mehmet Alp Fazlıoğlu, *1908 Devrimi: Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik ve Adalet*, 2016, <http://bonpurloryan.com/2016/01/05/1908-devrimi-ozgurluk-esitlik-kardeslik-adalet/>, Erişim Tarihi: 11.09.2018.

İttihat ve Terakki Cemiyeti ve daha sonra İttihat ve Terakki Partisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında etkili olan bir nesil yetiştiren, sebatkâr ve vatansever kişilerden oluşan bir örgüttü. Fakat Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları tarafından varılmak istenen laiklik ve Cumhuriyet düşüncesi, Osmanlıcılığın tesirinden henüz kurtulamayan İttihatçılara hala uzak görünüyordu. Bu yüzden İttihatçılar Osmanlı Devleti'nin meşruti monarşi rejimi ile kurtulabileceğini düşünüyorlardı.²²

Bununla birlikte Osmanlı-Türk modernleşmesinin yapı taşlarından sayılan Jön Türkler hareketi ile İttihat ve Terakki Cemiyeti, Cumhuriyet'in duyurulmasının ardından Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının yapacağı pek çok önemli ıslahatın başlangıcını oluşturarak Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin esasını meydana getirmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çağdaşlaşma gayretleri sadece askeri seviyede kalmayarak iktisat, eğitim, kültür, sanat ve kadın hakları gibi pek çok konuda kendini göstermiştir. İttihat ve Terakki ile Jön Türkler döneminde gerçekleştirilen atılımlar aslında toplumu ve bilhassa merkezde bulunan dar askeri, bürokratik ve aydın kadroları Kemalist Devrim için hazır duruma getirmiştir.²³

Burada Osmanlı Devleti'ndeki sosyal değişim ve entelektüel dönüşümde askeri sınıf ile halk arasındaki iletişim kopukluğunun ve mesafenin eleştirilere maruz kaldığı görülmektedir. Ancak dönemin liderleri yaygın kabule göre Mustafa Kemal'in vizyonuna sahip değildi ve hatta Mustafa Kemal'in o dönemde atacağı adımları engelliyordu. Fakat Jön Türkler ve İttihat ve Terakki dönemlerinde ilerici adımlar atılmış ve bilhassa merkezde bulunan askeri ve bürokratik kadro Kemalist Devrim'e hazır konuma getirilmiştir.²⁴

²² Akşin, a.g.e., s.96

²³ Ozan Ömerci, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, **Tarih Okulu**, Eylül-Aralık, 2010, S. 8, s. 95

²⁴ Akşin, a.g.e., s.100

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1911 ÇİN DEVRİMİ

2.1. ÇİN

Modern Çin tarihinin başlangıcı 1840 yılı Çin-İngiliz Afyon Savaşı olarak kabul edilebilir, bitişi 1949'da yılı yeni Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıdır. Bahsedilen dönem Qing Hanedanlığı'nın son dönemi, Çin Cumhuriyeti Geçici Hükümeti, Beiyang Hükümeti ve Ulusal Hükümet Dönemi gibi dönemleri içerir. Bu Çin'in yarı koloni ve yarı feodal toplum olmaktan günden güne çöküşe doğru giden bir tarihi dönemidir. Bu ikiye ayrılabilir: Birinci dönem - Eski Demokratik Devrim Dönemi (1840 yılı Afyon Savaşı - 1919 yılı 4 Mayıs Vatansever Hareketi). İkinci dönem - Yeni Demokratik Devrim Dönemi (1919 yılı 4 Mayıs Vatansever Hareketi - 1949 yılı Yeni Çin Halk Cumhuriyeti).

Aynı zamanda biz bu yüz yıllık modern tarihten üç tane temel ipucuna ulaşabiliriz: 1. Modern Çin tarihi, ağır ve karmaşık bir tarihtir. 1840 Afyon Savaşı ile başlar ve Çin halkına karşı emperyalistlerin saldırgan ve zorba tavırları söz konusudur. Yüz yıl süre içinde, Çin'e karşı emperyalist saldırganlık hususunda yarışan büyük ve küçük ülkeler mevcuttur. Çin'in egemenliği ve toprak bütünlüğüne ciddi hasarlar oluşmuştur. Bu durum Çin'i yarı sömürge ve yarı feodal bir toplum durumuna itmiştir. Aynı zamanda, Çin halkının yükünü de arttırmış ve modern Çin'de yoksulluğa ve geri kalmışlığa neden olmuştur. İkincisi, Çin'in modern tarihi direniş tarihidir. Batılı güçler Çin'i acımasızca işgal ederken, Çin halkı onlara karşı amansız bir mücadele vermiştir. Üçüncüsü, Çin'in modern tarihi Çin halkının tarihi keşfetmesidir. Modernleşme zamanların bu özel döneminde, Çin'in temel görevi, ulusal bağımsızlığı ve bütünlüğü sağlamak, ekonomik gelişmeyi teşvik etmek ve siyasi gelişmeyi gerçekleştirmektir. Bu görevleri tamamlamak için, zor modernizasyon işleminde, Çin her türlü keşif ve girişimde bulunmuştur: Hem

hükümet destekli reform hareketleri ortaya çıkmış hem de halk sınıfları devrim dalgasına destek vermiştir. Bu dönemde farklı ulusal kurtuluş programları önerilmiştir. Bu öneriler içinde ülkeyi kurtarmak için eğitim ve sanayinin güçlendirilmesi, demokratik cumhuriyet denemesi ve anayasal monarşinin elde edilmesi, vardır. Amaç sosyal dönüşme ulaşmak, yani feodal toplumdaki modern topluma geçmektir. Bu görevi yerine getirmek için, iki büyük sorunun çözülmesi şarttır: Birincisi ülkenin bağımsızlığı ve ulusal kurtuluşu, ikincisi ise refah ve sürdürülebilir gelişmedir.

Aslında, modern Çin tarihi boyunca Çinliler Batı'nın gelişme yöntemini öğrenmeye devam etmiştir. Dünyaya açılmak ve modernleşme sürecine doğru gitmek istenmiştir. Çin'in Batı'yı öğrenmesi ve modernleşme süreci üç aşamaya bölünmüştür. İlk aşamada, bilim ve teknoloji açısından Çin Batı kadar iyi değildi; bu nedenle Çin'e yol gösterici ilkesiyle Batılılaşma hareketi kendini göstermiştir. İkinci aşamada, yönetimin sistem açısından Batı kadar iyi olmadığını düşünölmüş; bu nedenle reformlar ve 1911 yılı Çin Devrimi'ni ortaya çıkarmıştır. Üçüncü aşamada, kültürel psikoloji eksikliği var olduğu düşünölmerek, yeni kültürel hareket yaşanmıştır. Böylece, Çin'de modernleşme sürecinin ilerici ve kademeli olduğu görölebilir.

Çin'in modernleşme süreci içinde dünyadaki tüm emperyalist ölkeler tarafından pasta gibi paylaşılmak istenmiştir. Güçlü olan emperyalist ölkeler Çin'i bölmek hatta tamamen işgal etmeyi hedeflemişlerdir. Modern Çin tarihi, Çin'in yağmalanan, ezilen, işgal edilen ve her türlü baskı altında kalmış olan, bir dönemidir. Bu tarih 1840 yılından başlamış ve 109 yıl sürmüştür.²⁵ Modernleşme zamanlardan önceki dönemde Çin, dünyadan neredeyse tamamen izole edilmiştir. Dünya'nın Çin'i bilmediği bu dönemde; Çin'in de dünyayı tam manasıyla bildiği söylenemez. Modern

²⁵ 魏金玉, “五四运动的经济背景”, *历史研究*, 第4期, 1959年, 27, 30页; (Wei Jingyu, “4 Mayıs Hareketi'nin Ekonomik Yapısı”*Çin Bilgisi Araştırmaları*, 1959, S.4, s. 27.)

Çin ile diğer ülkeler zamanla daha yakından bir bağlantılı hale gelmiştir. Bu bağlantı elbette çok yönlüdür ve bunun temel içeriği emperyalist güçlerin Çin'i işgal etmek, Çin ekonomisini yağmalamak ve politik olarak Çin'e hâkim olmaktır. Çin hakaret, zarar ve katliama uğramış olan bir durumda kalmıştır. Yabancı ülkelerin saldırganlığı ve baskısı, Çin halkının direnmesine neden olmuştur.

Çin'in köklü tarihi, kültürel geleneği ve ülkenin bütünlüğü için mücadelelerin olduğu eski bir tarihi vardır. Bu nedenle, kapitalist ülkelerin saldırganlığı ve baskısı Çin halkının güçlü direnişine sebep olmuştur. Modern Çin toplumunda yeni sınıf güçleri ortaya çıkmış, burjuvazi ve proletaryan güçlerden sonra, Çin'deki emperyalizme ve onun ajanlarına karşı mücadele daha da güçlenmiştir.²⁶ Emperyalist sömürgeci güçler, Çin'in bazı bölgeleri sömürgeleştirmiştir ve Çin'in bağımsız bir ülke olarak egemenliğini kaybetmesine neden olmuş, yani Çin böylelikle yarı bağımsız ve yarı sömürge bir ülke olmuştur. Ancak, Çin tam sömürgeleştirilmiş bir ülke olmamıştır. Çin'in tam manasıyla sömürge olmamasının sebebi ise halkın direnişidir. Bu direniş mücadelesinin gelişimi sonunda Çin'i yarı-sömürgecilikten ve bir koloninin kötü kaderinden kurtarmıştır. Ülke ulusal bağımsızlığı ve egemenliği geri kazanmıştır. Bu nedenle Çin'in modern tarihi yabancı kapitalist, emperyalist saldırganlığı ve halkın üzerindeki baskıya karşı direnişinin tarihidir. Emperyalizmin saldırganlığı, yağması ve sömürüsü modern Çin'de yoksulluğa ve geri kalmışlığa neden olmuştur.²⁷ Çin'in feodal toplumundaki kapitalist üretim ilişkileri normal olarak gelişmemiştir. Bu gelişim engelinin nedeni Çin'in siyasi ve ekonomik olarak emperyalist güçlerin kontrolü altında tutulmasıdır. Yabancı kapitalizmin işgali Çin feodal toplumunun

²⁶ Wei Jingyu, a.g.e.,s.30

²⁷ 徐义生, *中国近代外债史统计资料 1853-1927*, 北京: 中华书, 1962 年; (Xu Yisheng, *Modern Çin'in Dış Borç Tarihi 1853-1927 İstatistikleri*, Pekin, Zhonghua Yayınları, 1962, s. 35.)

ekonomik temelini tahrip ederken, meta ekonomisinin ve kapitalist faktörlerin gelişmesini teşvik etmiştir.

Ancak, 20. yüzyılın ortalarında son derece zor şartlar altında ortaya çıkan Çin ulusal sermayesinin bu şartlarda büyümesi mümkün değildir. Sadece yabancı sermaye tarafından dışlanma değil, Çin toplumunda hala iktidarda olan önceki kapitalist sömürü sistemine karşı çıkılmamıştır.²⁸ Modern Çin'in ilk 70 yılı Qing Hanedanlığı'nın egemenliği altında kalmıştır. Emperyalizm, Qing Hanedanlığı'nı kendilerinin kullanacağı ehlileştirme aracına dönüştürmüştür. Qing Hanedanlığı imha olduktan sonra, ardı ardına ortaya çıkan burjuva sınıfı ve bürokrasi, kapitalizmin menfaati için hizmet veren diktatör bürokrasi güçlerini desteklenmeye başlamıştır. Emperyalizmin sürdürmesiyle feodal arazi ilişkisi, ticari tefecilik sermayesi, bir önceki kapitalizmin sömürü sistemi devam etmiştir. Emperyalistler onları, Çin halkını yönetip sömürmek için bir araç olarak kullanmıştır. Böylece, emperyalizm Çin'in bağımsızlığını kazanmasını, sanayileşme ve demokratikleşme yolunda ilerlemesini engellemiş ve Çin'i yarı sömürge yarı feodal bir hale getirmiştir.

Modern Çin tarihi bir kaç devrimi başından geçirmiştir. Bu devrimlerin tamamı silahlı mücadele şeklinde görülüp, sınıf mücadelesinin en yüksek biçimi olmuştur. Burada bahsedilen devrim eski iktidar sınıfın devrilmesi ve eski sosyal politik sistemin değiştirilmesidir. Çin halkı emperyalizmin işgali ve baskısına isyan etmiş, emperyalizm idaresini devirmiştir.²⁹ Çin'in bağımsız bir devlet olarak dünyayla temas kurabilmesi ve aynı zamanda dünyayla olan temasında aşığılanmasının, hasar görmesinin söz konusu olmaması ve başkaları tarafından hâkimiyet altına alınmaması için emperyalizmi devirmesi şarttı. Bu nedenle 1949 yılı Çin devrimin zaferi ve yeni Çin Halk Cumhuriyetinin kurulması ülke çapında her

²⁸ Xu Yisheng, a.g.e.,s. 43

²⁹ A.g.e.,s.46

milletin ve her sınıftan halkın sıcak desteklemesiyle karşılaşmıştır. Ancak Çin Komünist Partisi liderliğinde Çin halkı kendi kaderini kavramaya başlamıştır. Çin Komünist Partisi liderliğinde yeni Çin Halk Cumhuriyeti bir asırlık eski tüzükleri devirmiş, kaybettiği bütün ülke iktidarını geri almış ve dünya ülkeleri arasında güçlü ülke olarak ayağa kalkmıştır.

2.2. 19. VE 20. YÜZYILIN BAŞLARINDA DÜNYANIN SİYASİ YAPISI VE ÇİN'İN ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN SİYASİ GELİŞMELERİ

19. yüzyıldan 20. yüzyılın ortalarına kadar olan dönem, insanlık tarihinin en heyecan verici ve etkili dönemi olduğu söylenebilir. Bu dönemde iki dünya savaşı gerçekleşmiştir. Bu dönemde dünya çapında kapitalist ekonomik kriz mevcuttur. İkinci Sanayi Devrimi'nin güçlü gelişimi, Üçüncü Bilimsel ve Teknolojik Devrim'in başlangıcı, insan toplumuna temel bir değişiklik getirmiş ve bu temelde şekillenen kapitalist dünya sistemi nihayet kurulmuştur.³⁰ Almanlar ve İtalyanlar siyasi birliklerini sağlamış ve sonra Avrupa'nın siyasi yapısı değişmiştir. İstikrarsızlığa sebep olan Versay Antlaşması ve soğuk savaşa neden olan Yalta Konferansı, tarihçilerin hala araştırmaya devam ettiği bu önemli dönemde gerçekleşmiştir. Bu nedenle bu dönem insanların tekrar tekrar düşünmesi gereken bir dönemdir.

19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başlarında Qing Hanedanlığı'nın yolsuzluk yapması, Çin'in yabancı güçler tarafından aşağılanması ve harap edilmesi gibi özelliklerin olduğu söylenebilir. Feodal toplum son aşamaya gelmiş, yolsuzluk her yerde etkisini gösterirken, Çin dünya ile tamamen uyumsuz hale gelmiştir. Çin dünya eğilimine bağlı kalmamış ve kutuplaşmış, sonunda dünyanın gerisinde kalmıştır.³¹

³⁰ 金冲及, *辛亥革命研究*, 上海, 上海辞书出版社, 2011年; (Jin Chongji, *1911 Devrimi Üzerine Araştırma*, Shanghai, Shanghai Cishu Yayınları, 2011, s. 249) .

³¹ A.g.e., s.251.

Siyaset açısından: Çin tamamen yarı sömürge ve yarı feodal bir toplum haline gelmiş ve Qing Hükümeti dış güçlerin Çin'deki yönetim merkezi haline gelmiştir. Kang ve Liang tarafından yönetilen Wuxu Hareketi (1898 tarihli Reform Hareketi), medeni hakların genişletilmesi, Meclisin kurulması ve anayasal monarşiyi savunmuş ve Çin'in ulusal burjuvazisi tarih sahnesinde yer almıştır. Bununla birlikte, Wuxu Hareketi sadece 100 günden fazla sürdükten sonra muhalefet tarafından kaldırılmış ve böylece reform başarısız olmuştur.³² Çin toplumunda ortaya çıkan bazı yeni değişiklikler hemen kaldırılmış ve eski sisteme dönülmüş, bu Çin'in modernleşmesini zorlaştırmıştır.

Ekonomik açıdan: Batılılaşma Hareketi'nin kendini geliştirmesinden sonra, Çin'de hükümet ve özel sektör tarafından yönetilen sanayi kendini göstermiş, özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında ulusal kapitalizm gelişmiştir. Çin, Batının Birinci ve İkinci Sanayi Devrimlerinin başarılarını aktif olarak kabul etmeye başlamış, böylelikle Çin'de halen kendi kendine yeterli bir ekonomik ve toplumsal birim oluşmuştur.³³ Bazı yeni ekonomik modeller ortaya çıksa da, Çin'in ekonomisinin doğasını değiştiremezdi. Batı dünyası ise, 14. ve 15. yüzyıllarda kapitalizmin oluşmasıyla sermaye birikiminden sonra, 18. ve 19. yüzyılda iki sanayi devrimi gerçekleştirmiş ve verimlilikte bir sıçrama yakalamıştır. Bu nedenle Batı'da sosyal servette büyük bir artış olmuştur. 1840 yılında İngiltere Sanayi Devrimi'ni tamamlamış, sanayileşmeyi gerçekleştirmede başı çekmiş ve dünyanın ticaret merkezi haline gelmiştir. İngiltere ardından, Fransa, Almanya, Rusya ve Japonya da sanayi devrimini tamamlamıştır.³⁴ 19. ve 20. yüzyıllarda üretim ve sermayenin tamamen merkezileşmesinin ardından kapitalist ülkeler tekeldi

³² Jin Chongji, a.g.e., s.255.

³³ 魏金玉, 《从辛亥革命到五四运动》, 湖南, 人民出版社 1983 年; (Hu Shengwu, **1911 Devrimi'nden 4 Mayıs Hareketi'ne**, Hunan, Reming Yayınları, 1983, s. 45.)

³⁴ A.g.e., s.53.

kapitalizm aşamasına geçiş yapmıştır. Kapitalist bir dünya pazarı sistemi kurulmuş, dünyayı parçalamış, küresel düzeyde sermaye hareketlerini yaygınlaştırmış ve Batı Doğu'yu kontrolü altına almıştır.

İdeolojik ve kültürel yönden Çin, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında, tamamen suskun durumda olmasa da, Çin'e çeşitli yeni fikirler gelmiştir. Bu anlamda Anayasal Monarşi, Demokratik Cumhuriyet ve Marksizm-Leninizm Çin'de belli bir etki yaratmıştır.³⁵ O zaman, Çin hâlâ yetersiz olup, Batıyı öğrenme rüzgârı yavaş yavaş ülkeye girmesine rağmen, Çin bu fikirleri besleyen toprak ve çevreden yoksun kalmıştır. Halk uzun vadeli gerici politikası ile birleştiğinden dolayı halkın zihni açılmamıştır.³⁶ Bin yıldan fazla emperyal politika sistemi, feodal devlete hizmet eden köleleri yetiştirmiştir. Yetersiz eğitim ve eksik yetenekli kişiler Zhang Zhidong'un 1905'te emperyal politika sistemini kaldırmasını istediye de; feodal eğitim, insanların düşünce kalıplarını ve ideolojisini etkileyerek derinden kök salmış durumdadır.³⁷ Aksine, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında, Aydınlanma'dan sonra, Avrupalı halkın düşünceleri özgürlüğe kavuşmuş olup, bilimsel sosyalizm doğmuş, liberalizme hâkim olmuş, modern milletler ve demokratik ülkeler kurulmuş, mükemmelleştirilmiş ve kapitalist sistem dünyayı yönetmiştir. Emperyalizmin siyaset ve ekonomik kalkınma dengesizliğinden dolayı hegemonizm ortaya çıkmış ve sömürgecilik zirveye ulaşmış, kendini daha da güçlendirerek dünyayı parçalamaya kalkışmıştır. Kapitalist dünya kolonyal sistemi nihayet 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında kurulmuştur.

³⁵ Jin Chongji, a.g.e.,s.261

³⁶ Hu Shengwu, a.g.e.,s.57

³⁷ Hu Shengwu, a.g.e.,s.63.

2.3. 1911 YILI ÇİN DEVRİMİNİN OLUŞUMU

2.3.1. 19. Yüzyıl ve 20. Yüzyıl Başında Çin'in Siyasi ve Sosyal Yapısı

(1) Qing Hanedanı'nın son döneminin Yeni Politika Hareketi

1898'deki Wu Xu Reform Hareketi, Qing Hanedanlığı'nın Çin-Japon Savaşı'nın yenilgisine verdiği yanıt gibidir. Qing Hanedanlığında Boksör Ayaklanması'ndan sonra, özellikle Rus-Japon Savaşı'nda bir dizi reform politikası uygulanmış olup, amacı iktidarın istikrar sağlanması ve devrimin patlak vermesinin önüne geçmektir. Aslında, son politika değişiklikle on yıldan az bir süre olmasına rağmen, 1898 yılı Wu Xu Reform Hareketi'ni engelleyen muhafazakârların Boksör Ayaklanması'ndan sonra ortadan kaldırıldığı için, yeni politikalar çok fazla dirençle karşılaşmamış ve başarıyla uygulanmıştır.³⁸ Yeni politika ve reformunun içeriği siyasi, askeri, ekonomik, eğitim, sosyal ve adalet açısından aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Siyasi cephede, Qing Hükümeti Nisan 1901'de Başkomiserlik İdaresi'ni kurmuş, reform üzerinde bir genel planlama yapılmış ve Japonya'yı örnek alarak anayasal monarşinin reform yönü belirlenmiştir. Merkezi yönetimde, Eylül 1906'da İmparatoriçe Dowager Cixi anayasa sözleşmesini hazırlanmıştır. 1908'de "Anayasa Taslağı Önerisi", "Gelecek Senelerin Hazırlık Listesi" ve diğer yasal belgeler yayınlanmıştır. Ertesi yıl Merkez Siyasi Danışma Kurulu ve Yerel Danışma Bürosu hükümleri seçim yapılacağını belirtmiş ve dokuz yıl içinde anayasayı yürütmeye planlamıştır. 1908 yılı bütün illerde yerel özyönetim için hazırlıklara başlanmış ve 1909 yılında ilk yerel hükümet parlamento üyeleri seçilmiştir.³⁹ Yeni düzen uygulanmasını kolaylaştırmak için, hükümet de bürokrasi reformu gerçekleştirilmiştir. İlk reformlar temel olarak resmi belgelerin basitleştirilmesi,

³⁸ Chen Wanxiong, a.g.e.,s.80.

³⁹ A.g.e.,s.87.

verimliliğin artırılması, bağışların kaldırılması, daha sonra yeni bakanlık/dairelerinin kurulması ve yeniden yapılandırılması gibi konuları içermiştir.

Aynı zamanda, diğer alanlarda yapılan reformlar da önemli ilerleme kaydetmiştir. Askeri alanda, hükümet 1903'te Askeri Eğitim Bölümü'nü kurmuş (daha sonra Ordu Bölümü'ne dâhil olmuştur) ve 1908'de toplam 450.000 kişilik bir ordu kurmuştur.⁴⁰ Ekonomide, hükümet "Tüccarlar Hukuku" ve "Şirket Hukuku" gibi bir dizi yasa yayınlamış, özel şirketlerin tescil ve patentlerine ilişkin hükümleri çıkarmıştır. Yüksek teknoloji veya mekanik yeni buluşu olan sanayici ve yatırımcıları ödüllendirmek için yasalar çıkarmıştır.⁴¹ Hükümetin özel sermayeyi kısıtlamalardan muaf tutması ve özel işletmelerin gelişimini teşvik etmesi nedeniyle, özel işletmelerde daha hızlı bir büyüme olmuştur. İstatistiğe göre, 1842 - 1894 yıllarında yeni şekillenen sanayi kuruluşları arasında özel işletmelerin sayısı sadece 144'dür ve 1895 -1916 döneminde 877'te ulaşmıştır.⁴²

Eğitimde, hükümet 1901 yılında Ba Gu Wen'nin (sekiz bölümlük makale)⁴³ kaldırılması, üniversitenin Batı tarzı bir okula dönüşümü ve yurtdışında eğitimin teşvik edilmesi de dâhil olmak üzere, sınav sistemini yeniden düzenlemeye başlamış olmasına rağmen; ancak 1906'da 13.000 yıllık emperyal incelemenin kaldırılmasına kadar, geleneksel emperyal inceleme sistemi temelde değiştirilmemiştir.⁴⁴ Düzgün bir geçiş sağlamak için hükümet geleneksel düzeyde ün kazanacak şekilde her düzeyde okul mezunları için düzenlemeler oluşturmuştur, örnek verilecek olursa: üniversite mezunlarına akademisyen, lise mezunlarına teknisyen, orta ve ilkokul

⁴⁰ 王林茂, “辛亥革命政治与权威的重建”, *浙江大学学报*, 第3期2002年, 第63, 77, 84, 93页; (Wang Linmao, “1911 Devriminde Siyasetin Yeniden İnşası,” *Zhejiang Üniversite Dergisi*, Zhejiang 2002, S.3, s. 63.)

⁴¹ Wang Linmao, a.g.m.,s.77.

⁴² Chen Wanxiong, a.g.e.,s.92.

⁴³ Sekiz bölümlük makaleden oluşan memurluk sınavı, Konfüçyüs ve Mencius'un eserlere dayanarak verilmesi gerektiren sınav şeklidir.

⁴⁴ Wang Linmao, a.g.m.,s.84.

mezunlarına usta olarak unvan veriliyordu. Politikanın teşvik edilmesiyle, yeni eğitim hızlı bir gelişme kaydetmiştir. 1904 yılında toplam okul ve öğrenci sayısı sırasıyla 4222 ve 92169 iken, 1909'da sırasıyla 52348 ve 1560270'a yükselmiştir.⁴⁵

Buna ek olarak, yargı alanında hükümet yeni cezai, medeni ve ticari yasaları derlemeye ve geleneksel yargı yönetim sistemini yeniden düzenlemeye başlamıştır. Örneğin, Yeni Ceza Hukuku, gecikmeler, hançerler ve cezalar gibi işkence veya fiziksel ceza önlemlerini kaldırmış; idam, hapis ve para cezalarını sınırlandırmıştır. Aynı zamanda denetimli serbestlik ve kefalet gibi yeni uygulamalar da getirilmiştir. Yeni yasa uygulaması, büyük bir dirençle karşı karşıya kalmasına rağmen, modern uygarlığa uymayan geleneksel yargı sisteminin yeniden şekillendirilmesinde, önemli bir işleve sahip olmuştur. Son olarak, hükümet sosyal yaşam açısından, ayak küçültme, afyon içme, yetiştirme ve satış yasağı dâhil olmak üzere kötü alışkanlıkların kaldırılmasını kamuoyuna duyurmuştur. Hükümet aynı zamanda, Mançu ve Han milletinin eşitliğini savunmuş ve bazı ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılması yönünden önemli adımlar atmıştır. Örneğin, Mançu'nun Han milletiyle evlenmesine izin verilmemesi, Han halkının belirli resmi görevlerde bulunamaması vb. uygulamaların kaldırılması için çalışmalar başlatılmıştır.⁴⁶

(2) Finansal ikilem ve karşı önlemleri

Yeni politikaların arasında askeri reform en acil olup buna gerekli maliyet de toplam harcamadaki en büyüğüdür. 450.000 kişilik bir ordunun eğitimi ve bir yıllık askeri kadro yaklaşık 120 milyon liang'a⁴⁷ ulaşmaktadır. 1911 yılı Çin

⁴⁵ 费正清, *剑桥中国晚清史(1800-1911)*, 北京, 中国社会科学出版社, 1993; (Fei Zhengqing, *Qing Hanedanının Son Dönemi (1800-1911)*, Pekin, Çin Sosyal Bilimler Yayınları, 1993, s.124.)

⁴⁶ Fei Zhengqing, a.g.e.,s. 132.

⁴⁷ Liang : Çin'in Han Hanedanlığında kullanılmayı başlamış olan yasal para birimidir ve 1933 yılında "para reformu" ile sona ermiştir. Altın Liang, Gümüş Liang ve Bakır Liang üç çeşittir ve bu tezde ifade edilmiş olan para birimi Gümüş liang'dır yani 1 Gümüş Liang yaklaşık 25 dolar ile eşittir.

Devrimi'nin patlak vermesinden önce, sadece 26 şehir ordusunun yıllık bütçesi 52 milyon liang'tır.⁴⁸ Bundan başka, yeni reformlarda uygulanan sanayi ve ticaret, ulaştırma ve telgraf endüstrilerini destekleyecek tedbirler çok para gerektirirken, yerel özyönetimde devriye, okul ve yargı projelerine yapılan harcamalarda önemli bir meblağa denk gelmektedir. Örnek olarak, 1911 yılında 300 milyondan fazla yuan bütçesinde askeri harcamalar 85.000 yuandan fazladır ve bütçenin %28.5, ulaştırma, sanayi yaklaşık 63.000 liang, bütçenin %21.7, yerel özyönetim harcamaları 4 milyon yuandan fazladır ve bütçenin %13.5'ine tekabül etmektedir⁴⁹. Yeni reform politikaları ile doğrudan ilgili mali harcamaların toplam harcamaların yaklaşık 2/3'ünü oluşturduğu görülmektedir.

Yeni anlaşma harcamalarına ek olarak, Qing Hükümeti hala büyük savaş tazminatı ödemek zorundadır. Xin Chou Antlaşması'na (Boksör Protokolü) göre, Qing Hükümeti'nin 450 milyon iki gümüş Gengzi tazminatı, 39 yılda ödemeyi bitirmek üzere, toplamda 982 milyon liang ödemesi vardır. Onun dışında illerde yaklaşık 2.200.000 liang yerel tazminat ödemesi bulunmaktadır.⁵⁰ Ve dış borçların geri ödemesi imkânsız olduğu için, tuz vergisi, gümrük vergileri ve sabit tarifelerle finanse edilmektedir. Bu nedenle, Qing Hükümeti'nin mali kaynaklarının yarısından fazlası Geng yuani⁵¹ ödemek için kullanılmaktadır. Bir önceki Çin-Japon Savaşı'na dair yenilginin borcunun ödenmediği düşünüldüğünde, ortaya çıkan finansal durumun daha kötü olduğu görülmektedir. 1911 yılı bütçesine örnek olarak

⁴⁸ 李振华, 近代中国国内外大事记, 台北, 文海出版社, 1979年; (Li Zhenghua, *Modern Çin Tarihindeki Olaylar*, Taipei, Wenhai Yayınları, 1979, s.86.)

⁴⁹ Wang Linmao, a.g.m., s.93.

⁵⁰ 梁若冰, “口岸、铁路与中国近代工业化”, *经济研究*, 第4期, 2015年, 第144, 157, 170页; (Liang Ruobing, “Çin'de Liman, Demiryolu ve Modern Sanayileşme,” *Ekonomik Araştırma*, 2015, S.4, s.144.)

⁵¹ Boksör Protokolünde belirtilen tazminatıdır

baktığımızda Qing Hükümeti, toplam harcamaların % 17'sini oluşturan 51 milyondan fazla tazminatı ödemek zorunda kaldığı fark edilmektedir.⁵²

Hızla artan yeni politika ve hasar giderleri karşılığında geleneksel gelir projelerinin zayıflığı görülmüştür. Qing Hanedanı'nın mali gelirleri büyük ölçüde geleneksel projelerden olup, yani arazi ve gümrük vergileridir. Bu tür projeler için potansiyel sınırlıdır, sadece hızlı bir büyüme elde etmek zordur, aynı zamanda aşırı yoğunlaşma toplumsal huzursuzluğa yol açabilmektedir. Bununla birlikte Yeni Anlaşma'nın iki ölçütü mali gelirleri azaltmaktadır. Yani resmi bağışlar ortadan kalkmakta ve afyon yasaklanmaktadır.

Resmi bağışlar yeni politika reformunun bir parçası olarak 1901'de kaldırılmış, 1903'te Maliye Bakanlığı yeniden açılmış ve amacı Yeni Anlaşma'ya para toplamak olmuştur. Ancak 1906 yılında durması emredilmiştir.⁵³ Afyon yasağının ortaya çıkardığı zarar, halkın devlete yapması gerekli olan bağışlarının kaldırılmasından, çok daha büyüktür. Sadece yerel yetkililerin tütün üreticilerinin ve tütün tüccarlarının engellenmesiyle değil; dahası merkezi hükümet açısından bakıldığında, yerel bitkisel ilaçlar ve yabancı ilaçların vergi oranı 20 milyon liangı geçmiş ve toplam gelirin %10'undan fazla olmuştur, eğer yasaklanırsa açığın daha da artması söz konusudur.⁵⁴

Yukarıdaki finansal zorluklarla başa çıkmak için Qing Hükümeti gelir elde etmek amacıyla bir dizi tedbir almıştır. Buna finansal merkezileştirme, dıştan borç alma, yeni bronz para üretilmesi, sanayi ve ticaretin geliştirilmesi dâhildir. Bir

⁵² Liang Ruobing, a.g.e.,s.157.

⁵³ Liang Ruobing, a.g.e., s.170.

⁵⁴ 刘增合, “八省土裔统捐与清末财政集权”, *历史研究*, 第6期, 2004, 28-33页; (Liu Zenghe, “*Qing Hanedanlığında Son Döneminde Finansal Merkezileşmesi*”, *Tarih araştırma*, 2004, S.6, s.28.)

merkezi sistem ile yönetilen devlet olarak, Afyon Savaşı'ndan önce Qing Hükümeti mali gücünü sıkı bir şekilde kontrol etmiş, vergilerin yerel yönetim tarafından tarh edilecek olsa da, merkez her zaman fonların ödenmesi yoluyla bir tahsisat yapmıştır. Taiping İsyanı'nda⁵⁵, savaşın yol açtığı dev ulusal hazine harcamaları ile başa çıkmak için, merkezi hükümet yerel yönetimlerin para toplamasını istemiş, yerel yönetim ise, ticaret vergisini, dış borcunu ve halkın bağışlarını ikna ederek arttırmıştır. Böylece merkezi finansal kontrolden kademeli olarak ayrılmıştır. Merkezi hükümet bir yandan yeni politikalar ve reformları yürütmek için para toplamak istemiş, öte yandan, yerel yönetimler üzerindeki politik denetimini güçlendirmeye çalışmıştır.

Qing Hükümeti, yerel yönetimin vergilerin tamamen merkeze ödenmesini istemenin yanı sıra, fon yaratmanın bir diğer önemli yolu olarak dış borç almıştır. İstatistiklere göre, 1903'den 1911'e kadar, yeni politikaların uygulanması için kullanılan dış borç toplamı 44.43 milyon lianga ulaşmıştır. Savaş tazminatları, demiryolları, madencilik ve telgraf ödemeleri için ödünç alınan para miktarı yaklaşık 300 milyona ulaşmış olup, her yıl ortalama 34 milyondan fazla para harcanmıştır.⁵⁶

Qing Hükümeti, artan harcama talebiyle başa çıkmak için çeşitli önlemler almış ve finansal gelirini gerçekten önemli ölçüde arttırmıştır. Fakat yine de her türlü yeni reform harcamaları ve savaş tazminatları için kazancı yeterli olmamıştır. Yeni reform sırasında Qing Hükümeti'nin açığı hızla artmaya devam etmiş, 1903 yılında, mali gelir 105 milyon iken, harcama 135 milyon olup, açığı 30 milyona ulaşmıştır. 1910 yılında, birikmiş bütçe 80 milyona ulaşmış, 1911'deki tahmini bütçe ise 120 milyonu bulmuştur⁵⁷. Yerel yönetim için durum daha da kötüleşmiş, bir yandan da vergi gelir kaybı ortaya çıkmış, öte yandan bütün çalışmaların maliyeti de artmıştır. Ayrıca bu mali durumda yerel yönetim merkezi hükümetle pazarlık yapma hakkı

⁵⁵ 1851 -1864 yılları arası Çin'in güneyinde gerçekleşen siyasal ve dinsel bir ayaklanmadır.

⁵⁶ Liu Zenghe, a.g.m., s.33.

⁵⁷ A.g.m., s..37.

kazanarak, halka olan sömürüyü ağırlaştırmaktan başka bir şey yapmamıştır. Yeni politikaların uygulanmasından önce ve sonra, yerel yönetim para toplamak için arazi ek vergisi, ticaret ek vergisi, bitkisel ilaç ek vergisi ve tuz fiyat artışı hariç tüm sektörlerden zorunlu bağış istemiştir.

(3) Halkın isyanı, meşrutiyeti ve devrimi

Hükümetin vergi politikası şiddetli bir halk direnişini tetiklemiştir. İstatistiklere göre, 1902'de Qing Hükümeti'nde yeni politika hazırlanmasından 1911'de Wuchang Ayaklanması'nın patlak vermesine kadar, 18 ilde 1.200'den fazla halk isyanı olmuş ve 3/4'ten daha fazlası 1906'dan sonra meydana gelmiştir. Bu halk isyanların %41'inden fazlası çiftçiler, aç kalan ve mağdur halk tarafından yapılırken, %30'dan fazlası vergi karşıtı ya da çalışma ücret artışı istenen grevlerle meydana gelen, %21'den fazlası yerel hükümete ve yabancılaşmış eğitime karşı olan, yaklaşık %14'ü ise yerel otonomi ve yeni politikaya karşı olan ayaklanmalardır. Halkın isyanı hükümetin mali baskısından şekillenen sömürüsüne doğrudan bir tepki olarak kendini göstermiştir. Halk isyanlarının coğrafi dağılımına baktığımızda, ayaklanmaların güneydoğu kıyısında Yangtze Nehri Deltası ve İnci Irmağı Deltası bölgesinde yoğunlaştığı görülmüştür. Diğer bölgelerdeki ayaklanmalar ise ülke içinde dağınık bir coğrafi yerleşim göstermiştir.

Halk isyanlarının birbirine benzerliği, devrimci partinin faaliyetlerini tetiklemiş ve yeni politikanın kademeli olarak uygulanmasıyla giderek devrimci hareket daha aktif hale gelmiştir. Sun Yat-sen, Honolulu'da Xingzhong Derneği'nin kurulmasına başladığından beri, devrimciler Qing Hanedanlığı'nın emperyal yönetimini şiddetli devrimle devirmeyi ve cumhuriyetçi bir hükümet kurmayı savunmuştur. 1906'dan önce, Devrimci Parti çeşitli partiler ile güçlerini birleştirmiştir. Kurulan yeni devrimci birlikler birkaç kez küçük ölçekli ve planlama eksiliği olan Guangzhou Ayaklanması, Huizhou Ayaklanması ve Changsha

Ayaklanması gibi ayaklanmaları gerçekleştirmiştir. Çin İttifakı'nın kuruluşundan sonra, ayaklanmanın organizasyonu, ölçeği ve sıklığı önemli ölçüde yükselmiş ve yavaş yavaş yeni bir güç olmaya başlamıştır. Aralık 1906 yılı ve Nisan 1911 yılı arasında, devrimciler toplam 17 büyük ölçekli ayaklanmayı başlatmıştır. Bu ayaklanmaların hepsi başarısız olsa da, büyük bir politik etkisi olan ve sonunda Ekim 1911'de Qing Hükümeti'nin yönetimini ciddi biçimde şaşırtan Wuchang Ayaklanması, Qing rejimini devirmiştir.⁵⁸

Anayasalcıların faaliyetleri halk ve devrimci partiden çok farklı, aşağıdaki 3 noktadan kaynaklanmaktadır: İlk olarak anayasal eylemler geç başlamış ve ilk günler, iç siyasi duruma çok az etkisi olan yabancı ülkelerde kurulmuş olan kraliyetçi bir dernek olan Kang You-wei tarafından kurulmuştur. Anayasal hareketin gerçek yükselişi 1905'lerden sonra olup, Qing Hükümeti anayasal monarşiyi uygulamaya hazırlanmıştır. Böylece yerli anayasal gruplar da ortaya çıkmıştır. Ancak, anayasalcıların gerçek anlamda siyaset sahnesine çıkması, 1908'de yerel özyönetimin başlaması ve il meclislerinin kurulmasından sonra, özellikle 1910'dan sonra çeşitli kongrelerde dilekçelerin verilmesi ile başlamıştır. İkinci olarak Anayasalcıların faaliyetleri yasaya uygun, parlamenter mücadele ve barışçıl dilekçelerle meşrulaştırılmakta olup, şiddete karşı bir tutum görülmüştür.⁵⁹ Üçüncü olarak ise; anayasa hareketi aşağıdan yukarıya doğru olan bir halk eylemi olmayıp; güçlü olanın üst düzeyde planlama karaktere sahip olduğu bir modeldir.

Ayrıca, Meşrutiyet tutumunda da önemli farklılıklar vardır. Devrimciler için, Qing Hükümeti'nin Meşrutiyet ilan etmesi veya etmemesi, devrimleri gerçekleştirmek için gerekli olmamıştır. Çünkü devrimcilerin hedefi Cumhuriyet

⁵⁸ Zhang Pengyuan, a.g.e., s.45.

⁵⁹ 丁原英：清末民变年表，北京：中国社会科学出版社，1982；（Ding Yuanying, *Qing Hanedanlığın Son Dönemindeki Halk Ayaklanmaları*, Pekin, Çin Sosyal Bilimler Yayınları, 1982, s.49.）

kurmak yoluyla Qing Hanedanlığı'nın devrilmesi olduğundan; devrimcilerde anayasanın erken ilan edilmesiyle devrimin daha etkili olacağı düşüncesini hâkimdir. Halklar için reform veya meşrutiyet değişikliklerinin onlara göre bir önemi yoktur. İnsanlar, hükümet onların hayatta kalmaları için yaptıkları mücadeleyi zorlaştırınca ancak hükümdara karşı direnmişlerdir. Meşrutiyetçiler Qing Hükümeti ile farklı siyasi talepleri olsa da, Meşrutiyet'e aktif olarak destek vermiş ve yeni sistem içinde daha fazla haklara sahip olmak için çaba göstermişlerdir. Bununla birlikte Meşrutiyetçiler yeni çalışmaların inşası, yargı reformu, idare, vb. dâhil olmak üzere yerel özyönetim süreci boyunca Yeni Politika'nın faaliyetlerine, yerel meclislerin seçimlerine, müzakerelerine katılmışlar ve son olarak parlamentonun hızla açılmasını istemek için kuruluş dilekçelerine liderlik etmişlerdir. Bir yandan, Anayasalcıların devrimci partiden farklı olduğunu, hükümetin anayasal politikasını desteklediğini ve sorunu yasal kanallar aracılığıyla çözmeyi umut ettiğini dikkatten kaçmaz. Diğer taraftan halktan farklı hükümetin sömürüsü için belli bir tampon kapasitesine sahip olup, bu yüzden kolayca şiddetli direnişe başvuramazlar.

2.3.2. 1911 Çin Devrimini Hazırlayan Nedenler

(1) Ulusal krizlerin derinleşmesi ve sosyal sorunların yoğunlaşması.

20. yüzyılın başında, emperyalist güçlerin Çin'e karşı saldırganlığını artar, özellikle Çin'i Xin Chou Anlaşması'nı imzalamaya zorladıktan sonra, Qing Hükümeti üzerinde siyasi kontrol yetkilerini daha fazla arttırmışlardır. Emperyalistlerin Çin'deki yatırımlarına fabrikaları büyötmek için Qing Hükümeti'ne verdikleri yüksek faizli kredilerde dâhildir. Demiryolları ve madenler emperyalistlerin zamanla boy hedefi haline gelmiştir.

1904'ten 1905'e kadar, Japonya ve Rusya Çin'deki kendi menfaatleri korumak için Çin'in kuzeydoğusunda savaşmıştır. Qing Hükümeti hatta "*tarafsız*" olduğunu ilan etmiştir.⁶⁰ Bir yıldan fazla süren savaş, Japonya'nın zaferiyle sonuçlanmıştır. Rusya, Çin'in güneydoğu bölgesinde sahip olduğu tüm hakları Japonya'ya aktarmıştır. Japonya ve Rusya arasındaki savaş sırasında fırsat bulan İngiltere de Çin'in Tibet bölgesini işgal etmek için asker göndermiştir. Almanya da Çin'deki gücünü artırmak amacıyla İngiliz etki alanı olan Yangtze Nehri havzasını etkilemeye çalışmıştır.

Dış ülkelere büyük miktarda tazminat ödemek zorunda kaldığı için, on yıl içinde Qing Hükümeti'nin mali harcamaları dört kat artmıştır. Qing Hanedanlığı son birkaç yılında çeşitli ve eski vergileri tekrar tekrar eklemiştir. Her türlü bahanelerle yeni vergiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Her seviyedeki bürokratlar sadece cepleri doldurmaya çalışmış ve sonuç olarak Çin halkı çok zor durumda kalmıştır. Çin ve yabancı ülke gericilerin acımasız baskısı altında ezilmiştir. 20. yüzyılın başlarında, toplumun her kesiminden insanların yaşam mücadelesi güçleşmiş ve yaşam zorluğu tüm ülkeye yayılmıştır. 1902 ve 1911 arasında, çeşitli yerlerde 1.300'den fazla halk ayaklanması olmuştur.⁶¹ Her kesimden insanların yabancılara karşı mücadeleleri, çiftçiler ve el sanatçılarınin bağış, vergi ve kiralamaya karşı yapılan mücadeleleri, işçilerin grev mücadeleleri, gizli dernekler ve azınlık milletlerinin ayaklanmaları artış göstermiştir. Aynı zamanda Rusya ve Fransa'ya karşı çıkmak, ABD mallarını boykot etmek, kendi hakları koruma ve geri alma gibi vatansever hareketler de olmuştur. Bu vatansever tepkilerde bazen burjuvazi büyük bir rol oynamıştır.

⁶⁰ Ding Yuanying, a.g.e.,s.53.

⁶¹ 容闳, *西学东渐记* 北京, 商务印书馆, 1915 年版; (Rong Hong, **Batılama**, Pekin, Çin Ticari Yayınları, 1915, s.66.)

(2) Qing Hanedanlığın son dönemi (Yeni Politika) ve başarısızlığı

Devrimin olgunlaşma aşamasında Qing Hanedanlığı içerde ve dışarıda zor durumda kalmıştır. 1901 yılı, Xin Chou Antlaşması'nın imzalanması, İmparatoriçe Dowager Cixi başta olmak üzere Qing Hanedanlığı Hükümeti'nin dış ülkelerin işgaline karşı direnmekten vazgeçtiğinin kanıtıdır. Çin'in "Yabancıların hanedanlığı" olmasına razı olunması aynı zamanda halkın Qing Hanedanlığı Hükümeti'ne olan umudunu kaybetmesine neden olmuş, ülkede reform çağrısı her geçen gün artmıştır. Bu zor durumdan kurtulmak için Nisan 1901 yılı Qing Hanedanlığı Hükümeti idari denetim ofisi kurmuş ve yeni politikanın uygulanmasını buyurmuştur.⁶² Sonra ardı ardına bazı reformlar uygulanmış ve bunlar merkez yönetim kurumuna bağlı olan ticaret, eğitim ve emniyet müdürlüğün kurulması, eski ordunu kaldırılıp yeni ordunun kurulması, ticaret hukukunun yürürlüğe girmesi, ticaret ve sanayi işlerinin olumlu karşılanması, yurt dışında eğitim almanın teşvik edilmesi, yeni bir akademik sistemin yürürlüğe girmesi ve 1905 yılı imparatorluk sınav sisteminin açık bir şekilde kaldırılması gibi reformlardır.

Ülke içi ve dışı baskıya maruz kalan Qing Hanedanlığı Hükümeti 1906 yılında Taklit Meşrutiyet hazırlığını duyurmuş, 1908 yılı İmparatorluk Anayasa Taslağını da yayınlamıştır.⁶³ Japonya'nın anayasal monarşisini incelemek için bir eğitim formu geliştirilmiş ve ihaleyle 9 yıllık bir meşrutiyet hazırlığına kara verilmiştir.⁶⁴

⁶² A.g.e.,s. 70

⁶³ Rong Hong, a.g.e.,s.73.

⁶⁴ 孙毓棠, 中国近代工业史资料, 北京, 科学出版社 1957 年版; (Sun Liutang, *Çin'in Modern Sanayi Tarihi* , Pekin, Pekin Bilim Yayınları, 1957, s.276.)

Fakat hazırladığı bu Meşrutiyet Qing Hanedanlığı kurtaramamış, aksine sosyal çelişkileri yoğunlaştırmış ve krizi ağırlaştırmıştır. Qing Hükümeti'nde reformun temel amacı gerici kuralları sürdürmek olmuştur. Yabancı ülkelerin siyasetini incelemek için yurt dışına giden beş bakan memleketlerine dönünce meşrutiyet hazırlanmanın üç tane yararı olduğunu söylemişlerdir: Bu yararlar, hanedanlığın ölümsüzlüğünün korunması, dış sorunların azaltılması ve iç sorunların bastırılabilmesidir. Sonuçta Qing Hükümeti Meşrutiyet hazırlamayı temel amaç edinmiştir. Emperyal gücünü sağlamlaştırmak için Qing Hükümeti ulusal meclisin derhal toplanması için burjuva anayasacıların talebini kabul etmemiş, üstelik onların Meşrutiyet için dilekçe sunma hareketini bastırmış ve aynı zamanda emperyalist gücü anayasanın adıyla güçlenmeye devam etmiştir. 1911 yılı Mayıs ayında olumsuz durum nedeniyle bir kabineyi kurmak zorunda kalmıştır. 13 bakanın 9 üyesi Mançu, 5 üyesi kraliyet ailesinden olduğundan halk tarafından "*Kraliyet Kabinesi*" diye alay edilmiştir. Bu sadece anayasacılığı hayal kırıklığına uğratmamış, ayrıca iktidar grubunun kısmi çökmesine neden olmuştur. Gerçekler gösteriyor ki Qing Hükümeti her zamanki gibi yönetemeyeceği bir duruma düşmüştür. Sun Yat-sen'in açıkladığı gibi Qing Hükümeti'ni "*çökmek üzere olan bir eve benzetilebiliriz ve tüm yapısı tamamen bozuldu. Devrim dize üzerindeki ok gibi bir dokunuşla başlayabilir.*"

(3) Burjuva devrimcinin oluşumu

Aslında, modern Çin Devrimi yabancı işgalciler ve Çin feodal yöneticilerinin zorlamasıyla oluşturulmuştur. Çin Devrimi'nin ilk yıllarında çoğu devrimciler Çin'i geliştirmek için barışçıl yolları benimsemek için çalışmıştır. 1894'te Sun Yat-sen'in kendisi "*İnsanların ellerinden gelenin en iyisini yapabileceği, malzemenin en iyi şekilde faydalanabileceği ve malların sorunsuz bir şekilde akabileceğini*" öne sürerek "Li Hongzhang'a mektup" yazmış, ancak reddedilmiştir.⁶⁵ Bu Sun Yat-sen için bir ders olmuştur. Daha sonra, "*lütfen imparatorluk*

⁶⁵ Sun Liutang, a.g.e.,s.282.

mahkemesine dilekçe verin, barış ve kademeli bir yaklaşımla yeni bir politika hazırlayın" demiş, ancak gerçeği anladıktan sonra, barış yönteminin yeniden uygulanamayacağını fark etmiş ve barış araçlarını zorlamak zorunda olduğunu anlamıştır.⁶⁶

Sun Yat-sen aynı yıl, Honolulu'da Xingzhong toplantısını düzenlemiştir. Çin hükümetinin yeniden kurulması için devrimci bir program önermiş ve Qing Hanedanlığı'na karşı ayaklanma başlatmayı planlamıştır. 1904'te, "*Çin Hükümeti'ne Gerçek Bir Çözüm*" başlıklı makalesini yayınlamıştır. Bu makalede, "eski hükümeti yeni, aydınlanmış ve ilerici bir hükümetle değiştirmenin" sadece Qing Hükümeti'nin yönetimini devirerek yapılabileceği söylemiştir.⁶⁷ Eski Çin hanedanlığı monarşisini Çin Cumhuriyeti'ne dönüştürülmesinin Çin'in sorununu gerçekten çözebileceğine inanmıştır. Sun Yat-sen'in başkanlığındaki burjuva devrimcilerin, devrimci yola ayak basarak, demokrasi bayrağını eline almasıyla, Qing Hanedanlığı'nın yönetimine karşı silahlı savaşı seçtiğini görülmüştür. Bu aynı zamanda Çin burjuva devrimcileri ve reformistler arasındaki temel farktır.

(4) Demokratik devrimci düşüncelerin yaygınlaşması.

20. yüzyılın başlarında, bir grup yükselen aydınların ortaya çıkmasıyla birlikte, ihtilalin propagandasını yapan çeşitli gazeteler ve dergiler ortaya çıkmıştır ve demokratik devrim düşünceleri yayılmaya başlamıştır. Burjuva demokratik devrim düşüncelerinin yayılması ile birlikte burjuva devrimci gruplar da farklı bölgelerde kurulmuştur. 1904'ten itibaren 10'dan fazla devrimci grup ortaya çıkmış, bunlar arasında Huaxing Derneği (Çin'i Güçlendirme Grubu), Fen Bilimleri Öğretim Grubu ve Guangfu Derneği (Hakları Geri Kazanma Grubu) en önemli

⁶⁶ 适可斋, 适可斋记言, 北京, 中华书局, 1960 年版; (Shi Kezhai, *1911 Çin Devrim Analizi*, Pekin, Çin halk Yayınları, 1960, s.93.)

⁶⁷ A.g.e.,s.101.

olanlardandır.⁶⁸ Bu devrimci grupların kurulması, devrimci düşüncelerin yayılması ve devrimci hareketlerin gelişmesi için vazgeçilmez bir örgütsel güç sağlamıştır. 20 Ağustos 1905'te Sun Yat-sen, Huang Xing, Song Jiaoren ve diğerleri devrimcilerle Tokyo'da Çin İttifakı'nı kurmuş ve Sun Yat-sen Başbakan olarak seçilmiştir. Huang Xing Yürütme Genel Sekreteri olarak atanmış, toplantıları organize etme ve günlük işlerden sorumlu olarak görevlendirilmiştir.⁶⁹ Çin İttifakı "Halk Gazetesi" ni resmi gazete olarak kullanmıştır ve devrim programı bu gazetede belirtmiştir. Çin İttifakı'nın siyasi programı işe "Zinciri kaldırmak, Çin'in bağımsızlığını geri kazanmak, Çin Cumhuriyeti'nin kurulması ve toprak haklarını ortalamak" sloganıyla başlamıştır.

1905 Kasım ayında Çin ittifakı tarafından yayınlanan "Halk Gazetesi" başlığında, teorisini Üç Halk İlkesi olarak özetlemiştir. Yani "Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik ve Halkçı Yaşam".⁷⁰ Çin ittifakı, modern Çin'in burjuva devrimine öncülük eden ilk ulusal partidir. Bu ittifakın kuruluşuyla, Çin Burjuva Demokratik Devrimi yeni bir safhaya girmiştir.

2.3.3. 1905 Rus Devriminin 1911 Çin Devrimine Etkisi

20. yüzyılın başlarında, Rusya askeri- feodal emperyalist bir ülke olarak ağalar ve çarlık iktidarı tarafından yönetilmektedir. Bu nedenle ülkenin siyasi atmosferi son derece gergin olup, çok geri kalmış bir ekonomik durum söz konusudur. Çarlık iktidarı yabancı sermayeye dayanmakta, saldırganlık ve genişleme konusunda isteklidir. Rus halkı acımasız bir baskı rejimi ve ekonomik

⁶⁸ 阎幼甫, 辛亥湖南光复的片断回忆, 湖南文史资料选辑, 湖南, 人民出版社 1981 年版; (Yan Youfu, *1911 Çin Devrimi Hatırası*, Hunan: Hunan halk Yayınları, 1985, s.110.)

⁶⁹ A.g.e.,s.115.

⁷⁰ 李学智, “民国初年的法制思潮”, 近代史研究, 4 期, 2001 年, 230-260 页; (Li Xuezhi, “Çin'in Modern Tarihi”, *Tarih araştırma*, 2001, S.4, s.230.)

sömürüye maruz kalmaktadır. Sınıf ve etnik çelişkiler eşi görülmemiş derecede keskin ve Çarlık otokrasisine karşı bir mücadele patlak vermek üzeredir.

1905 yılı Çarlık Rusyası emperyalizm çağına girdikten sonra halk devrimi ilk kez patlak vermiştir. Bundan sonra, Batı'nın görelî barış ve gelişme dönemi bitmiş ve dünya yeni bir devrimci fırtına dönemine girmiştir. Yeni devrimci fırtına Marksizm'in daha önce görülmemiş bir şekilde yayılmasını ve daha büyük zafer kazanmasını sağlamıştır. Marksizm, güçlü bir gelişme dönemine girmiştir. Rusya'da 1905 devrimi, feodal otokrasîye karşı büyük bir demokratik devrim olmuştur.

1904'ten 1905'e kadar Rus-Japon Savaşı'nda Çarlık hükümetinin trajik yenilgisi, Rusya'daki çelişkileri şiddetlendirmiş ve halkın mücadelesinin yükselişini başlatmıştır. 22 Ocak 1905'te Petersburg'daki grev işçileri ve aileleri Çar'a barışçı bir şekilde dilekçe vermek için sarayına gelmiş, ancak pusuya düşmüş, askerlerin kanlı baskınına maruz kalmıştır.⁷¹ Bu olay halkın uyanışına ve ülke çapında hızla gelişen çeşitli protesto ve direniş mücadelelerine yol açmıştır. Ekim ayında, ülkede genel bir siyasi grev patlak vermiş. Aralık ayında Moskova işçileri geniş çaplı silahlı ayaklanma başlatmıştır. Ancak Çarlık hükümeti tarafından bu ayaklanmada vahşice bastırılmıştır. Devrim başarısız olmasına rağmen Çarlık otokrasisine ağır bir darbe vurmuş, proletaryayı ve halkı cesaretlendirmiştir.⁷² Aynı zamanda, bu devrim diğer ülke halklarının, devrimci hareketin yeni dönemindeki gelişim yolunu keşfetmesinde değerli bir deneyim, sağlamıştır. Lenin, bu devrimin deneyimini kapsamlı bir şekilde özetlemiş, tam bir demokratik devrimin teorisini ve stratejisini formüle etmiş, yeni fikirlerle, Marksizm'in devrimci doktrinini zenginleştirmiş ve geliştirmiştir. Bu teori,

⁷¹ 陈金龙,“辛亥革命与马克思主义中国化”,《光明日报》,第8期,2011年,63页;(Cheng Jinglong,“1911 Çin Devrim ve Marksizm”,《Guangming dergisi》,Pekin 2011, S.8, s.63.)

⁷² 王者琦,“马克思主义中国化的历史进程及规律”,《辽东学院学报》,第4期,2008, s.12;(Wang Zheqi,“Çin'de Marksizmin Tarihsel Süreci”,《Liaonin üniversite dergisi》,Liaoning 2008, S.4, s.12.)

başta Uzak Doğu olmak üzere ve diğer ülkelerde demokratik devrim ve sonraki sosyalist devrim için önemli bir temel oluşturmuştur.

a) Lenin, yeni dönemde Rusya'nın ekonomik ilişkilerini ve siyasi ilişkilerini analiz etmiş, halk devriminin yeni deneyimlerine dayanarak Rusya'nın burjuva-demokratik devrimi sadece burjuvazinin önderliğinde ve proletarya burjuvaziyi takip etmesi, silahlı bir ayaklanma şeklinde değil Çarlık sistemini barışçıl bir şekilde istenmesi ve devrimin zaferinden sonra burjuvazinin diktatörlüğünün kurulması ve kapitalizm gelişmesi teorisiyle oluşan Menşevik rotasının uygun olmadığını ortaya çıkartmıştır. Bu sorunu doğru bir şekilde çözmüş ve Marksizm'in devrimci öğretisini geliştirmiştir.

b) Lenin, Rusya'da burjuva-demokratik devrimin zaferinin proletaryaya karşı burjuvaziden daha elverişli olduğuna işaret etmiştir. Rus proletaryası bu devrimin lideri olmalı ve olabilmeli diye özetlemiştir. Sayısı küçük olsa da, fakat sosyal statüsüne göre en gelişmiş ve tek devrimci sınıfın proletarya olduğunu öne sürmüştür. Bağımsız siyasi partisine sahip, bilinçli ve iyi örgütlenmiş bir politik güç haline gelmiş olduğunu, demokratik devrimin öncülüğünün ağır sorumluluğunu omuzlamak için proletaryanın burjuvazinin yerini alabileceğini düşünmüştür.

c) Lenin, Marksizm'in sosyal devrim teorisine dayanarak sınıf mücadelesinin tarihsel deneyimini özetlemiştir: genellikle tüm gerici sınıflara şiddeti kullanarak ve iç savaş başlatmış olduğunu ortaya çıkartmıştır. Çarlık yönetimi, halk devrimini bastırmak için sürekli olarak şiddeti kullanmış, bu nedenle otokratik rejimi devirmek ve devrimi kazanmak için proletarya ve köylüler ancak silahlı

ayaklanma yolunu tercih etmesi gerektiğini savunmuştur.⁷³ Çarlık hükümetinin acımasız diktatörlüğü karşısında, Menşeviklerin silahlı ayaklanmaya karşı çıkması ve Meclis yolunu övmesi ve anayasal yanlısamları yayması Marksizm'in temel bir ihlalidir ve yalnızca proletaryayı kötü yola yönlendirebileceğini dile getirmiştir.

Lenin'in tam demokratik devrim teorisi, yeni dönemde Rus proleter devriminin spesifik yolunu doğru bir şekilde göstermekle kalmamış, Rus proletaryasını devrimi kazanmaya yönlendirmiş, dahası sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin proletaryası için kendi devrimlerinin yollarını ve yöntemlerini araştırıp çözmeleri için, önemli bir teorik rehberlik sağlamış ve yeni dönemde Marksist sosyal devrim teorisinin yeni bir gelişmesini oluşturmuştur.

1905'teki Rus hareketi de, Asya halkının devrimci mücadelesinin gelişimi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Lenin'in dediği gibi Rusya, yalnızca Avrupa'ya değil; aynı zamanda coğrafyaya, ekonomiye ve tarihi yönden Asya'ya aittir. Bu nedenle, devrimin dalgaları Asya ülkelerini doğrudan etkilemiş ve Asya halkının emperyalizme ve feodalizme karşı mücadelesini büyük ölçüde teşvik etmiştir.

Bu devrimin sesi Çin'e yayılmış ve Çin'de şiddetli bir tepkiye neden olmuştur. Bu devrimde Rus halkının kahramanca mücadelesinin ruhu, Sun Yat-sen'in yönettiği Çin burjuvazisi ve küçük-burjuva devrimine büyük bir cesaret vermiştir. 1905'ten sonra Çin'in demokratik hareketi her geçen gün gelişmiş ve 1911'de Çin Devrimi patlak vermiştir.

⁷³ 李雅兴, “辛亥革命对马克思主义中国化的影响初探”, *马克思主义研究*, 01 期, 2012 年; (Li Yaxing, “*Marksizmin Sinikleşmesi Üzerine 1911 Devrimi'nin Etkisi*”, *Marksizm Araştırma*, Guangxi 2012, S.01, s.112.)

Çin burjuvazisi ve küçük-burjuva devrimcileri Rusya'daki 1905 devrimini tam olarak anlamamış olsaydı; gerçek bir devrimi zafere taşıyamazlardı. Çünkü o zamanlarda, Çin proletaryasının bağımsız bir siyasi güç oluşturduğu söylenemezdi. Fakat 1905 Rus Devrimi tarihte Çin'i doğrudan etkileyen ilk uluslararası devrimci hareket olmuştu. Çin'in devrimden etkilendiği gerçeği çok açık olup, Çin'in dünya devrimci fırtınasında giderek aktif halde katıldığını gösteriyordu.

Asya'daki diğer sömürge ve yarı-sömürge ülkeleri için, bu devrimin geniş kapsamlı bir etkisi de vardır. Lenin'in dediği gibi, Dünya kapitalizmi ve 1905 Rus hareketi, Asya'yı tamamen uyandırmıştır. Orta Çağ'ın durgunluğunda uyuyan milyonlarca ezilmiş insan uyanmış, yeni bir yaşam talep etmiş, asgari insan hakları ve demokrasi için savaşmıştır.

2.3.4. 1911 Çin Devrim Lideri Sun Yat Sen ve Örgütçülüğü

1) Sun Yat Sen

Sun Yat-sen 1866 yılında Guangdong Eyaleti Zhongshan ilçesinde doğmuştur. 1879'da annesi ile birlikte Honolulu'ya gitmiş ve daha sonra, kardeşi Sun Mei'nin desteğiyle Honolulu, Guangzhou, Hong Kong ve diğer yerlerde Batı tarzı modern eğitimini almıştır.⁷⁴ 1892 yılında, Sun Yat-sen, Hong Kong Batı Tıp Koleji'nden mezun olmuş ve daha sonra Makao ve Guangzhou'da hekim olarak çalışmıştır. 1894 yılında Sun Yat-sen, Meşrutiyet için reform fikrini mektup şeklinde Batılılaşma Hareketi'nin liderlerinden biri olan Li Hongzhang'ı yazmış, ancak kabul edilmemiştir. 1894 yılın Kasım ayında Sun Yat-sen Şanghai'dan Honolulu'ya gitmiş ve Xinzhong Derneği'ni (Çin'i Güçlendirme Derneği) örgütlemiş, "Çin'deki saldırgan emperyalist güçlerin yok edilmesi ve Çin'in yeniden demokratik bir ülke olarak kurulması" hedefi ile yola çıkmıştır. 1895 yılının Şubat ayında, Hong Kong'da

⁷⁴ 孙中山全集, 北京, 中华书局 1986 年; (Sun Yat-sen'in Makale Seti, Zhonghua Yayınları, 1986, s.355, 397, 410.)

Xingzhong Hui Derneği kurulmuştur. Aynı yılın Ekim ayında Xingzhong Hui Derneği Guangzhou Ayaklanması'nda komplo planı sızdırılmış, sonuç olarak ayaklanma başarısız olmuştur. Sun Yat-sen yurt dışına kaçmak zorunda kalmıştır. 1896 yılının Ekim ayında, Londra'daki Qing Elçiliği tarafından tuzağa düşürülmüş ve tutuklanmıştır. Ancak İngiliz arkadaşlarının yardımı ile kurtarılmıştır.⁷⁵ Sonra Sun Yat-sen Avrupa ve Amerika ülkelerinin ekonomik ve politik koşullarını detaylı bir şekilde incelemiş, çeşitli okulların politik doktrinlerini araştırmış, Avrupa ile Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilerici insanlarla iletişime geçmiştir. İnsanların Geçim Teorisi ve Üç İlke Teorisi fikri Sun Yat-sen'de oluşmuştur. 1897'de Sun Yat-Sen, İngiltere'den Kanada'ya, sonra Kanada üzerinden Japonya'ya gitmiştir. 1904'te Sun Yat-sen, Japonya, Honolulu, Vietnam, Siam ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde denizaşırı Çinliler ve uluslararası öğrenciler vasıtasıyla devrimi teşvik etmiştir.

Ağustos 1905'te Xingzhonghui ve Huaxinghui gibi devrimci gruplara dayanan Sun Yat-sen ve Huang Xing, Tokyo'da Çin İttifakı'nı kurmuş ve Başbakan olarak seçilmiştir. Çin İttifakı'nın hedefi olarak "Çin'deki saldırgan emperyalist güçlerin yok edilmesi, Çin'in yeniden bir demokratik ülke olarak kurulması" kabul edilmiştir. Çin İttifakı tarafından yayınlanan "Halk" gazetesinde resmi olarak Sun Yat-sen'in "Milliyetçilik, Demokrasi ve Halkın Refahı" adı altında, Üç Halk İlkesi yayınlanmıştır.⁷⁶ Üç Halk İlkesi Çin devrimci demokratlarının kılavuzu haline gelmiştir.

⁷⁵ Sun Yat-sen'in Makale Seti, a.g.e., s.384.

⁷⁶ 林家有, 孙中山与中国 - 博士论坛论文选集, 广东, 中山大学出版, 2009年, 第8页; (Lin Jiayou, *Sun Yat-sen ile Çin*, Zhongshan Üniversitesi Yayınları, 2009, s.8.)

1906'dan 1911'e kadar, Çin'in güneyindeki çeşitli bölgelerde çeşitli silahlı isyanlar düzenlemiştir. Ancak tüm ayaklanmalar halkın yeterince destek vermemesi ve yetersiz örgütlenme nedeniyle başarısız olmuştur. Ancak, devrimci parti kahramanca savaşa boyun eğmemiş ve Qing Hükümeti'ne ağır bir darbe vurmuştur. Özellikle 27 Nisan 1911'de Guangzhou'daki Huanghuagang Savaşı, ülke çapında büyük şok yaratmıştır.⁷⁷

10 Ekim 1911'de, Wuchang Ayaklanması patlak vermiştir. Bütün eyaletler bu ayaklanmaya katılmıştır. Sun Yat-sen Amerika'daki haberleri öğrendikten sonra 1911 Aralık ayı sonunda Çin'e geri dönmüş ve 17 eyaletin temsilcileri tarafından Çin Cumhuriyeti'nin geçici Cumhurbaşkanı seçilmiştir. 1 Ocak 1912'de Sun Yat-sen Nanjing'de Cumhurbaşkanı olarak ilan edilmiş ve Çin Cumhuriyeti Geçici Hükümeti kurulmuştur.⁷⁸ 12 Şubat 1912'de, Qing Hanedanı İmparatoru Fu Yi'nin tahttan indirilmesi emredilmiştir. Böylece, 2.000 yıldan fazla süren otokratik monarşi sona ermiş ve Cumhuriyet kurulmuştur. 11 Mart'ta Sun Yat-sen, "Çin Cumhuriyeti Geçici Kanunu'nu" çıkarmıştır. Emperyalizmin ve feodalizmin güçlü baskısı ve devrimci partinin zayıf olduğundan dolayı, 13 Şubat 1912'de Sun Yat-sen istifa etmeye zorlanmış ve 1 Nisan'da görevinden alınmıştır. Görevi Sun Yat-sen'den Yuan Shikai devralmıştır. Bundan sonraki bir yıl içinde Sun Yat-sen, İnsan Geçimi Teorisi'ni aktif olarak teşvik etmiş, fakat rejim Yuan Shikai'nin eline düştüğü için, Sun Yat-sen'in çabaları sonuç vermemiştir.

Ağustos 1912'de, Çin İttifakı KMT olarak yeniden düzenlenmiş ve Sun Yat-sen başkan olarak seçilmiştir. Mart 1913'te, Yuan Shikai tarafından KMT başkan ekili olan Song Jiaoren'e suikast düzenlenmiştir. Sun Yat-sen Yuan Shikai'ye karşı

⁷⁷ Lin Jiayou, a.g.e., s. 12.

⁷⁸ 韦杰廷, 孙中山民生主义新探, 黑龙江, 教育出版社, 1991年, 第23页; (Wei Jieyan, *Sun Yat-sen'in Halk Geçimi Yeni Araştırması*, Heilongjiang Eğitim Yayınları, s.23.)

çıkmayı savunmuş ve temmuz ayında ikinci bir devrim başlatmış, ancak yenilgisinden sonra Japonya'ya gitmiştir. Haziran 1914'te Sun Yat-sen Tokyo'da Çin Devrimci Partisi'ni kurmuştur. Mayıs 1915'te Çin'e dönerek Cumhuriyet sistemini savunmak için savaşıma devam etmiştir. Sonra tekrar Japonya'ya dönmüş ve 25 Ekim'de Tokyo'da Soong Ching Ling ile evlenmiştir. Temmuz 1917'de Duan Qirui'nin lider olduğu Beiyang Hareketi kongreyi dağıtmak ve geçici yasayı terk etmesi nedeniyle, Sun Yat-sen ve Güney-Batı Savaş Lordu, Guangzhou'da bir askeri hükümet kurmuştur. Eylül ayında, Sun Yat-sen Büyük Mareşal olarak seçilmiş ve yasayı kurma savaşını gerçekleştirmiştir.⁷⁹ Ancak, Sun Yat-Sen askeri hükümetteki polis memuru ve politikacılar tarafından dışlanmış, Mayıs 1918'de istifa etmek zorunda kalmış, sonra Japonya üzerinden Şanghay'a gitmiştir.

Ekim 1919'da Sun Yat-sen, Çin Devrimci Partisi'ni Çin Milliyetçiliği Partisi olarak yeniden kurduğunu açıklamıştır. Ağustos 1920'de Sun Yat-sen, Fujian'de olan Guangdong Ordusu'nun Guangdong'a dönmesini emretmiştir. Kasım ayında Sun Yat-sen yasayı yeniden korumak için Guangzhou'ya dönmüştür. Mayıs 1921'de Guangzhou'daki kongre tarafından seçilen büyük başkan olmuş ve sonra Lu Rongting'in gücünü ortadan kaldırmış ve kuzey seferi için Guangdong ve Guangxi'yi savaş yönetim merkezi olarak hazırlatmıştır. Guangdong Ordusu'nu yöneten Chen Yuming, Haziran 1922'de bir isyan başlatmıştır. Sun Yat-sen tehlikeden kaçtıktan sonra, deniz kuvvetleri ile isyancılara karşı koymaya yönelmiş ve Şanghay'a gitmek için Guangzhou'dan umutsuz bir şekilde ayrılmak zorunda kalmıştır. Ocak 1923'te, Sovyet temsilcisi Yue Fei ile "Sun Wen Yue Fei Deklarasyonu" nu yayınlamış ve Rusya ile olan politikasının temelini atmıştır. Yue Fei ile müzakere etmesi için Liao Zhongkai'yi Japonya'ya göndermiştir. Şubat 1923'te Sun Yat-sen, Şangay'dan kara ve deniz ordusunu yeniden inşa etmek için Guangzhou'ya dönmüş ve hükümet işlerini

⁷⁹ 邵传烈, 孙中山, 上海 : 上海人民出版社, 1980 年; (Shao Chuanlie, *Sun Yat-sen, Shanghai*, Shanghai Halk Yayınları,1980.)

yönetmek için büyük mareşal adına çeşitli askeri kuvvetlere komuta etmiştir. Aynı zamanda, Çin Milliyetçi Partisi'nin yeniden örgütlenmesi için hazırlık çalışmaları kademeli olarak hızlandırmıştır. Ağustos ayında, Çan Kay-şek'in başkanlığında bir heyet siyaseti parti işlerini ve askeri işleri denetlemek için Sovyetler Birliği'ne gönderilmiştir. Ekim ayında, Sovyetler Birliği M. Borodin'i danışman olarak göndermiştir. Daha sonra, Liaom Zhongkai ve Tan Pingshan, Çin Milliyetçi Partisi'nin yeniden düzenlenmesini hazırlamak için Çin Milliyetçi Partisi'nin yeni bir Geçici Merkez Yürütme Komitesi'ni kurmaya atanmıştır. Ocak 1924'te, Çin Milliyetçi Partisi'nin ilk ulusal kongresi Guangzhou'da yapılmış ve Sun Yat-sen konferansa başkanlık etmiştir.⁸⁰ Parti tüzüğü ve parti programı konferansla kabul edilmiştir.

Aslında, Rusya ile anlaşmak, Komünist Parti ile ittifak etmek ve tarım işçilerini desteklemek gibi üç ana politika oluşturulmuş olup, Çin Komünist Parti'sinin katılımıyla merkezi bir yönetim kurulmuştur. Genel Kurul tarafından kabul edilen "KMT Birinci Ulusal Kongresi Bildirgesi'nde", Sun Yat-sen Üç Halk İlkesi'nin yeni bir yorumunu yapmış, anti-emperyalist ve anti-feodalizmin içeriğini zenginleştirmiştir. Çin Milliyetçi Partisi Ulusal Kongresi'nin toplanması, Sun Yat-sen'in devrimci ideolojisinin ve devrimci mücadelelerin yeni bir aşamaya gelişmesini işaret etmiştir. Mayıs 1924'te Sun Yat-sen Guangzhou'daki Huangpu Changzhou Adası'nda bir ordu okulu kurmuştur. Ekim ayında, Sun Yat-sen Guangzhou İş Birliği'nin başlattığı silahlı isyanı bastırmıştır.⁸¹ Ekim 1924'te, kumandan olan Zhang Zuolin ve General Feng Yuxiang birlikte savaşarak askeri hükümetinin başkanı Cao Yu'yu devirmiştir.⁸² Feng Yuxiang, Duan Qirui ve Zhang

⁸⁰ Shao Chuanlie, a.g.e., s.38.

⁸¹ 尚明轩：《孙中山传》，北京，北京出版社，1979年，第49页；（Shang Mingxuan, *Sun Yat-sen Biyografi*, Pekin Yayınları, 1979, s.49.）

⁸² A.g.e., s.50

Zuolin, Sun Yat-sen'i iş müzakereleri için kuzeye gitmeye davet etmiştir.⁸³ Sun Yat-sen daveti kabul etmiş ve 1924 Kasım ayında Guangzhou'dan ayrıldı. 12 Mart 1925'te Pekin'de karaciğer kanseri nedeniyle vefat etmiştir.

Sun Yat-sen'nin eserlerinden "Zhongshan Kitabı" ve "Başbakan'ın Tüm Eserleri" vardır.

2) Sun Yat-sen'in Örgütlenmeyi Başlatmasına Neden Olan Faktörler

Çin-Japon Savaşı'nın olması ya da Çin-Japon Savaşı'nın Çin'in Japonya'daki feci yenilgisinin sonuçları olmasaydı; Sun Yat-sen hâlâ bir devrimci olmayacaktı ve hâlâ Qing Hükümeti'ne ve Li Hongzhang'daki umutsuzluğa karşı çıkmayacaktı. Çin'i değiştiren tarihsel gelişmeler aynı zamanda Sun Yat-sen'i de değiştirmiştir.

Ancak bundan sonra Çin-Japon Savaşı'nın haberleri gelmeye devam etmiş ve neredeyse hiç iyi haberin olmadığı savaştan ardı arkasına kötü haberler gelmeye devam etmiştir. Sun Yat-sen'in Qing Hükümeti'ne karşı giderek hayal kırıklığına uğramasının nedeni budur. Hayal kırıklığı yaşayan Sun Yat-sen Pekin ve Tianjin'de gördüklerini ve duyduklarını aklına getirdiğinde; Çin'in savaş alanındaki başarısızlığının tesadüf olmadığını, aksine başarısızlığın kaçınılmaz olduğunu düşünmüştür. Çünkü Qing Hükümeti'nin içi ve dışı tamamen çürümüş ve yolsuzluk dolu olduğunu, Li Hongzhang gibi önemli bir vezir bile nazarete dayanamaz hale geldiğini düşünmüştür.

Pekin'e gelince, Sun Yat-sen'in gözlemlerine göre, Mançu - Qing Hanedanlığı'nın yolsuzluğu, Guangdong ve Guangxi'nin valilerinden bile daha beter olmuştur. Bu olumsuz olaylar, Sun Yat-sen'i düşündürmüş ve uyandırmıştır. Ve sonunda, Qing Hanedanlığı'yla kademeli gelişme ve uyum sağlamanın bir yolu

⁸³ Lin Jiayou, a.g.e.,s.12.

olmadığını fark etmiştir. Çünkü üst sınıftakilerin ve askerlerinin yolsuzluklarından açgözlülüklerinden, kibirlerinden, savurganlıklarından daha fazla hoşnutsuzluk gösteren alt düzey çalışanlar ve halkın, ekonomik kalkınmanın getirdiği faydalardan habersiz Qing Hanedanlığı'na karşı kırgınlığı daha da artmıştır. Hükümdarların her zamanki gibi eski sistemi uygulayarak Çin'i idare etmesinin bir yolu artık kalmamış ve yönetilenler artık zorbalığa maruz kalmaya devam etmek istememiştir. Qing Hanedanlığı'nda reformlarında bariz çökme işaretleri ortaya çıkmaya başlamış ve hanedanın sonuna geldiği zaten çok açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Böyle bir fikirle, Sun Yat-sen 1894 sonbaharında Honolulu'ya dönmüştür. Ve aynı yılın başında Honolulu'da monarşiyi devirmiş ve Hawaii Cumhuriyeti'ni kurmuştur.⁸⁴ Honolulu'daki siyasi değişimler Sun Yat-sen'in devrim düşüncesi üzerinde ciddi bir etki yaratmıştır.

Sun Yat-sen Japon-Çin Savaşı'nın yenilgisinden ne gördüğüne cevap verilecek olursa; Qing Hanedanlığı'nın yukarıdan aşağıya doğru geniş kapsamlı bir yolsuzluğu, yetkililerin beceriksizliği, halkın çaresizliği ve ülkenin durgunluğu gibi durumlar sayılabilir.

Ülke güçlü ülkeler tarafından kuşatılmış ve bu güçlü ülkeler Çin'in donanım hammadde zenginliğine uzun zamandan beri ihtiyaç duymaktadır. Endüstriyel ürünler için büyük sanayi pazarlarına ihtiyaç duyulmakta ve daha fazlası ucuz olan işgücüne sahip olmak her ülkenin iştahını kabartmaktadır. Bu nedenle, Çin'i işgal etme hırsları uzun zamandan beri mevcuttur. Ancak Qing Hanedanlığı'nın son yıllarında Çin'i tehdit altına alan ülkeler işgal için daha güçlü bir istek duymaktadırlar. Çin neden bu kadar zor durumda kaldığı düşünüldüğünde; Sun Yat-sen sorunun sadece Qing Hükümeti olduğuna inanmıştır, yani Qing Hükümeti, Çin'in tüm çıkarlarını temsil edemeyeceğini ve devrilmesi gerekli olduğunu

⁸⁴ Shang Mingxuan, a.g.e.,s.36.

düşünmüştür. Sun Yat-sen Çin'in Çin-Japon Savaşı sırasında ardı ardına gelen başarısızlıklarından dolayı Qing Hükümeti'ne karşı hayal kırıklığına uğramış ve ülkenin bir başka gelişme yoluna sokmaya karar vermiştir.

1894 Çin-Japon Savaşı, Sun Yat-sen'i değiştirmiştir. Savaş sonucunda Sun Yat-sen Mançu-Qing Hükümeti'nin gerçek yüzünü görmüş, nasıl açgözlü, utanmaz ve beceriksiz olduğuna şahit olmuştur. Çin-Japon Savaşı Çin'i uyandırmış ve iki yüz yıl boyunca uyuyan etnik bilinç yanardağ gibi patlamıştır. Aslında, Sun Yat-sen'in devrimci düşüncesindeki en özgün faktör budur. Tarihin özel fırsatı tarihin olumsuzluğunu yaratmış ve tarihin bu olumsuzluğu tarihin yönünü değiştirmiştir. Sun Yat-sen, Mançu-Qing Hanedanlığı'nı devrime düşüncelerini oluşturan neden ise, Sun Yat-sen'in yurt dışına gitmesi ve çok farklı bilgileri toplamasıdır. Bu, ülke içindeki diğer kişilere nasip olmayan bir özelliktir. Böyle özel bir dönemde, yurtdışında ve yurtdışında gezmiş olması, savaşın komutanları ile temasa geçmesi; Sun Yat-sen'in ülkesindeki halkın hayal bile edemediği savaşa dair bilgilere ulaşma fırsatına sahip olmasını sağlamıştır.⁸⁵ Bu, Sun Yat-sen'in devrimci düşüncelerinin özel arka planını oluşturmuştur. O zamanlar, hiçbir Çinli Sun Yat-sen gibi böyle fırsata sahip olamamış ve hatta onun gibi olumlu ruh haline sahip olmak asla mümkün olmamıştır.

Sun Yat-sen'in devrimci düşüncesi, büyük tarihin arka planı için kaçınılmazdır. Bu devrimci düşünce Sun Yat-sen tarafından önerilmiş ve Sun Yat-sen'in yaşadığı farklı olaylar nedeniyle ortaya çıkmıştır. Sun Yat-sen'in hayatının ilk zamanları yaptığı yaşam planında devrim fikrinin olmadığı görülmesine karşın, yaşadığı bazı olayların onun devrimci olarak ortaya çıkmasını, gerekli ve zorunlu kılmıştır.

⁸⁵ Wei Jieyan, a.g.e.,s.12.

2.3.5. 1911 Çin Devrimi

1911 Devrimi, Qing Hükümeti'nin demiryolu inşaat haklarının satışından kaynaklanan ve Çin halkının hükümette karşı bir direniş hareketidir. Sichuan Eyaleti ve diğer bölgelerinde yol koruma hareketinin patlak vermesinden kaynaklanan burjuva-demokratik özellik gösteren bir devrimdir. 10 Ekim 1911'de, devrimci bir grup olan Wuhan'daki Komünist Gençlik Derneği Wuchang Ayaklanması'nı başlatmış ve sonra bütün eyaletler bu hareketi desteklemiştir.⁸⁶ Çinlilerin eski takvimine göre 1911 yılı Xinhai yılıydı, bu nedenle 1911 Devrimi'ne "Xinhai Devrimi" denir.

1) Devrimin Hazırlanması

Kasım 1894'te Sun Yat-sen, Honolulu'da Xingzhong Derneği'ni kurmuştur. 1895 yılının Şubat ayında, Sun Yat-sen, Hong Kong'da Xingzhong Derneği'nin merkezini kurmuş, Çin burjuvazisi ve demokrasisi devriminin ilk programını ortaya koymuş ve amacının Çin'i kurtarmak, yeniden inşa etmek ve demokratik bir hükümet kurmak olduğunu belirtmiştir. Xingzhong Derneği'nin kuruluşu, Çin burjuva demokratik devrimci hareketinin başladığına işaret etmiştir. 20. yüzyılın başlarında Japonya'da okuyan Çinli öğrencilerin yayınlarında ilk olarak Qing Hükümeti'nin yıkılmasını açıkça istemiştir⁸⁷. 1903 yılında, Tokyo'daki öğrenciler arasında demokratik düşünceler ve propagandalar gittikçe daha aktif hale gelmiş, milliyetçilik ve sivil haklarına dair yayınlar yayınlanmıştır. Şangay'da entelektüel bazı topluluklar yeni devrimi savunmuştur. Devrimci grupların örgütlenmesi, burjuva entelektüellerinin devrim için yola çıktığını gösteren olan önemli bir simgedir. Kasım

⁸⁶ 李新, 任一民, *辛亥革命时期的历史人物*, 北京, 中国青年出版社, 1983年, 第72页; (Li Xin, Ren Yimin, *1911 Devrimi Sırasında Tarihsel Figürler*, Çin Gençlik Yayınları, 1983, s.72.)

⁸⁷ Li Xin, Ren Yimin. a.g.e., s.56.

1903'te, Huang Xing Huaxing Deneği kurulduktan sonra Şangay, Guangi, Sichuan, Fujian, Jiangxi, Anhui ve diğer illerde de devrimci gruplar kurulmuştur.⁸⁸

Temmuz 1905'te Sun Yat-sen, Huang Xing ve Chen Tianhua dâhil 70'den fazla kişi Tokyo'da bir araya gelmiş ve Çin İttifak Derneği'ni ülkenin devrimci liderlik merkezi olarak kurmaya karar vermiştir.⁸⁹ Xingzhong Derneği, Huaxing Derneği, Guangfu Derneği ve diğer küçük gruplar ittifaka üye olmuştur.⁹⁰ Ağustos ayı ortalarında, Sun Yat-sen uluslararası öğrenciler için yapılan karşılama toplantısında "Çin bir Cumhuriyet kurmalı" konulu bir konuşma yapmıştır. Çin İttifakı aynı ayın 20'sinde bir toplantı düzenlemiş, Sun Yat-sen başbakanlığa terfi etmiş ve Huang Xing yürütme bölümünün başına geçmiştir.⁹¹ Toplantıda hedefin Çin'i kurtarmak ve yeniden inşa etmek, demokratik bir hükümet kurmak, olduğu belirtilmiştir. Kasım ayında, Çin İttifakı tarafından yayınlanan "Halk" gazetesinde Sun Yat-sen ilk olarak Üç Halk İlkesi'nin temel içeriğini öne sürmüştür. Devrimciler aktif olarak birçok silahlı isyan başlatmıştır. Ayaklanmaların başarısız olmasıyla Çin İttifakı'nın gücü ciddi şekilde hasar görmüş, ancak etkili bir şekilde Qing Hanedanlığı'nın yönetimine karşı çıkmış ve devrimci etki gün geçtikçe büyümüştür. Aynı zamanda, binden fazla halk ayaklanması patlak vermiştir.

Devrimci güçleri ortadan kaldırmak ve burjuvaziye kazanmak için, Qing Hükümeti bazı aydınlanma hareketleri yapmak zorunda kalmıştır. 1905 yılının Temmuz ayında, Zeze dâhil olmak üzere beş vezir denetim için yurtdışına

⁸⁸ 胡绳武, 金冲及, “中国近代历史上的丰碑-辛亥革命”, *光明日报*, 第9期, 1991年10月9日, 4-5页; (Hu Shengwu, Jin Chongji, *Çin'in Modern Tarihinde Bir Anıt: 1911 Devrimi*, *Guangming Dergisi*, 9 Ekim, 1991. s.4-5.)

⁸⁹ 林家有, *辛亥革命与中华民族的觉醒*, 广东, 人民出版社, 2011年版, 第164页; (Lin Jiayou., *1911 Devrimi ve Çin Ulusunun Uyanışı*, Guangdong Halk Yayınları, 2011, s.163.)

⁹⁰ Lin Jiayou., a.g.e., s.164.

⁹¹ Lin Jiayou., a.g.e., s.165.

göndermiştir.⁹² Eylül 1906'da anayasa hazırlığı açıklanmıştır. 1907 yılı Eylül ve Ekim'de, burjuvazinin seçimler yoluyla Qing Hükümeti'ne tavsiyelerde bulunma hakkını elde etmesine izin vermek için İçişleri ve Danışma Bürosu kurulmuştur.⁹³ 1908 yılının Ağustos ayında, Qing Hükümeti "Anayasa Özetleri" ve Qing Hanedanlığı İmparatorluğu'nun bir aile olduğunu ve anayasa hazırlanacağı ve yapılan planın 9 yıl olacağını açıklamıştır.⁹⁴ Kısa süre sonra, İmparator Guangxu ve İmparatoriçe Dow Cixi ardı ardına öldüğünden sonra 3 yaşındaki Puyi tahtta oturmuştur. Kral Naibi Zai Feng merkezi yönetim önlemlerini almış ve böylece devletin gücünün kraliyet ailesi tarafından tekelleştirmesini aktif olarak teşvik etmiştir. Bu nedenle Mançu kraliyet akrabaları ile Han milletinin bürokratları arasındaki çatışma daha da derinleşmiştir. 1910'da Meclis Konseyi, Qing Hükümeti'nden kongre düzenlemesi istemiş ve Pekin'de bir kampanya başlatmıştır.⁹⁵ Mayıs 1911'de, Qing Hükümeti bir kabine sistemi yayınladıktan sonra anayasalcıların siyasi gücü paylaşma umudu tamamen kaybolmuş ve devrimci etkinlikler için sempati duyulmaya başlamış ve böylece Devrimci durum daha olgunlaşmıştır.

2) Devrimin Patlaması

Mayıs 1911'de, Qing Hükümeti emperyalizmin emri ile Çin halkının haklarını emperyalistlere vermiştir. Bu tüm ülke halkları arasında öfkeye neden olmuştur. Hubei, Hunan, Guangdong, Sichuan gibi demiryolu sahip olan eyaletleri, karayolu haklarının yabancılara satışına şiddetle karşı çıkmış ve güçlü bir yol koruma hareketi başlatmıştır.⁹⁶ Sichuan Yolu Koruma Hareketi, özellikle çok güçlü devam etmiştir. Eylül ayında Yol Koruma Hareketi tüm eyaletin gıda ve para bağışına karşı

⁹² Hu Shengwu, a.g.e., s.5.

⁹³ 任仲平, “开启民族复兴的百年征程”, *人民日报*, 10 (08) 期 2011, 第 8 页; (Ren Chongping, *Çin Halk Cumhuriyetin 100 Yıllık Yolculuğu*, **Halk Dergisi**, Pekin 2011, S.10(08), s.8.)

⁹⁴ A.g.m., s.11

⁹⁵ A.g.m., s.12.

⁹⁶ Li Xin, a.g.e., s.54.

çıkılmış ve halk ayaklanmaları birbiri ardına meydana gelmiştir.⁹⁷ Sichuan Valisi Zhao Erfeng, Yol Koruma Hareketi Derneği başkanlarını ve Chengdu'daki Chuanlu Hissedarlar Derneği'nin sorumlusunu tutuklamış, tutuklanan kişilerin serbest bırakılmasını isteyen halkın bu girişimini kanlı bir şekilde bastırdı. Bunun üzerine Çin İttifakı üyeleri Long Mingjian ve Kardeşler Derneği birleşmiş, Chengdu'ya girmek için Yol Koruma Ordusu'nu oluşturmuş, çeşitli yerlerde savaşmış, araziye kuşatmış ve Sichuan'daki Qing Hükümeti'nin yönetimine şiddetle saldırmıştır.⁹⁸ Böylelikle Sichuan Yol Koruma Hareketi, 1911 Devrimi'nin patlama nedeni olmuştur.

Qing Hükümeti, Sichuan Yol Koruma Hareketi'ne tüm gücüyle direndiğinde, Hubei Yeni Ordu Çin Edebiyat Derneği ve Komünist Gençlik Birliği gibi devrimci gruplar, Wuchang Ayaklanması'nı başlatma ve 1911 Devrimi'nin devrim sahnesine çıkma fırsatını yakalamıştır. Eylül sonlarında devrimci parti durumun acil olduğunu hissettikten sonra 6 Ekim'de (Çin Ay Festivali) bir ayaklanma başlatmaya karar vermiş ve durum hızla değiştiğinden ayaklanmayı ertelemek zorunda kalmıştır. 9 Ekim'deki ayaklanma gününde Komünist Gençlik Birliği Başkanı Sun Wu, Hankou'da bomba montajlarken kazayla bomba patlamış ve bu nedenle Huguang Valisi kapalı bir arama emri vermiş, Hankou ve Wuchang'ın ayaklanma komuta birimi saldırıya uğramış, bazı ayaklanma liderleri tutuklanmış, öldürülmüş ya da kaybolmuştur.⁹⁹ Bu durumda, yeni ordunun tüm kamplarındaki devrimci askerler aktif halde harekete geçmiştir. 10 Ekim akşam saat 7'de, Wuchang şehri dışındaki Tongjiao'daki ordu ve şehir içindeki Sekizinci Mühendislik Ordusu neredeyse eşzamanlı olarak ayaklanmayı başlatmış, diğer kampların katılması ve yoğun bir

⁹⁷ A.g.e., s.65.

⁹⁸ 孙立平, 后发外生型现代化研究论纲, *探索*, 1991年第4期, 第13页; (Sun Liping, *Modernleşme üzerine Araştırmanın Ana Hatları*, *Araştırma dergisi*, 1991, S.04, s.13.)

⁹⁹ Sun Liping, a.g.e., s.15.

savaş gecesinden sonra, devrim ordusu 11 Ekim'de Valilik Bürosu'nu işgal etmiş ve şehrin tamamını kurtarmıştır.¹⁰⁰ Hanyang ve Hankou da devrimci ordu tarafından işgal edilmiştir.

Ekim'de devrimci askerler Hubei Danışma Bürosu'nda toplanmış ve Danışma Kurulu Başkan Yardımcısı Tang Hualong ve diğerleri ile birlikte Çin Cumhuriyeti Hubei Askeri Hükümeti'nin kurulduğunu açıklamıştır.¹⁰¹ Devrimci partinin liderleri, ayaklanmaya bizzat kendileri katılamamıştır. Çünkü siyasal deneyime sahip olmayan direnişçi askerlerin kendi iktidarlarına güveni yoktur. Ayrıca Hubei Yeni Ordu Derneği Liwu Hong'u Hubei Askeri Hükümeti'nin valisi olarak hareket etmeye zorlamıştır.¹⁰² Askeri hükümet bir mesaj yayınlamış ve illeri Qing Hanedanlığı'nı devirmek için mücadele etmeye çağırmıştır. Kasım ayında, Hubei Askeri Hükümeti "Çin Cumhuriyeti Ezhou Yasası"nı açıklamıştır.¹⁰³ Bu yasa Burjuva demokrasisi ilkelerine uygun olarak hazırlanan ilk yerel anayasa olmuştur.

Wuchang Ayaklanması'nın zaferi tüm ülkede bir zincirleme reaksiyon meydana getirmiş ve diğer illerdeki tüm devrimci partiler harekete geçmiştir. Kasım ayı sonunda bağımsızlık ilan eden ve Qing Hükümeti'nden ayrılan 14 eyalet ortaya çıkmıştır.¹⁰⁴ Kuzeyde tüm eyaletler bağımsız olmamakla beraber Qing Hanedanlığı yönetimi bazı yerlerde daha güçlenmiştir. Örneğin Zhili, Shandong ve Henan gibi eyaletlerde hanedanlık güç kazanmıştır. Bazı yerler devrimci partinin gücü yetmeyecek kadar uzakta kalmıştır. Örneğin, Xin Jiang ve Fengtian gibi eyaletlere

¹⁰⁰ 胡汉民, “民报之六大主义”, **民报**, 第3号, 1906年, 4期, 27页; (Hu Hanming, “*Halk Dergisinin Altı Doktrin*”, **Halk Dergisi**, Pekin, 1903, S.3, s.4.)

¹⁰¹ A.g.m., s.7.

¹⁰² A.g.m., s.10.

¹⁰³ 步平, “在时空背景下理解辛亥革命的历史意义”, **近代史研究**, (04)18期, 2011年, 第19, 25页; (Bu Ping, “*Tarihi Arka Planda 1911 Devrimi'nin Tarihsel Önemini Anlamak*”, **Çin modern tarih araştırması**, 2011, S.(04)18, s.19.)

¹⁰⁴ Hu Hanming, a.g.e.,s.27.

tam manasıyla devrimin gücü ulaşamamıştır. Fakat bu illerde de Devrimci Parti gene bir dizi silahlı ayaklanma düzenlemiştir. Wuchang Ayaklanması'ndan sonra anayasalcılar devrimin desteğini de dile getirmiş ve bu da Qing Hükümeti'nin çöküşünü hızlandırmıştır.¹⁰⁵ Tüm il halkları ayaklanma sürecinde büyük bir coşku göstermiştir. Yeni ordu askerleri, parti üyeleri, entelektüeller, işçiler, çiftçiler, yurt dışındaki Çinliler, vatanseverler ve etnik azınlıklar devrime katkıda bulunmuştur. Çin'in politik yaşamında önceden görülmemiş bir coşku devrimle görülmüştür.

3) Devrimin Zaferi ve yenilgisi

Devrimin zaferi, Qing Hükümeti'ni son derece şoke etmiştir. Hükümet ayaklanmaları ortadan kaldırmak için tüm gücü ile savaşmıştır. 1 Aralık'ta, iki taraf savaşı üç gün süreyle durdurmayı kabul etmiş, bu ateşkes silahlı mücadeleden siyasi uzlaşmaya kadar, 1911 devriminin önemli bir dönüm noktası olup, 18 Aralık'ta, Yuan Shikai'nin temsilcisi Tang Shaoyi ve devrimci askeri hükümetin temsilcisi Wu Tingfang, Şangay'da barış görüşmelerine başlamış, kasım ayı sonunda eyalet temsilcileri, Wuchang'ı Çin Cumhuriyeti Merkez Askeri Hükümeti olarak tanımaya ve Hubei Valisi ile merkezi hükümet işlerini yürütmeye karar vermiştir.¹⁰⁶ Merkezi hükümetin kurulması için hazırlıklara başlanmış, bu amaçla 14 eyaletin katıldığı temsilcilik konferansı İngiliz imtiyazıyla Hankou'da yapılmıştır. 2 Aralık'ta, Jiangsu-Zhejiang koalisyon güçleri Nanjing'i ele geçirmiş, delegeler Nanjing'i geçici hükümetin merkezi olarak kullanmaya karar vermiştir.¹⁰⁷ Her eyaletin temsilcileri hemen Wuhan Nanjing'de toplanmıştır. Aralık 25'te, Çin İttifakı'nın lideri Sun Yat-sen Çin'e dönmüş ve Aralık 29'da 17 il temsilcisinin katıldığı kongrede 16 oyla geçici başkan olarak seçilmiştir.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Bu Ping, a.g.m.,s.25.

¹⁰⁶ A.g.m., s.27.

¹⁰⁷ 鄭永年，中國民族主義的復興——民族國家向何處去？，香港，三聯書店，1998年，第43頁；（Zheng Yongnian, “Çin Milliyetçiliğinin Canlanması ve Ülkenin Geleceği”，**Hong Kong Çin modern tarih araştırması**, Hongkong1998, S.3, s.43.）

¹⁰⁸ A.g.m., s.47.

1912 yılı Yeni Yıl Günü'nde Sun Yat-sen, Nanjing'e gitmiş ve Çin Cumhuriyeti'nin doğumunu resmen ilan eden "Geçici Cumhurbaşkanlığı Bildirgesi" ve "Ulusal Hükümler Bildirgesi" gibi belgeler yayınlamıştır. 3 Ocakta, Li Yuanhong başkan yardımcısı olarak seçilmiş, geçici hükümet üyeleri onaylanmış ve Çin Cumhuriyeti Geçici Hükümeti kurulmuştur. Aralık 28'de, Nanjing Geçici Senatosu kurulmuş, Sun Yat-sen'in başkanlığındaki Nanjing Geçici Hükümeti'ne üç politik güç dâhil olmuştur: devrimciler, anayasalcılar ve eski bürokratlar.¹⁰⁹ Bağımsız vilayetlerin askeri hükümetlerinin çoğunluğu anayasalcılar ve eski bürokratlar tarafından manipüle edilmiştir. Nanjing Geçici Hükümeti ve geçici başkan olan Sun Yat-sen merkezi hükümetin gücünü kullanamamıştır. Devrimcilerin zafiyetleri daha da açığa çıkmış ve Sun Yat-sen doğru görünümlere çoğu zaman karşı çıkmıştır.

Nanjing Geçici Hükümeti kurulmuş ve Yuan Shikai başkan olma isteğinin zor olduğunu düşünmüştür. Bu nedenle temsilci derhal geri çekilmiş ve müzakerelerin bozulmasına neden olan bu durum devrimci güçleri uzlaşmaya zorlamıştır. Emperyalist güçler Nanjing Geçici Hükümeti'ni tanımayı reddetmiş ve yabancı müdahale havasını yaratmıştır. İç ve dış zorluklarda Sun Yat-sen çekilmek zorunda kalmıştır. 22 Ocak 1912'de Sun Yat-sen, Qing İmparatoru tahttan indiğinde ve Yuan Şikai'nin cumhuriyete destek verdiğini ve Yuan Şikai'yi geçici başkan olarak önereceğini açıklamıştır.¹¹⁰ Yuan Shikai'nin Sun Yat-sen tarafından güvence altına alınmasından sonra adım atmış ve Qing İmparatoru'nu tahttan inmeye zorlamıştır. 12 Şubat'ta, Qing İmparatoru Çin Cumhuriyeti'nin koşullarını kabul etmiş ve resmen tahttan inmiştir.¹¹¹ Bu şekilde, Çin'i 260 yıldan uzun bir süredir

¹⁰⁹ A.g.m., s.55.

¹¹⁰ Zheng Yongnian, a.g.e., s.64.

¹¹¹ 于惠清, “民族主義原生論與建構論之評析”, *正修學報*, 15 期, 2002, 頁 44; (Yu Huiqing, “Milliyetçilik İlkeliği ve İnşacılığın Üzerine Yorum”, *Zhenxiu Dergisi*, Gaoxiong 2002, S.15, s.44.)

yöneten Qing Hanedanlığı çökmüş ve 2000 yıldan fazla süren Otokratik Monarşi de sona ermiştir. 13 Şubat'ta, Yuan Shikai resmi olarak hükümete onayını açıklamış ve Sun Yat-sen geçici Senato'ya istifasını sunmuştur. 15 Şubat'ta geçici başkan olarak Yuan Shikai'yi seçilmiştir. Yuan Shikai, kendi askeri güçlerini Çin'in kuzeyinde toplanmış olduğundan yönetimin güneyde devam etmesini reddetmiştir.

Sun Yat-Sen, kuzeye onu karşılamak için Cai Yuanpei'yi göndermiş, ancak Yuan Shikai sırdaşlarına Pekin, Tianjin ve Baoding'de isyan çıkarmak için gizlice talimat vermiştir.¹¹² Böylece Emperyalistler Yuan Shikai'yi desteklemek için orduları Pekin'e gönderme fırsatını da yakalamıştır. Nanjing Geçici Hükümeti tekrar çaresiz kalmıştır. 10 Mart'ta Yuan Shikai, Pekin'de geçici başkan olarak yemin etmiştir. Ertesi gün Sun Yat-sen, "Çin Cumhuriyeti Geçici Kanunu" nu açıklamıştır.¹¹³ Bu anayasa burjuva cumhuriyetinin anayasal niteliğine sahip olup Çin tarihinde öncü bir çalışmadır. 25 Şubat'ta, Tang Shaoyi geçici hükümetin yeni bir kabinesini düzenlemek için Nanjing'e gitmiş, içişleri, ordu, donanma, finans ve dışişleri bakanlıklarının tümü Yuan Shikai'nin destekçileri tarafından yönetilmiştir. Çin İttifakı'na sadece eğitim, tarım, ormancılık ve sanayi ve ticaret gibi zayıf olan bakanlıklar verilmiştir.¹¹⁴ 1 Nisan'da Sun Yat-sen resmi olarak geçici başkanlık görevini kaldırmış ve 5 Nisan'da geçici Senato ve geçici hükümeti Pekin'e taşımayı kararlaştırmıştır. Böylece, 1911 Devrimi'nin zaferinin Yuan Shikai tarafından gasp edilmesi sayesinde devrim başarısız olmuştur.

2.3.6. 1911 Çin Devriminin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Sonuçları

1911 Devrimi, tam anlamıyla bir demokratik burjuva devrimidir. Mao Zedong'un belirttiği gibi: "Çin'in anti-emperyalist, anti-feodal ve burjuva-demokratik devrimi Bay Sun Yat-sen ile başladı." Çin'in modern tarihinde, 1911 Devrimi Çin

¹¹² Yu Huiqing, s.72.

¹¹³ Bu Ping, a.g.m.,s.43.

¹¹⁴ Wang Linmao, a.g.e.,s.81.

halkının kurtuluşu ve Çin'i güçlendirmek için yapılan çabaların bir dönüm noktasıdır. Bu devrim Çin'de köklü bir tarihi değişime neden olmuştur. Bu nedenle devrimin büyük tarihsel önemi vardır.

1911 Devrimi, Çin'i iki bin yıldan fazla süredir yöneten feodal monarşi sistemini sonlandırmıştır. Çin tarihinde ilk burjuva cumhuriyet hükümeti kurulmuş ve demokratik cumhuriyet düşüncesi ile halkın yüreklerine derinden kök salmıştır. Çin'de, "Kral olmak isteyen tüm güçlerle sonsuza kadar savaşmak" gibi demokratik bir kavram oluşmuştur. Bundan dolayı, Yuan Shikai ve Zhang Xun kendilerini kral ilan ettikleri zaman, halk tarafından şiddetle kınanmış ve bahsedilen şahısların kendilerini kral ilan etme kararına karşı halkın direnişi söz konusu olmuştur. Bu yalnızca Çin için değil; insanlık tarihi için bile büyük bir gelişmedir.

1911 Devrimi, Çin'in siyasi sisteminde, dış ilişkilerinde, sosyal ekonomisinde, eğitiminde, kültür ve geleneklerinde bir dizi yeni değişiklik meydana getirmiştir. Nanjing Geçici Hükümeti, Geçici Yasa'yı yürürlüğe koymuştur. Bu yasa ile egemenliğini halka yansıtan hükümet, medeni hakların kendine özgü anayasal doğasını ortaya koymuştur. Bu yasa Çin anayasacılığının tarihinde önemli bir anlam taşır. 1911 Devrimi'nden sonra Emperyalist güçler hala kontrolünü ve zorbalığını sürdürmeye çalışsalar da, Çin halkının duyarlılığı hiç bu kadar yüksek olmamıştır. Ulusal bağımsızlık ve ulusal egemenlik talebi büyük bir eğilim haline gelmiştir. İktidarda ise eskisi gibi emperyalistler ile kolayca anlaşmaların yapılması söz konusu olmamıştır. Ayrıca iktidar emperyalist güçleri Çin kamuoyunu görmezden gelmesinin önüne geçmiştir. Çin'in uluslararası ilişkileri değişmeye başlamış, ulusal durumu yavaş yavaş iyileşmiştir. 1911 Devriminden sonra yaklaşık on yıldır süren modern endüstriyel gelişme dalgası oluşturulmuş, modern ekonomi gelişmiş, ulusal ekonominin oranlarında önemli bir artış olmuştur. Böylece yeni demokratik devrim için daha geniş bir ekonomik temel ve altyapı oluşturulmuştur. Modern eğitim

sisteminin daha da geliştirilmesi, kamuoyunu daha aktif hale getirmiş, böylece daha büyük bir siyasi ve ekonomik sosyal değişim düzeyine kabiliyetlilerin yükselme koşulları hazırlanmıştır.¹¹⁵ İnsanların örf-âdeti, davranışları, tavırları ve ilişkileri değişmeye başlamıştır. Erkeklerin uzun saçları kesilmiş, kadınlar ayaklarını küçültmekten kurtulmuş, yeni kıyafet tarzı eski tarzın yerini almıştır. Bu görünüşteki değişiklikler aslında insanların zihinlerindeki kısıtlamaların kaldırıldığına kanıttır. Bu değişimler Çin toplumunun ilerlemesine ve gelişimine katkıda bulunmuştur.

1911 Devrimi, büyük bir düşünce özgürlük hareketidir. Emperyal iktidar sisteminin yerine cumhuriyetçi demokrasinin geçmesi, Çin tarihinde büyük bir dönüm noktası olmuş, eşi görülmemiş bir başarıdır. Özellikle devrim tarafından getirilen düşünce özgürlüğünün tarihte eşi benzeri görülmemiştir. Çin'in iki bin yıldan fazla emperyalizm dönemini başından geçirmiş, sayısız imparatorlar değişmiş ama otoriterlik hiç değişmemiştir. 1911 Çin Devrimi yeni bir durum yaratmış, Çinliler imparator ve emperyal güçlere tekrar baş eğmemeye karar vermiştir. Çinliler yeni düşünce ve kavramları büyük bir coşkuyla kucaklamış, partiler ve dernekler artmış, halkın daha aktif düşüncelerini ifade edebilmesinin önü açılmış ve kamuoyu tarihte görülmemiş derecede güçlü olmuştur. 1911'den önce, Sun Yat-sen'in Çin İttifakı da dâhil olmak üzere bir parti birliğini kurması imkânsız olup, ancak ittifak veya dernek olarak toplanmak mümkündür. Fakat 1 Ocak 1912'den sonra Çin'de birçok parti ortaya çıkmıştır. Çin Milliyetçi Partisi ve Çin Komünist Partisi gibi devriminden sonra ortaya çıkmış olan siyasi partiler, daha sonraki dönemde ortaya çıkan Yeni Kültür Hareketi ve 4 Mayıs Hareketi'nin gerçekleştirilmesi, Marksizm'in yayılmasını sağlamıştır.¹¹⁶ Ve ÇKP sadece yirmi yıl içinde, inanılmaz gücüyle anti-emperyalist ve anti-feodalizm gibi tarihi görevlerini tamamlamış ve yepyeni bir Çin Halk Cumhuriyeti kurmuştur.

¹¹⁵ Yu Huiqing, a.g.m.,s.80.

¹¹⁶Li Yanxing, a.g.m.,s.120.

1911 Devrimi, 20. yüzyılda Çin'in tarihi gelişmesine kapı açmıştır. 20. yüzyılda Çin'de dünyayı sarsacak değişiklikler meydana gelmiş, bu değişikliklere 1911 Devrimi'nin neden olduğunu söylemek, abartı değildir. 1911 Devrimi'nden kısa bir süre sonra diktatörlerin karmaşıklığı, ülkenin bölünme riski, halkın sıkıntıda olması gibi durumlar sadece uzun tarihin küçük bir parçası olmuştur. Toplumdaki temel değişimleri içeren herhangi bir devrim gibi ülkenin ve milletin gelişimi için her zaman bir bedel, her zaman bir süreç vardır. 1911'den 1949'a sadece 38 sene içinde Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Kaostan yönetişime geçiş çok uzun sürmemiştir. Bu diğer büyük Batı ülkelerdeki modern devrimden sonraki kaostan yönetişime geçiş süresiyle karşılaştırıldığında çok daha net ve açık bir şekilde görülür. Bu nedenle, 1911 Devrimi'nin tarihsel önemi ve Çin'e getirdiği bu tarihi dönüş noktası hakkında yeterli tahminler ve olumlu yorumlar bulunmaktadır.

1911 Devrimi, modern Çin'de bir grup yeni politikacının doğmasını sağlamıştır. Çin Milliyetçi Partisi ve Çin Komünist Parti'nin liderlerin yetişmesine neden olmuştur. Sun Yat-sen, Huang Xing ve Song Jiaoren gibi devrimciler Çin Milliyetçi Partisi'nin ünlü liderleridir. Sun Yat-sen Çin Demokratik Devrimi'nin öncüsü olarak bugüne kadar Çin halkı tarafından anılmaktadır. Çin Komünist Partisi'nin ilk liderleri de doğrudan 1911 Devrimi'ne katılmış veya 1911 Devrimi'ni tecrübe etmişlerdir. Çin Komünist Partisi'nin liderlerinden biri olan Chen Duxiu, 1911 Devrimi sırasında çok aktif olup, Anhui'deki devrim için toplandığı ve Yue Wan adı verilen organizasyonda başkan olmuştur. Ayrıca Zhu De, Dong Biwu, Wu Yuzhang, Mao Zedong, Lin Yiqu, vb. kişiler de daha sonraki süreçte Komünist Parti'nin liderleri arasında yer almışlardır.

f) 1911 Devrimi, dünya çapında bir öneme sahiptir. 1911 Devrimi'nin ortaya çıkışı, uluslararası ortamda iç ve dış etkilerin ortak eyleminin sonucu şeklinde tezahür etmiş ve dünyanın o günkü durumunun etkisiyle şekillenmiştir. 1911 Devrimi, dünyanın, özellikle Asya kolonileri ve yarı-sömürge ülkelerinin ulusal kurtuluş hareketinin önemli bir parçasıdır. Emperyalist sömürge sistemi ve saldırgan güçlerine çok önemli bir darbe vurmuştur. Dünyadaki sömürgeler ve yarı-sömürge ülkelerin, özellikle de komşu ülkelerin ulusal bağımsızlık ve kurtuluş mücadelesine ilham vermiştir. Bu demokratik devrimi Kore, Vietnam, Japonya, Avrupa ve Amerika'dan gelen insanlar desteklemiştir.¹¹⁷ Sun Yat-sen'in Üç İlkesi, insan hakların değişmediği ve adaletli bir dünyada yaşamının her insanın hakkı olduğu düşüncesi, Asya ve dünya ülkeleri üzerinde de önemli bir etki yaratmıştır.

Lenin 1911 Devrimi için "yeryüzündeki nüfusun dörtte biri uykudan uyandı ve kurtuluş hareketine katılmaya, savaşmaya başladığı söylenebilir" diye demiştir. Aynı zamanda "büyük dünya fırtınasının yeni doğduğu yer Asya'da ortaya çıktı" cümlesini kullanmıştır. Şu anda bu fırtınalarda ve Doğu'nun Avrupa'yı tersine etkilediği çağdayız. Bu nedenle Asya ve Doğu'nun Avrupa'yı etkilediği bugün daha da net görülür.

2.3.7. Mao Zedong'un 1911 Devrimi Değerlendirmesi

Mao Zedong'un hayatı ve Sun Yat-sen'in devrimci demokrasisi ile ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Çünkü Mao Sun Yat-sen'in izinden giderek, ondan sonra büyük bir devrimci olmuştur. Mao Zedong Çin Milliyetçi Partisi ve Komünist Parti'nin ulusal devrimine katılmış ve Sun Yat-sen devriminin Üç Halk İlkesi'ni

¹¹⁷ 周新国, “论毛泽东对辛亥革命经验教训的总结毛泽东思想研究”, *毛泽东思想研究*, 9 期, 2011, 40 页; (Zhou Xingguo, "Mao Zedong'un 1911 Devriminin Deneyimleri Değerlendirmesi", *Mao Zedong Araştırmaları*, Pekin2011, S.09, s.40.)

desteklemiştir.¹¹⁸ Ayrıca Çin Milliyetçi Partisi ile Komünist Partisi işbirliğinin tekrar yapılmasını sağlamıştır.¹¹⁹ Japonya'ya karşı Direniş Savaşı'nın orta ve son günlerinde yeni demokrasi önermiş, Sun Yat-sen devriminin Üç Halk İlkesi'ni geliştirmeye ve aşmaya başlamıştır. Mao Zedong, Sun Yat-sen'in devrimci başarılarını tamamen onaylamış ve Sun Yat-sen'i demokratik devrimin öncüsü olarak övmüştür.

Mao Zedong Sun Yat-sen için şunları söylemiştir: "büyük devrimci öncüsü", "Çin'in devrimci demokrasinin bayrağı" ve "Büyük lider",¹²⁰ "Çin'in anti-emperyalist, anti-feodal ve burjuva-demokratik devrimi Bay Sun Yat-sen ile başladı." 1911 Devrimi, "Daha net şeklindeki burjuva demokratik devrimidir".¹²¹ Qing Hanedanlığı'nı devirdi, iki bin yıldan fazla süren feodal monarşiyi sona erdirdi ve Çin Cumhuriyeti Geçici Hükümeti'ni kurdu; Üç Halk İlkesi şeklinde devrimci programını önerdi ve Çin Cumhuriyeti Geçici Kanunu'nu formüle etti. Demokratik Cumhuriyet kavramı o zamandan beri insanların kalplerinde kök salmış durumdadır. Mao Zedong pek çok eserinde 1911 devrimci şehitlerinin boyun eğmeyen ruhu ve fedakârlık etmek için mücadele eden büyük devrimci ruhunu coşkuyla övmüş ve halkı 1911 Çin devrimci kahramanlarının hedeflerini bırakmamaya ve Bay Sun Yat-sen'in bitmemiş olan işini tamamlamaya çağırmıştır.

Mao Zedong, 1911 Devrimi'nin başarılı olmadığına dair "düşman çok güçlü" demiştir. Buna esas olarak emperyalist güçler ile Yuan Shikai'nin temsil ettiği feodal güçler arasındaki anlaşmazlığa değinmiş ve bu anlaşmazlığın 1911 Devrimi'ne müdahale edilmesine ve imhasına sebep olduğunu öne sürmüştür. Devrimin

¹¹⁸ 毛泽东, “纪念孙中山先生”, *人民日报*, 2 期, 1956 年, 9 页; (Mao Zedong, “*Bay Sun Yat-sen'i Anmak*”, *Halk Dergisi*, Pekin1956, S.2, s.9.)

¹¹⁹ Mao Zedong, a.g.m., s.12.

¹²⁰ 黄一兵, “中国共产党对辛亥革命事业的缅怀和继承”, *中国社会科学报*, 第 7 期, 2011, 7 页; (Huang Yibing, “*Çin Komünist Partisinin 1911 Devrimi Anması*”, *Çin Sosyal Bilimler Dergisi*, Pekin, 2011, S.7, s.7.)

¹²¹ Mao Zedong, a.g.m.,s.17.

başarısızlığının subjektif sebebini ise, "kendisinin güçsüz olması" ve "askeri, politik, ekonomik ve kültürel performansın tüm yönlerinin zayıflığı" diye ifade etmiştir.¹²² Askeri alanda, silahlı kuvvetler, ya "örgütlü işçi ve köylünün olmaması" ya da ayaklanmanın kapsamlı planlanmamasından, kapsamlı örgütlenmemeden ya da ayaklanmanın dikkati dağıtan ve kendiliğinden dolayı çeşitli derecelerde başarısızlığa uğradığını öne sürmüştür. Bu yüzden Mao'da silahlı isyanlar düzenlemiş ve bu isyanlara önderlik etmiştir.

Mao, devrimin askeri yapısını da analiz etmiştir: "Wuchang Ayaklanması'ndan önce, devrimciler yeni bir ordu kurdular ve yeni ordu için çalışıyorlardı, ancak yeni orduyu kavrayamamışlardır. Yeni ordu daha az sayıdaki düzenli ordudan genişletilmiş olan askerlerden oluşmakta ve savaş yeteneğine sahiptir. Oysaki yeni işe alınan askerlerin çoğu daha az askeri eğitim ve zayıf örgütlenmeye sahiptir. Siyasette temel güçsüzlük, halkla birleşik olmamasıdır." diye fikirlerini öne sürmüştür.

Ağustos 1919'da Mao Zedong, "Halkın Büyük Birliği" adlı makalesinde şöyle demiştir: "1911 Devrimi, bir tür halk birliği gibi görünüyor, ama öyle değildir, halk 1911 Devrimi'ni destekliyordu, "Fakat aktif değil ve faaliyetlerimize ihtiyaçları yok."¹²³ Bu söz 1911 Çin Devrimi'nin zayıf noktasını göstermiş ve siyasi açıdan 1911 Devrimi'nin başarısızlığının temel sebebini ortaya koymuştur. Mao Zedong'un bir Marksist olduktan sonra, devrimin başarısızlığın özel nedenlerini derin bir şekilde analiz etmiştir. Ona göre 1911 Devrimi'nin başarısız olmasının temel sebebi, "ülke nüfusunun % 90'ından fazlasını oluşturan işçi ve köylülerin" henüz seferber olmamalarıdır¹²⁴. Mao 1911 Devrimi sırasında, Çin'deki sanayi işçilerinin

¹²² 张静如, “中国共产党通史”, 广东人民出版社, 1版, 2002年, 第118页; (Zhang Jingru, “Çin Komünist Partisi'nin Tarihi”, Guangdong Halk Dergisi, Guangdong 2002, S.1, s.118.)

¹²³ Zhang Jingru, a.g.e., s.121.

¹²⁴ Mao Zedong, a.g.m.,s.32.

sayısı hala az olmasına rağmen, "en gelişmiş ekonomik biçimle bağlantılı" ve "Çin'in yeni üretici güçlerinin temsilcisi" olarak işçileri tanımlamıştır. Köylüler modern Çin nüfusunun büyük çoğunluğunu oluştururken, ulusal devrimin ana gücü olarak ön plana çıkmaktaydı. Mao Zedong "Ulusal devrimin büyük bir kırsal değişime ihtiyacı var, 1911 Devrimi bu değişime sahip değildi, bu yüzden başarısız oldu." diyerek köylülerin rolünü önemsedini belirtmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. JÖN TÜRK DEVRİMİ İLE ÇİN DEVRİMİ'NİN KARŞILIKLI ANALİZİ

Batı ülkeleri Rönesans ve Sanayi Devrimi gibi değişimlerinden geçip, modern uygarlığın merkezi haline geldiğinde, Asya kıtasının doğu ve batıdaki iki ucunda hala uyuyan Qing İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu adında iki imparatorluk vardır. Bu iki eski imparatorluk kendi jeopolitik çevrelerinin merkezinde yer almaktadırlar. Osmanlı İmparatorluğu İslam dünyasının; Çin ise Konfüçyüs kültür çemberinin, büyük lideridir. Siyasi sistemlerine baktığımızda, her ikisi de büyük bir bürokratik idari sisteme sahip imparatorluklardır. Osmanlı'da Sultan; Çin'de imparator tek yetkili otoritedir. Yönetim yetkilerinin verilmesi ve kullanımı hem yukarıdan aşağıya hem de tek yönlüdür. Her iki ülkenin ekonomisi tarıma dayanmaktadır. Bu nedenle, Batı modern büyük ölçekli sanayi üretimine girdiğinde; bu iki ülke hala Orta Çağ'ın doğal ekonomisi seviyesindedir.

Geç dönemlerinde Qing İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun karmaşıklık durumları çok açıktır. Devletlerin içinde ciddi bir suiistimal ve yolsuzluklar yaşanmaktadır. Çin'de merkezi yönetim yetkisini kaybederken, imparatorun yetkileri vezirle sağlanmakta, hatta bazen harem'in elindedir. Yerel valiler ya da generaller giderek bağımsızlaşmaya meyil ederken, devlet kurumlarının verimliliği giderek azalmakta, yolsuzluklar yüzünden hükümet iktidarın açgözlülüğü yüksek bir düzeye ulaşmaktadır. Ayrıca devasa maaş ağırlığıyla iktidar grubu da ülkenin üzerinde büyük bir yüke dönüşmektedir. Bu imparatorlukların bünyesinde bulunan askeri güç de bahsedilen olumsuz faktörlerin etkisiyle zayıflamaktadır.¹²⁵

¹²⁵ 朱克柔, “青年土耳其党人的历史作用”, *世界历史*, 第3期, 1980年, 第37-40页; (Zhu Kerou, “Jön Türkler”, *Tarih Araştırmaları*, 1980, S.3, s.37-40.)

Ancak, modern Batı dünyası bu iki büyük imparatorluğun rahat uyumasına hiç bir zaman izin vermemiştir. Bu nedenle, Batı ile rekabet edemeyen sosyal ve iktisadi yapıları bu iki ülkenin karşılaştıkları devasa problemlerine cevap geliştirme imkânlarını neredeyse yok etmiştir. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun coğrafi konumu nedeniyle, Batı modernliği ile karşılaşma zorunluluğu, Qing İmparatorluğu'ndan daha erken ve daha ciddi şekilde meydana gelmiştir. Böylece, 19. ve 20. yüzyıllarda dünya sorunları dediğimiz her zaman Yakındoğu ve Uzakdoğu'daki sorunlar akla gelmiştir.¹²⁶

Çin, Uzakdoğu'yu işgal eden emperyalist güçlerinin merkezindedir. Osmanlı Devleti ise emperyalistlerin Yakındoğu'daki sömürü hedefidir. Batının gücünün siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda genişlemesi ve nüfuzu nedeniyle bu iki ülkenin gelişme süreçlerinin kesintiye uğradığı ve giderek Batı kapitalist ülkelerinde merkezlenen yeni dünya sistemine dâhil olmak zorunda kaldıkları görülmektedir. Sonuçta kapitülasyonlarla ekonomik olarak da cendereye sokulan bu ülkelerin hükümlerlik hakları önemli ölçüde aşındırılmıştır.

İç ve dış sorunlardan oluşan çifte krizle karşı karşıya gelmiş olan iki imparatorluğun önünde iki seçenek vardır. Bu seçenekler ya kendilerini modernleştirmek ya da yok olmaktır. Tabî ki onlar modernleşmeyi seçmiştir. 19. yüzyılda, her iki ülke de modernleşmeyi hedef alarak bir devrim hareketi başlatmışlardır.

İlgimizi çeken şey, iki ülkenin devrim hareketlerinin hem devrimi itici unsurları, devrim nitelikleri hem de devrim sonuçları açısından son derece çarpıcı benzerlikler göstermesidir. Birincisi, devrimlerin itici güçleri söz konusu olduğunda, iki ülkede neredeyse her büyük reform ve devrim hareketi, büyük bir askeri

¹²⁶ Zhu Kerou, a.g.m., s..39.

yenilginin ardından gerçekleşmiştir. Siyasetçi Luo Rongqu'un dediği gibi: “Yabancı savaşlarda yaşanan sıkıntıların yanı sıra yabancı saldırganlık ve zorluklar, çoğunlukla büyük değişikliklerin sebebi ya da katalizörü haline geliyor.”¹²⁷ Osmanlı İmparatorluğu'nda 1810 ve 1820'lerde Rusya harplerinin başarısızlığı, Mısır ve Yunanistan'da yükselmiş olan isyan, diğer sosyal ve siyasi ihtiyaçlarla beraber "Tanzimat" adlı reform projelerinin hayata geçirilmesini hızlandırdı. Benzer şekilde, Afyon Savaşı Çin'in reformunun ilk ışıltısını ateşlemiş, 1895'te Japonya'nın Çin'e karşı zaferi, 1898'de yüz günlük bir reform başlatmıştır.¹²⁸ Boksör İsyanı'ndan sonra, Batı güçlerinin müdahalesiyle İmparatoriçe Şişi bile reformu desteklemek zorunda kalmıştır.

İkincisi, reformun içeriği ile ilgili olarak, her iki ülkenin devrimi kademeli bir süreç geçirmiştir. Devrim başlangıcında, iki ülkenin devrimcileri başta savaş sanatı olmak üzere, Avrupa'dan her şeyi öğrenmeye istekli bir görüntü vermiştir. Ancak, her iki ülkenin Batı'yı anlama yolundaki bilgileri derinleştirmeye devam ettikçe, artık sadece askeri alanda değil; Batı'nın sosyal ve politik örgütlerini, üretim ve yaşam tarzlarını, hatta çeşitli fikir ve doktrinlerini, hayat kurtaran bir ilaç gibi kabul edilmiştir.¹²⁹ Devrim, her iki ülkede kademeli olarak ekonomik tabandan üstyapıya kadar her seviyeye değinmiştir. O zamanlar Osmanlı İmparatorluğu bir Meşrutiyet gerçekleştirirken, Qing Hanedanlığında da önemli dönüşümlere sebep olmuştur. Son olarak, iki ülkedeki bu devrim sonuçlarında da benzerlik vardır. Devrim, devrimi teşvik eden iki hanedanın yıkılmasının önüne geçememiştir. Ancak, modern Batı medeniyetinin kazanımlarının muazzam bir şekilde ülkelere girişi;

¹²⁷ 虞和平, *中国近代通史*, 南京, 江苏人民出版社, 2007年, 86页; (Yu Heping, *Çin'in Modern Tarihi*, Nanjin, Halk Yayınları, 2007, s.86.)

¹²⁸ A.g.e., s.89.

¹²⁹ 陈国庆, *中国近代社会转型研究*, 北京, 社会科学文献出版社, 2005年, 77页; (Cheng Guoqing, *Modern Çin Toplumunun Dönüşümü Üzerine Araştırma*, Pekin, Sosyal Bilimler Yayınları, 2005, s.77.)

modernleşme sürecini bir anlamda hızlandırmış ve gelecekte meydana gelecek ulusal gücün temeline katkı sağlamıştır.

Bu iki devrim için Luo Rongqu bir keresinde şöyle demiştir: "Doğu Asya'daki Qing İmparatorluğu ve batı Asya'daki Osmanlı İmparatorluğu'nun neredeyse aynı zamanda yıkılması bir tesadüf değildir."¹³⁰ 1911 Çin Devrimi, iktidarın yetki kaybı, askeri alandaki karmaşa ve iç ve dış çelişkiler ile karşı karşıya kalmıştır. Jön Türk iktidar partisi ise baskı ve baskıya karşı artan isyanlar, otokrasi, savaş yenilgisi gibi sorunlarla mücadele etmiştir. Ve bu korkunç durum, iki ülkenin daha büyük bir devrimci hareketin patlak verdiği 1920'lere kadar sürmüştür. İzleyen dönemde Çin'de ulusal bir devrim başlamış, Türkiye'de ise Kemalist Devrim görülmüştür. Bu devrimler ülkelerin bağımsızlığını veya birliğini tamamladıktan sonra sona ermiştir. Devrimler Türkiye'de ulusun kapsamlı bir şekilde yeniden canlanmasını sağlamıştır.

Açıyı tekrar değiştirirsek ve iki ülkedeki benzerlikleri refaktan düşüğe kadar açarsak, bu süreçte aralarındaki farklılıklar daha rahat görülür. Buradaki fark da açıktır: Osmanlı İmparatorluğu başta sultanın halife sıfatını taşıdığı bir devlettir. Qing İmparatorluğu ise laik bir krallık devletidir. Bu iki rejimin doğasındaki farklılık kaçınılmaz olarak gelecekteki modernleşmelerinde de farklılıklara yol açmıştır.

3.1. DEVRİMLERİN TARİHSEL ARKA PLANININ KARŞILAŞTIRMASI

İki ülkedeki devrimlerin arka planlarına baktığımızda benzerliklerin olduğunu görebiliriz. İlk olarak, her iki imparatorluk da büyük imparatorluklardır. Kendilerini dünyanın lideri olarak görüp çok gururlu bir şekilde yabancı ülkelere gelen her şeye karşı bilinçsiz bir direniş göstermektedirler. Bu yüzden uzun süre Batı'nın gelişmiş sistemini küçümsemişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu, geçmişte

¹³⁰ Yu Heping, a.g.e.,s.94.

mağlup edilen rakiplerinden öğrenecek bir şeylere sahip olacağına inanmamış ve dindeki farklılık da onları Batı'ya karşı ihtiyatlı hale getirmiştir. Qing Hanedanlığı ise, kendilerini göklere yerleşmiş bir ülke olarak düşünmüş ve diğer ülkelerin teknolojik sistemlerini işe yaramaz ve öğrenmeye değmez diye nitelendirmiştir. Sonunda, iki ülke Batı'nın saldırısına uğramıştır.

İki ülkenin iç sorunları artarken, uluslararası krizi de büyümeye başlamıştır. 17. yüzyılın sonunda, Osmanlı ordusu bünyesindeki gerilemeye bağlı olarak saldırı kabiliyetini yitirmeye başlamış ve stratejisini savunmaya dönüştürmek zorunda kalmıştır. Böylece Venedik, Avusturya, Polonya, İran, Rusya ve Avusturya gibi ülkelerin paylaşmak istediği bir ülke haline gelmiştir. 1699 yılı Karlofça Antlaşması'nda Osmanlılar Podulia'yı Polonya'ya ve Macaristan'a; Transilvanya'yı Avusturya'ya; Moore'yi Venedik'e vermiştir. 18. yüzyılın ortalarında Rus-Osmanlı Savaşı'nı Rusya kazanmış ve 1774'te Küçük Kaynarca Antlaşması'na imza atılmıştır. Rusya'nın hırsı sadece antlaşmayı Osmanlı'ya dayatmak olmamıştır. Ruslar İstanbul'u “Çar Gele” yani “Çar'ın Başkenti” olarak adlandırmış, (hatta bütün Slavlar böyle adlandırmış) Akdeniz ile Karadeniz'i birbirine bağlayan boğazları ve İstanbul'u kontrol altına almayı nihai hedef olarak belirlemiştir. Rusya Küçük Kaynarca Antlaşması sonrası boğazların hâkimiyeti konusunda kısmen başarılı olmuştur. 1783 yılında, Kırım'ın ilhak edilmesinden sonra, Karadeniz Rusya tarafından kontrol edilmiştir. Osmanlı'ya karşı Rusya'nın kazandığı bu başarılar, ülkenin reform ve ya devrim ihtiyacı olduğu fikrinin yeniden canlanmasına neden olmuştur. Bu nedenle Osmanlı'da 19. yüzyıl ve sonrası değişiklik yapmak zorunluluğu ortaya çıkmıştır.¹³¹

¹³¹ 王三义, 土耳其的近代化: 一般道路与特殊道路, *史学集刊*, 第1期, 2011年, 第83页-89页; (Sanyi, Wang, “Türkiye'nin Modernizasyonu”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Pekin 2011,S.1, s.83-89.)

Qing Hanedanlığı ise 17. yüzyılın ortaları ve sonlarında Hollanda ve Portekiz'in işgal tehdidine maruz kalmış, ancak Qing Ordusu bu işgal girişimini önlemiştir. Ondan sonra Çin saldırganlıktan korunma sebebiyle kapalı bir devlet haline gelmiştir. Ancak, Afyon Savaşı'ndan sonra durum değişmiş, Çin büyük imparatorluk rüyasından uyanmıştır. İki Afyon Savaşı'nın başarısızlığı, Çin'i 26 farklı türden eşit olmayan anlaşmayı imzalamaya zorlamıştır.¹³² Çin Batı'nın askeri gücünü görmüş ordusunun gücünü görmüş, aynı zamanda çok fazla toprak ile siyasi egemenliğini kaybetmişti. Bütün bunlar devrimcileri değişim arayışına itmiştir.

Osmanlı ve Çin farklı zamanlarda reform dönemine girmiş, iç ve dış sorunlar iki ülkeyi devrim yapmaya zorlamıştır. İki ülkenin iç sorunlarına baktığımızda şu sorunlar dikkat çeker: hükümet yönetiminin kaotik durumda olması, memurların yolsuzluk yapması, ekonominin batması, tarımsal üretimde düşüş olması, ticaret açığının artması, askeri gücünün zayıf olması ve askeri teknolojinin geride kalması vb. gibi... Her iki ülkedeki kötü koşullar insanların hayatını zorlaştırmış, buna bağlı olarak sürekli halk ayaklanmaları ortaya çıkmıştır. Böylece, ülkelerin durumu daha da kötüleşmeye başlamıştır. Dış sorunlara bakınca: her ikisi ülke de Batı'nın saldırganlığa maruz kalmıştır. Her iki ülkenin İngiltere ile imzaladığı hemen hemen aynı kapsamdaki 1838 Baltalimanı ve 1842 Nanking anlaşmalarının benzerlikleri ilgi çekicidir.

Farklı olan, Osmanlı İmparatorluğu'nun coğrafi nedenlerle Batı saldırganlığına maruz kalması, Qing İmparatorluğu'ndan daha önce olmuştur. Bundan başka iki ülkenin ekonomik açıdan bazı farklılıkları vardır. Osmanlı İmparatorluğu özellikle dış ticarete çok önem vermiştir. Qing İmparatorluğu uyguladığı ülkenin gelişmesine engel olan kendini kilitlemesi, yani ülkenin kapısını

¹³² Cheng Guoqing, a.g.e.,s.90.

dış ülkelere kapatma gibi bir politikası yoktur. Buna bağlı olarak Çin'de birçok farklı etnik gruba mensup tüccarlar ülkede serbest bir şekilde ticaret yapmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün bir sebebi ise Asya ticaret merkezinin değişmesidir. Qing İmparatorluğu kapalı bir ülkeydi ve Guangzhou'da dış ticareti yapılabilmesi dışında başka bölgelerde dış ticaret yasağı mevcuttu. Ancak Afyon Savaşı'ndan sonra ticaret limanları açılmış, dış ülkelerle olan ticaret artmış ve Çin kapitalist dünya pazarına girmiştir.¹³³

İkinci olarak, iki ülkenin Batıyla ilişkilerine bakılacak olursa; Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan bu yana Batı ile yakın bir ilişkisi olduğu söylenebilir. Osmanlı İmparatorluğu ilk zamanlar da Batı'ya karşı üstün durumda olup, Batı Osmanlı'ya itaat edip, boyun eğiyordu. Osmanlı İmparatorluğu son döneminde de askeri, diplomatik ve ticari olarak, Batı ile yakından ilişkiliydi. Osmanlı Batıdan deniz teknikleri, coğrafya ve tıp bilimlerini öğreniyordu. Çin'in Batı ile çok az bir bağlantısı vardı. Ancak Çin'de bir ticaret limanının açılması sayesinde, ülkeye gelen az sayıda İngiliz gelmişti. Fakat Qing Hanedanlığı gelen İngilizleri reddetti.¹³⁴ Batı'nın ileri teknolojisinden yararlanmak sadece üst sınıfla sınırlı kalıyordu. Örneğin: İmparator Kangxi, Batı tıp ve coğrafyasını öğreniyordu.

Üçüncüsü, Osmanlı İmparatorluğu'nun durumu son dönemdeki Qing Hanedanlığı'nın durumundan daha karmaşık görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu teokratik bir ülke olup, din ülke yönetiminde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle dini yaklaşım Osmanlı'da yapılan reform ve devrimler bazı kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Osmanlı Devleti'nde İslamiyet baskın din olmakla birlikte, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi başka dini inançlara sahip insanlarda toplumda yer almaktadır. Bunlar millet sistemi (dini grup) dâhilinde kendi bölgelerine yaşamlarını

¹³³ Cheng Guoqing, a.g.e., s.92.

¹³⁴ Yu Heping, a.g.e.,s.96.

sürdürmektedirler. Osmanlı hükümeti her zaman bir dini hoşgörü politikası benimsemiş olup, ülkedeki tüm dini yapılar inanç ve kültür özgürlüğüne sahiptir. Her bölge kendi dilini kullanmakta, kendi inancına inanmakta, kendi kültürünü öğrenmekte, vergisini devlet hazinesine ödemekte ve kendi ulusal hazinesine sahip olmaktadır. Bu bağımsız ortam esasında imparatorluk için gizli bir tehlike anlamına gelmektedir.¹³⁵

Aynı zamanda geç dönem Osmanlı İmparatorluğunun iktidarı zayıf olup, siyasette sağlam bir temeli olduğu söylenemez. Batı'da sanayi devrimi etkisini tüm dünyada hissettirirken zirai bir ekonomiye dayanan Osmanlı İmparatorluğu, çok etnikli ve çok dinli yapısı ile yönetim zaafı gösteriyordu. Bu çerçevede daha önemlisi Osmanlı yöneticileri mevcut yapıyı sürdürebilmek için yeterli yaptırım gücünden de yoksundu. Bu durum Osmanlı'da merkezkaç güçlere ivme kazandırmış görünmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasının ilk günlerinde, Qing Hanedanlığı'nda etnik azınlıkların (Mançular) Han uyruklulara egemen olduğu bölgelerde askeri gücünü kullanarak hâkimiyet kurmuştur.¹³⁶ Ancak iktidarın güçlenmesiyle birlikte, Qing Hanedanlığı iktidarı giderek Han kültürüne karışmış ve Han kültürünün temsilcisi olmuştur. Bu dönemde Çin ekonomik, politik ve askeri temele dayalı merkezi yönetimin etkin olduğu bir imparatorluğa dönüşmüştür. Bu yüzden yerel ve etnik azınlıklar tamamen merkezi hükümete bağlanmıştır.¹³⁷

¹³⁵ Wang Sanyi, a.g.m.,s.89.

¹³⁶ 王新刚, “浅论 1911 的历史背景”, *内蒙古民族师院学报*, 第 1 期, 1997, 第 19 页-第 23 页; (Wang Shugang, “1911 Devriminin Tarihsel Arka Planı Üzerinde Araştırma”, *İç Moğolistan Milliyet Akademisi Dergisi*, İç Moğolistan 1997, S.1, s.19 .)

¹³⁷ A.g.e., s.21

Yukarıda sıralanan faktörler Çin ve Osmanlı'da reform ve devrim odağının gelecekte de farklı olacağı göstermiştir.

3.2. DEVRİMLERİN BENZERLİKLERİ

19. yüzyılın başlarında, kapitalizm ve Sanayi Devrimi Batının güç kazanmasına neden olurken; Qing İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu karmaşık bir askeri feodal yapılarıyla genel olarak zayıf bir görünüme sahiptir. İki ülke de siyasi ve ekonomik kriz içerisinde varlıklarını sürdürme mücadelesi vermektedir. Örneğin, Osmanlı bünyesinde bulunan siyasi olarak ayrılıkçı yapılar zamanla fazlasıyla güçlü bir hal almıştır. Bu ayrılıkçı örgütlerin karşısındaki monarşi ise aksine güçsüz kalmıştır. Bu yüzden II. Abdülhamid imparatorluğun bazı bölgelerindeki feodal yapıların özerkliğini kabul etmek zorunda kalmıştır.¹³⁸ Merkezi hükümette ise, rüşvet ve yolsuzlukların etkisiyle iş verimi düşmüştür. Bu nedenle, mali bütçe yetersiz, hazine boş ve dış borçlar artmıştır.

Qing İmparatorluğu'nun durumu ise Osmanlı İmparatorluğu'ndan farksızdır. Ekonomi yanlış politikalar yüzünden çok geri kalmıştır. Kentin feodal loncaları, el sanatları endüstrisinin gelişimini engellemiştir. Kapitalist faktörler başlangıçta gelişse de, köylerdeki feodal ekonomi hâlâ güçlüdür. 18. yüzyılın ortalarından beri, Batılı güçler “İmtiyaz Anlaşması'nı” eşit olmayan bir anlaşmaya dönüştürmüştür.¹³⁹ Batı'nın ucuz malları doğuya akın etmiş ve Qing İmparatorluğu Batı'nın ticaret pazarı haline gelmiştir. Üstelik Osmanlı'nın durumu da farklı olmayıp, Batıların ikinci önemli pazarı da Osmanlı olmuştur.

¹³⁸ 钱乘旦, “奥斯曼帝国自我改造的失败及其原因”, *历史教学*, 第10期, 1999, 第22第26页; (Qian Chengdan, "*Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Sebepleri*", *Tarih Araştırmaları*, Pekin 1999, S.10, s.22, 26.)

¹³⁹ Wang Shugang, a.g.m., s.23.

19. yüzyılın ikinci yarısında, Sanayi Devrimi Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde hızla ilerlerken, Batılı güçler zayıf olan ülkeleri kolonize etmek için rekabet etmeye başlamıştır. Birkaç on yılda dünya bölünmüş, sadece eski sömürge ülkeleri değil, aynı zamanda İngilizler de bu kolonizasyon hareketine katılmıştır. Almanya, Japonya, İtalya ve Rusya gibi yeni emperyalist ülkeler sömürge ülkelerin saflarına katılmış ve Batılı güçler Qing İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu gibi Asya ülkeleri üzerinde etkin bir kontrol sistemi oluşturmuştur. Böylece “Batıya ait olmayan” bütün antik uygarlıklar Batı'nın elinde geçmiş ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Böylece, 20. yüzyılın başlarında Batı, kendisine yaftalanan “Vahşi Batı” namına yakışacak şekilde, Doğu'yu sömürmüştür. Hatta tüm dünya birkaç Batılı devlet tarafından bölünmüş ve emperyalizm tüm dünyada yayılmıştır.¹⁴⁰

Ama tam olarak Batı emperyalizmin zirvede olduğu dönemde, tüm dünya yeniden dalgalanmaya başlamış, direniş ve devrimler antik uygarlık merkezlerinde yoğunlaşmıştır. İlk olarak 1908'de Jön Türk Devrimi Türkiye'de gerçekleşmiştir. Üç yıl sonra Çin'de 1911 Devrimi patlak vermiştir. Türkiye ile aynı kaderi paylaşan Çin içinde devrim olmadan ilerlemenin bir yolu yoktu. Rusya, Avrupa'ya komşu olması ve "güçlü ülke" sıfatını taşımasına rağmen "geri kalmış" özellikleri nedeniyle tehlikeli durumda kalmıştır. Diğer Batılı güçlerin acımasız meydan okumalarıyla karşı karşıya kalan Rusya, böylece devrim sürecine girmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu, Orta Doğu'da güçlü bir ülke olarak tanınmış, yüzyıllar boyunca Avrupa ile karşı karşıya gelmiş ve gücünü göstermiştir. Batı Avrupa'nın modernleşmesinden sonra, bir yandan dış baskı ve bir yandan iç sorunlar

¹⁴⁰ 伯纳德·刘易斯，率中廉译：现代土耳其的兴起，北京，商务印书馆，1982年，12页；
(Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Yükselişi*, Çev: Shuai Zhongqin, Pekin, Ticari Yayınları, 1982,s.12.)

nedeniyle, Osmanlı İmparatorluğu gücünü yavaş yavaş kaybetmiş ve 19. yüzyılda Batılı güçlerin hedefi haline gelmiştir. Bu durumda, 20. yüzyılın başlarında Jön Türkler tarafından yönetilen bir devrim gerçekleştirilmiş ve rejim devrimcilerin eline geçmiştir.

1840'dan beri Çin, iç ve dış zorluklarla dolu bir durumla karşı karşıya kalmış, Qing Hanedanı'nın gerileme eğiliminde olduğu için, iç karışıklıklar patlak vermiş ve Batılı güçler bundan faydalanmıştır. Çin İmparatorluğu çaresiz bir durumda düşmüş, 1860'lardan bu yana Çin, ülkeyi kurtarmak için defalarca çaba sarf etmiş, ancak tüm çabalar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Çin'de yaşanan sorunların Osmanlı İmparatorluğu'na yaşananlara benzerliği olup, devrimin getirilmesi Çin için tek çıkış yolu haline gelmiştir. Bu sayede 1911 yılında Sun Yat-sen ve diğer devrimcilerin önderliğinde 1911 Devrimi gerçekleştirilmiştir.

İki ülkede gerçekleştirilmiş olan devrimlerin nedenlerini özetlemek gerekirse, 1908 Jön Türk Devrimi'nin ve 1911 Çin Devrimi'nin neredeyse aynı tarihsel arka plana sahip olduğu görülecektir. Her iki ülke de iç ve dış zorluklar çekmiş ve derin bir kriz içinde kalmışlardır. Her iki ülke de emperyalist saldırganlığa maruz kalmış, yine her iki ülkenin hükümetleri aşırı derecede yolsuzluğa bulaşmıştır. Öyle ki dış krizlerle baş edemeyecek hale gelen hükümetlere müdahale eden halk, devrimi başlatmış ve yabancı düşmanlara direnerek, ülkeyi kurtarmayı umut etmiştir. Buradan yola çıkarak, 1911 Devrimi sırasında devrimcilerin dile getirdiği "Qing Hanedanlığı'nın devrilmesi, Çin'in güçlenmesi demektir" ifadesi bu devrimlerin temel niteliği ve özelliğini çok güzel bir şekilde yansıtmıştır.¹⁴¹ Bu özellikler, 1911 Çin Devrimi ile 1908 Jön Türk Devrimi'nin ortak özellikleri olarak ön plana çıkmıştır.

¹⁴¹ 王宁, 中国近代史资料丛刊·辛亥革命, 第8册, 上海, 人民出版社, 1999年, 602页;
(Wang Ning, 1911 Çin Devrimi, Shanghai, Halk Yayınları, 1999, s.602.)

Çin'de ve Türkiye'de yapılan iki ulusal kurtuluş hareketinin önemli özelliklerinden biriside her iki devriminde eski tarz bir burjuva demokratik devrim olmasıdır. Tabii Çin ve Türkiye'de burjuva sınıfının mahiyetleri birbirinden önemli farklılıklar arz etmektedir. Çin'de burjuva devrimcileri reformistlerin yerini almış ve anti-emperyalist, anti-feodal mücadelelerde lider durumuna gelmişlerdir. Halk devrimci hareket sayesinde birleşmeye başlamış, halk hareketi yavaş yavaş kendiliğinden bilinçli bir hal almış, özensizlikten örgütlenmeye, eski çiftçi isyanlarından işçi ve çiftçilerin egemen olduğu çeşitli kitlesel siyasi hareket biçimlerine dönüşmüştür. Bağımsız milliyetçilik ve anti-feodal demokrasi için mücadele, bu devrimci fırtınanın temel hedefi olmuştur.

Yukarıda belirtildiği gibi, bu Doğu devrimci fırtına 1905 Rus Devrimi tarafından açıkça tetiklenmiş ve daha sonra Asya ülkeleri arasında birbirini etkilemiş ve bir zincirleme reaksiyona neden olmuştur. Asya böylelikle dünya devriminin "Yeni devrim kaynağı" haline gelmiştir. Asya'nın emperyalist bir şekilde devam etmesini etkilemiş. Bu nedenle, "Asya Uyanışı" olarak bilinen 1908 Jön Türk Devrimi ve 1911 Çin Devrimi gibi devrimler 20. yüzyıldaki milliyetçiliğin ilk dalgasının ilk aşaması haline gelmiş ve Avrupa proletaryasından iktidarı ele geçirme mücadelesiyle birlikte, küresel tarihin dönüm noktasının geldiğini göstermiştir.

1908 Jön Türk Devrimi veya 1911 Çin Devrimi; ideoloji ve kültürde özgürlük ve demokrasi için mücadele vermesi, Meşrutiyet yönetimi istenmesi, gibi özellikleriyle demokrasi, eşitlik ve özgürlük gibi kavramların halkın dimağında kök salmasına neden olmuştur. Osmanlı ve Çin halkın feodal gettolardan kopmasını teşvik etmiş, devrime gitme yolunu seçmiş ve ülkelerin yapısına gerçekten uygun olan bir sistem aramıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda parçalanmasından sonra, Türk halkı Mustafa Kemal'in önderliğinde Batı'nın

kontrolünden kurtulmuş ve 29 Ekim 1923'te, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Çin halkı ise, 1911 Devrimi ve Yeni Demokratik Devrim'den sonra 1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurmuş ve tekrar Asya'nın yükselen gücü olmuştur. Aynı zamanda, iki ülkede meydana gelen devrimler komşu ülkeleri derin bir şekilde etkilemiştir.

3.3. DEVRİMLERİN FARKLILIKLARI

20. yüzyıl, Asya'da ulusal devrim ve anayasal demokrasi ile başladı: 1905 Rus Devrimi, 1905-1907 İran Devrimi, 1908-1909 Türk Devrimi ve 1911 Çin Devrimi “Asya'nın uyanışı”nın görünen simgeleridir.

1911 Devrimi sözde "sosyalist bir devrimdir", Sun Yat-sen'in kurucu programının sadece milliyetçi bir siyasi devrime işaret ettiği anlamına gelmez. Aynı zamanda kapitalizmin dezavantajlarının üstesinden gelen "Sosyal devrimi" hedefler, ana içeriği arazinin halklara adil bir şekilde paylaşılmasıdır. Henry·George'un teorisinden etkilenen arazi fiyat artışının bir kısmının hükümete ait olmasının zaruret olduğu bir reform planıdır.¹⁴² Milli hareketin sosyalist devlet kurma hareketi ve uluslararası devrim ile bağlanması, 1905 Rus Devrimi'nden ve 1907-1908 Jön Türk devriminden farklı olan 1911 Çin Devrimi'nin kilit noktasıdır. Çin Devrimi 20. yüzyıl Amerikan Devrimi ve Fransız Devrimi tarafından temsil edilen 18. ve 19. yüzyılların devrimci modelinden çok farklıdır. Bu nedenle, 1911 Çin Devrimi 1905 Rus Devrimi'nden sonra önemli bir dönüm noktasıdır. 1911 Çin Devrimi'ni bu nedenle yirminci yüzyılın gerçek başlangıcı olarak nitelendirebiliriz. 1911'deki Çin Devrimi sonrasında meydana gelecek olan yeni devrimler için Çinli devrimcilere yol açmıştır. Çin ve Rus devrimlerinin yanı sıra, dünya sosyalist kampının kurulması, 19. yüzyılda kapitalizmin tek yönlü genişlemesinin yarattığı dünya haritasını değiştirmiştir. Bu yüzden devrimci perspektiften bakmadan 19. yüzyılın sonlarında

¹⁴² Wang Ning , a.g.e., s.603.

tüm dünyanın durumunu anlamak imkânsızdır.¹⁴³

1840'daki Afyon Savaşı'ndan sonra Çin, kapalı feodal toplumundan yarı-sömürge ve yarı-feodal bir topluma kademeli olarak geçmiştir. Sınıf çatışmalarının yoğunlaşmasının ve ulusal krizin derinleşmesinin eşi görülmemiş bir noktada, devrim öncü Sun Yat-sen Çin halkının devrimci mücadelesine öncülük etmiştir. 1894 başlarında Sun Yat-sen, Honolulu'da Xingzhong Derneği adlı Devrimci Örgütü'nü kurmuştur. 1895'te çeşitli devrimci grupları bir araya getirdi ve yeni bir ulusal devrimci örgüt olan Çin İttifakı'nı kurmuş ve toplum için "Yabancı güçlerin ülkeden çıkartılması, Çin'in yeniden kurulması, Çin Cumhuriyeti'ni kurulması ve arazi hakların adil bir şekilde paylaşılması" için devrimci bir program geliştirmiştir. Daha sonra Sun Yat-Sen, programı "Halk" gazetesi sayısında "Milliyetçilik, Demokrasi ve Halkın Refahı" yani Üç Halk İlkesini yayınlamıştır. Bunu burjuvazinin eski demokratik devriminin ürünü olarak tanıtmıştır.¹⁴⁴ 1908 Jön Türk Devrimi ile karşılaştığımızda görüyoruz ki, bu sadece modern Çin'in tarihinde değil, aynı zamanda, modern Asya tarihinde de önerilen ilk ve tam demokratik ve savaşmacı burjuva devrimci programıdır. Ve 1911 Çin devrimi, halkın kendiliğinden ve adem-i merkezîyetçilikten oluşan eski tarz bir anti-feodal ayaklanmaları, ulusal demokratik haklar için bilinçli, örgütlü bir kitle mücadelesine dönüştürmüştür.¹⁴⁵ Büyük proleter devrimci olan Lenin, bu devrimci fırtınayı "Asya uyanışı" olarak coşkuyla övmüştür. 1911 Devrimi, Çin'deki eski demokratik devrimin doruk noktası ve Asya halkının ulusal bağımsızlık ve demokratik özgürlük mücadelesinin doruk noktası olmuştur. Asya ve tüm dünya üzerinde büyük bir etkiye sahip olan devrim, Asya ve dünya tarihinde çok önemli bir rol oynamıştır.¹⁴⁶

¹⁴³ Wang Shugang, a.g.m., s.35.

¹⁴⁴ A.g.e., s.44.

¹⁴⁵ Wang Ning, a.g.e., s.612.

¹⁴⁶ 列宁, *亚洲的觉醒—列宁选集*, 北京, 人民出版社 1967 年版, 40 页; (Lenin, *Lenin'in Seçilmiş Eserler - Asya'nın Uyanışı*, Çev: Wnag Shuren, Pekin, Halk Yayınları, 1967, s.354-355.)

Sun Yat-sen'in önerdiği milliyetçi program, Çin'deki tüm etnik grupların eşit ilerlemesi düşüncesini bir ölçüde yansıtıyor. Bu, bazı Asya ülkelerinin özellikle de Jön Türklerin güçlü anlayışından farklıdır. Bir Çin kaynağına göre 1908-1909 devriminde, Jön Türk Partisi tarafından temsil edilen burjuvazi, tüm etnik grupların gücüne dayanarak Sultan II. Abdülhamid'in otokratik yönetimini devirmiş ve rejimin sorumluluğunu üstlenmiştir. Ulusal meselelere gelindiğinde, devrimden önce ülkedeki tüm etnik grupların eşitliğini tanımak ve belirli bölgelere sınırlı özerklik vermek söz konusu olmuştur, ancak devrim gerçekleştiğinde her yerde büyük bir Osmanlılık yapılmıştır.¹⁴⁷

Halk refahı hakkında Çin İttifak Programı'nın açıkça hedeflerinden biri ise Cumhuriyet'in kurulması olarak belirtilmiştir. Sun Yat-sen Mançu-Qing Hanedanlığı'nın monarşisinin yolsuzluğunu devirmek ve burjuva demokratik bir cumhuriyet kurmak konusunda çağrıda bulunmuştur. Sun Yat-sen defalarca ifade etmişti: "Çin binlerce yıldır otokratik bir monarşi ile yönetilmiş, bu tür hükümet eşit özgürlük arayan yurttaşlar tarafından desteklenmeyecektir." Han Çinliler hükümdar olsa bile, devrim yapmak zorundalar. "Aynı zamanda, Sun Yat-sen Çin'in politik sistemini ıslah etmek için şiddetli bir devrimin benimsenmesi gerektiğini düşünüyordu. Monarşiyi devirmek ve demokratik bir cumhuriyet yaratmak Sun Yat-sen'in yaşamı için kendisine belirlediği bir hedeftir. "Bakanlar Deklarasyonun" da şu ifadelerle yer verdi: "Şu anda ulusal hükümet sivil devrim tarafından inşa edilmiştir, tüm vatandaşlar eşittir ve siyasete katılma hakkına sahiptir. Cumhurbaşkanı vatandaşlar tarafından seçilecek. Parlamento, ulusal kamuoyundan oluşur ve Çin Cumhuriyeti Anayasası diye formüle edilir." Devrimci propaganda ve

¹⁴⁷ 钱乘旦, “奥斯曼帝国自我改造的失败及其原因”, *历史教学*, 第10期, 1999年, 第22页;

(Qian Chengdan, “Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Sebepleri”, *Tarih Araştırmaları*, Pekin 1999, S.10, s.22 .)

tanıtım faaliyetleri aracılığıyla, bu önermeler İnsan kitlelerine derinden etki etmiş ve 1911 Çin Devrimi'nin zaferi, Yan Shikai ve Zhang Xun'un emperyal sisteminin restorasyonunun boykotu için güçlü bir ideolojik temel oluşturmuştur. Sun Yat-sen'in başkanlığındaki devrimci grup, bu iddiayı ilk kez Çin tarihinde cesurca yapabilmiştir. Çünkü bu, Batı'nın ilk devrimci fikirlerinden etkilenmiş, uzun vadeli devrimci pratiklerle ve anayasal monarşiye karşı şiddetli mücadelelerle özetlenmiştir. Bu devrim Türk Devrimi gibi Asya'daki bazı ülkelere göre daha savaştı ve demokratiktir.

Türk Devrimi'nde, Türk burjuvazisi sadece burjuvazinin anayasal monarşi koşullarında iktidarı ele geçirmesini önerdi. Jön Türklerin 1907 Paris Kongresi'nde kabul ettiği karar şu şekildedir: Sultan II. Abdülhamid'in 1876 Anayasasını yeniden ilan etmesi sağlanacaktır. Meşrutiyet'in ilanını mücadelenin ana hedefi yaparak, bir anayasal parlamenter meclisi kurmak için padişah zorlanacaktır. O zamanlar, Jön Türklerin lideri olan Ahmed Rıza Bey konferanstan kısa bir süre sonra şunları söyledi: "Biz hâlâ anayasal monarşi ve Osmanlı hanedanının destekçisiyiz." Bir başka parti lideri olan Necim "Sultan tahtını korumamız bizim için önemli, çünkü ülkedeki krizi derinleştirmek istemiyoruz." Bu nedenle, II. Abdülhamid'in tahtan indirilmesinden sonra, Jön Türkler yeni bir hükümet düzenlemiştir. Ancak V. Mehmet'i tahta çıkarmıştır.¹⁴⁸ Çin'de ise Ekim 1911'de Wuchang Ayaklanması'ndan sonra Qing Hanedanlığı'nın egemenliği devrilmiş ve Çin Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu devrim, Asya'nın doğusundaki büyük bir ülkede olduğundan, siyasi sistemdeki bu değişim gerçekten derin bir tarihsel öneme sahiptir.¹⁴⁹

¹⁴⁸ "Birinci ve İkinci Jön Türk Kongreleri," son güncelleme 10 Kasım, 2018, <http://inciraltitarih.com/birinci-ikinci-jon-turk-kongreleri/>.

¹⁴⁹ 李立峰, 悲凉绝唱—关于晚清改革的历史沉思, 南京, 南京大学, 2000年, 151页; (Li Lifeng, *Geç Qing Hanedanlığında Reformun Tarihsel Düşüncesi*, Nanjin, Nanjin Üniversitesi Yayınları, 2000, s.151.)

3.3.1. Burjuva Doğasındaki Farklılık

Burjuvaziden bahsetmişken, Yarı-sömürge ve yarı feodal ülkelerde gerçekleştirilen devrimleri karşılaştırdığımızda, neden Jön Türk burjuva devrimci hareketi emperyalizme bağımlılığı ve uzlaşması Çin Devrimi'ne göre daha azdır? Sorusu akla gelebilir. Bu, iki ülke arasındaki kapitalist gelişmenin farklı koşulları açısından bakmamız gereken bir sorundur. Osmanlı İmparatorluğu % 80'lik bir tarımsal nüfusa ve doğal bir ekonomiye sahip feodal bir devlettir. Dinin ticaret üzerinde olan bazı kısıtlamaları nedeniyle kapitalizmin gelişimi oldukça yavaştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunda, Türkiye'deki sanayinin çoğu yabancı kapitalistlerin elinde manipüle edilmiş, sadece askeri sanayinin bir kısmı devlete aittir. Özel ithalat ve ihracat ticareti çoğunlukla Yunanlılar, Yahudiler ve diğer etnik azınlıklar tarafından tekelleştirilmiş ve yerli halkın sanayi ve ticaret ile ilgisi çok azdır. Bu nedenle, Osmanlı İmparatorluğu'nda bir ulusal endüstri kurulmamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra, Anadolu'da askeri ihtiyaçlara hizmet etmek için bir dizi küçük işletme kurulmuş ve bu işletmeler yabancı sermaye yönetimine elverişli değilken, yerli küçük el sanatı atölyeleri faaliyet gösterebilmiştir. Bu tip sanayi ve ticaret faaliyetleri küçük ölçekliydi; fakat kapitalizmin oluşması ve ulusal burjuvazinin büyümesine neden olmuştur. Bu nedenle, bir Çin kaynağına göre Osmanlı Devlet'in ulusal burjuvası Birinci Dünya Savaşı'nda oluşmaya başlamış ve bu dönem yabancı sermayenin en zayıf olduğu zamandır. Dolayısıyla Osmanlı Devlet'inde Jön Türk gibi burjuvaziler emperyalizmle çok az ekonomik bağlantıya sahiptir. Aynı zamanda emperyalizme bağımlılık ve uzlaşma da nadiren görülmüştür.¹⁵⁰

¹⁵⁰ 曹宏举, “利用外资需固守主权-西方资本与奥斯曼帝国的瓦解”, *西亚非洲*, 6期, 2000年, 第23页-第38页; (Cao Hongju, “*Batı Sermayesi ve Osmanlı İmparatorluğunun Dağılımı*”, *Asya Araştırma Dergisi*, Pekin, 2000, S.6, s.23 .)

Aksine, Çin 'de 1911 Devrimi'nin patlak vermesinden on yıl önce, kapitalizm gelişmeye başlamıştır. Yabancı sermayenin Çin'e girişi ve Qing Hükümeti özel işletmelerin kuruluşundaki kısıtlamaları kaldırması ile ulusal sermayenin gelişimi 1895-1898 ve 1905-1908 yılların da zirveye ulaşmıştır. 1895-1913 yılların da kurulan 549 yeni fabrika ve madencilik şirketi arasında % 75.49'unu ulusal sermaye tarafından oluşturan 463 işletme ve şirket vardır. Ulusal burjuvazinin devletin siyaset ve ekonomisinde önemli bir yeri olmuştur. Fakat bu büyüme aşırı derecede anormaldi, yabancı sermayenin erken nüfuz etmesi nedeniyle, Çin'in ulusal sermayesi başlangıçta güçlü bir rekabet ile karşı karşıya kalmış ve piyasa, teknoloji ve sermaye açısından yabancı sermaye endüstrisi tarafından sınırlandırılmıştır.¹⁵¹ Dolayısıyla, Çin'in 1911 Devrimi gibi burjuva devrimleri bir yandan emperyalizmin sınırlamalarından ve kontrolünden kurtulmak istemiş, öte yandan, ekonomi ve diğer alanlarda zayıf özellik göstermiş ve ilişkiyi tamamen bozmaya cesaret edemez haline gelmiştir. Ekonomik bağımlılığı siyasi uzlaşmayı belirtmiştir.

3.4. 1908 JÖN TÜRK DEVRİMİNİN 1911 ÇİN DEVRİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Sun Yat-sen, Zhang Taiyan, Huang Xing gibi Çin burjuva devrimcileri, 1908 Jön Türk Devrimi'ne büyük önem vermiştir. Onlara göre, 1908 Jön Türk Devrimi'nin yükselişi devrime hazırlanan Çin'e yeni bir ivme ve cesaret vermiştir. Çin'deki burjuva devrimciler, sadece devrimin gelişmesiyle ilgilenmekle kalmayıp, aynı zamanda 1908 Jön Türk devrimci hareketinin tecrübelerini özetlemeye de büyük önem vermiştir.

İlk olarak Çin burjuva devrimcileri, 1908 Jön Türk Devrimi'nin deneyimlerini kullanarak, Çin burjuva reformistlerin "Devrim gerçekleştiğinde devletin mutlaka emperyalist güçler tarafından bölünecek" gibi sözlerle yaptıkları

¹⁵¹ Li Lifeng, a.g.e.,s.81.

aldatmacayı ortadan kaldırmıştır. Jön Türk Devrimi'nin yabancı güçlerden etkilenmediğine inanmış ve onlara göre "İnsanların devrim yapabilmesi: özgürlük, eşitlik ve kardeşliğin hakikati ile coşkularını motive etmelerinin nedenidir, iktidara karşı çıkılabilmesi için hiçbir şeye baş eğmemek gerekmektedir. Ülkenin yolsuzluk ile dolu olan iktidarına direnebilmek bir yerde yabancı güçlere direnmek ile mümkündür." Böylelikle, devrimciler emperyalistlere boyun eğmez bir şekilde karşı çıkmış ve devrim kendi amacını gerçekleştirebilir ve ulusal bir devlet kurabilir duruma gelmiştir. Başka bir ifadeyle, sadece devrimin gerçekleştirilmesi, ülkenin dış güçler tarafından bölünmesini önleyebilir fikri devrimciler tarafından savunulmuştur. Bu, Çin Devrimi'nin 1908 Jön Türk Devrimi'nden etkilendiği önemli bir noktadır.¹⁵²

İkincisi, devrim eksiksiz olmalı, uzlaşma yapmamalıdır. Uzlaşma sadece devrimi yarı yolda bırakır ve başarısını engeller. Jön Türklerin uzlaşma tutumunun sadece monarşinin korunmasında değil; aynı zamanda emperyalizme tamamen karşı çıkılmaması ve çiftçilerin toprak sorununu çözmeye cesaret edememesi aşamasında da ortaya çıktığı görülür. Bu temel sorunların çözülmemesinde sadece emperyal sistemin yıkılması ya da devrimci bir yapıya ulaştırmanın geçerli olmadığı düşünülmüştür. Devrimin amacı sadece bir imparatoru devirmek değil; Anayasal Monarşi için savaşmak, monarşiyi ortadan kaldırmak ve bir ulus devlet kurmaktır. Bu amaca ulaşmak için, "Devrim amacını yerine getirmeli ve uzlaşmamalıdır".¹⁵³ Böylece, 1908 Jön Türk Devrimi 1911 Devrimi gibi Çin'deki ulusal demokratik devrim için bir devrim deneyimi sağlamış ve yol göstermiştir.

¹⁵² 民意, "土耳其革命", **民报**, 4月, 第25号, 1910年, 第3,4页; (Ming Yi, "Jön Türk Devrimi", **Halk Gazetesi**, 25 Nisan, 1910, s.3-4.)

¹⁵³ Zhu Kerou, a.g.e.,s.40.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

20. yüzyılın başlarında Asya'da gerçekleşen burjuva devrimci hareketi, Asya'da ve hatta dünya tarihinde bile büyük bir öneme sahiptir. Asya, Batı'nın bir sömürgesi ve yarı-sömürgesi haline gelmiş, emperyalizm ve feodal güçler bir araya toplanmış, Asya ülkelerin gelişimini ciddi biçimde engellemiş ve Asya halkları da anti-emperyalist ve anti-feodalizmin tarihsel misyonuna maruz kalmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında köleliğin statüsünden kurtulmak için Asya'da, köylü isyanı, askerlerin ayaklanması ve iktidardaki reformist liderliğin yeniden canlanması gibi faaliyetler gerçekleşmiştir. Her ne kadar Asya halkı bu mücadelelerde cesur ve korkusuz bir ruh sergilemesine rağmen, hala geride kalmış ve mevcut durumundan kurtulamamıştır. 20. yüzyılın başlarında, Asya halkı eski mücadele yöntemlerini terk etmeye başlamış, resmi olarak burjuva milliyetçiliği ve burjuva demokrasisi bayrağını almış ve burjuvazinin önderliğinde devrimci mücadele yürütmüş ve böylece Asya'daki "uyuyan ülkelerin" durumunu değiştirmeye başlamıştır.

1905 yılı Rus Devrimi'nin başarısından moral ve motivasyon olarak esinlenen Jön Türkleri silahlı mücadele araçlarıyla II. Abdülhamid'i 1876 Anayasasını tekrar yürürlüğe koymaya zorlamışlardır. Asya'nın doğu kesiminde, 1911 Çin burjuvazisi Çin Devrimi'ni başlatmıştır. Devrim ilk olarak Wuchang'da bir ordu isyanı tarafından tetiklenmiş ve Qing çapında burjuva devrimcilerinin önderliğinde devrimci dalga hızla ülke geneline yayılmıştır. Devrim Qing Hanedanlığı'nı devirmiş ve Çin Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Kısacası, 20. yüzyılın başlarındaki Asya'nın burjuvazisi devrimci hareketle Orta Çağlardaki durgunluğu yaşayan ve eski sistem tarafından bastırılan milyonlarca insan uyanmış, kendi hakları için savaşmıştır. O zamandan beri, Asya halkının durumu değişmiş, katledilme ve köleleştirme gibi olumsuz faktörler devrim için olumlu etkenlere dönüştürülmüştür.

Avrupa burjuvazisi doğrudan ya da dolaylı olarak Asya burjuva devrimini bastırmıştır. Ve bu tarihsel olayı Lenin "geride kalan Avrupa ve gelişmekte olan Asya" olarak adlandırmıştır. Bu anlamda, Asya halkının mücadelesinin Avrupa'daki proleter mücadele ile müttefik haline geldiği açıktır. "Asya'nın uyanışı" ve Avrupa ileri proletaryanın iktidarı ele geçirme mücadelesinin başlangıcı, 20. yüzyılın başlarında dünyanın yeni bir çağa girdiğini işaret etmiştir.

20. yüzyılın başlarında Asya'daki burjuva devrimci hareketi de kaçınılmaz olarak bariz tarihsel sınırlamalara sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu'nda 1909 yılında artık Jön Türkler, daha doğru ifadeyle İttihatçılar II. Abdülhamid'i tahttan indirmiş, ancak monarşi hâlâ korunmuş ve II. Abdülhamid'in yerine V. Mehmed geçmiştir. Çin'in 1911 Devrimi Qing İmparatorluğu'nu yıkmış ama sadece imparatorun yerine başkan gelmiştir. Çünkü Çin hala emperyalist güçlerin kontrolü altında yarı-sömürge ve yarı feodal bir ülke olarak yoluna devam etmiştir. Bu nedenle Çin beklenen bağımsızlık ve demokrasiye ulaşamamıştır. Sadece bununla da kalmamıştır. Bu devrimci hareketler bazen olumsuz sonuçlar doğurmuştur. 1908 Jön Türk Devrimi'nden sonra 1912 yılında fiilen iktidara gelen İttihatçılar ağırlıklı olarak yoğun dış müdahaleler ve savaşlardan dolayı Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasına mani olamamışlardır. 1911 Devrimi'nden sonra Çin ise savaş ağalarının sürekli savaştığı bir durumla karşı karşıya kalmıştır.

20. yüzyılın başlarında Asya burjuvazi devriminin sınırlamaları ve bunun neden olduğu bazı olumsuz etkiler, esas olarak devrimci hareketi gerçekleştirildiği zaman ve bu devrimleri yönlendiren Asya burjuvazisinin sınırlı özelliklerinden kaynaklanmıştır. 20. Yüzyıl başlarında dünya, Avrupa burjuva devrimci çağından çok farklıdır. Çin devrimcileri sadece kendi eski feodal kuvvetlerinin direnişini yenmek ve aynı zamanda emperyalizmin müdahalesine de karşı çıkmak mecburiyetini duymuşlardır. Çünkü Asya kapitalizmi sömürge ve

yarı-sömürge dünyası bağlamında gelişmiştir. Asya'nın burjuvazisi politik olarak olgunlaşmamış ve kendi feodal güçleri ve yabancı sermayesi ile ayrılmaz biçimde bağlantılı bir duruma gelmiştir Böylece devrimciler, devrimin kritik anında, kendilerinden çok daha güçlü olan siyasi muhaliflerle yüzleştiklerinde çoğunlukla zayıf yönlerini göstermiş ve uzlaşmayı tercih etmiş, sonunda devrimci hareketin başarısızlığına yol açmışlardır. Asya burjuvazisinin bu devrimlerinde yaşadığı gerilemeler yüzünden, Çin'de devrimciler, halkı özellikle nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan köylülerin devrim hareketlere katılmasını sağlayabilmenin yollarını aramaya başlayabilmiştir. Türkiye'de ise 1908 devrimi, Osmanlı İmparatorluğu sonrası Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde yeni dönemin zeminini teşkil etmiştir. Sonuç olarak her iki devrim sonuçları ile her iki ülkede büyük dönüşümlerin yolunu açmıştır.

KAYNAKÇA

1. ÇİN KAYNAKLARI:

- 金冲及: 辛亥革命研究, 上海, 上海辞书出版社, 2011 年;
Chongji, Jin : **1911 Devrimi Üzerine Araştırma**, Shanghai, Cishu Yayınları, 2011.
- 邵传烈: 孙中山, 上海 : 上海人民出版社, 1980;
Chuanlie, Shao: **Yat-sen Sun**, Shanghai, Halk Yayınları, 1980.
- 任仲平: “开启民族复兴的百年征程”, 人民日报刊, 10(08)期 2011,第 8 页;
Chongping, Ren: “Çin Halk Cumhuriyetin 100 Yıllık Yolculuğu”, **Halk Dergisi**, Sayı.10(08), 2011, s8.
- 钱乘旦: “奥斯曼帝国自我改造的失败及其原因”,**历史教学**, 第 10 期,1999 第 22 第 26 页;
Chengdan, Qian : “Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Sebepleri”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 10, 1999, s.22,26.
- 陈国庆著: 中国近代社会转型研究, 北京, 社会科学文献出版社, 2005 年;
Guoqing, Cheng.: **Modern Çin Toplumunun Dönüşümü Üzerine Araştırma**, Pekin, Sosyal Bilimler Yayınları, 2005.
- 容闳: 西学东渐记 北京, 商务印书馆,1915 年版;
Hong, Rong: **Batlaşma**, Pekin, Çin Ticari Yayınları, 1915.

- 胡汉民:
Hanming, Hu: “民报之六大主义”, **民报刊**, 第 3 号, 1906 年, 4 月刊 ,27 页;
“Halk Dergisinin Altı Doktrin”, **Halk Dergisi**, Sayı. 03,
Nisan1906, s27.
- 于蕙清:
Huiqing, Yu: “民族主義原生論與建構論之評析”, **正修學報**,15 期, 2002, 頁 44;
“Milliyetçilik İlkeliği ve İnşacılığın Üzerine Yorum”
Zhenxiu Dergisi, Sayı. 15, 2002,s.44.
- 虞和平著:
Heping, Yu: **中国近代通史**, 南京,江苏人民出版社,2007 年;
Çin'in Modern Tarihi, Nanjin, Halk Yayınları, 2007.
- 曹宏举:
Hongju, Cao: “利用外资需固守主权-西方资本与奥斯曼帝国的瓦解”, **西亚非洲**,
6 期, 2000 年,第 23 页-第 38 页;
“Batı Sermayesi ve Osmanlı İmparatorluğunun Dağılımı”,
Asya Araştırma Dergisi, Sayı. 6, 2000,s.23-38.
- 林家有:
Jiayou, Lin: **辛亥革命与中华民族的觉醒**, 广东, 人民出版社, 2011 年版;
1911 Devrimi ve Çin Ulusunun Uyanışı, Guangdong, Halk
Yayınları, 2011.
- 林家有:
Jiayou, Lin: **孙中山与中国 - 博士论坛论文选集**,广东,中山大学出版,2009 年;
Sun Yat-sen ile Çin, Guangdong, Zhongshan Üniversitesi
Yayınları, 2009.
- 魏金玉:
Jingyu, Wei: “五四运动的经济背景”, **历史研究**, 第 4 期, 1959 年, 27,30 页;
“4 Mayıs Hareketi'nin Ekonomik Yapısı,” **Çin Bilgisi**
Araştırmaları Dergisi, Sayı. 4, 1959, s.27,30.
- 陈金龙:
Jinglong, Chen: “辛亥革命与马克思主义中国化”, **光明日报**,第 8 期, 2011 年,63 页;
“1911 Çin Devrim ve Marksizm”, **Guangming Dergisi**,
Sayı.8, 2011,s.63.

- 韦杰廷: 孙中山民生主义新探, 黑龙江, 教育出版社,1991 年;
Jieyan, Wei: **Sun Yat-sen'in Halk Geçimi Yeni Araştırması**,
Heilongjiang, Eğitim Yayınları, 1991.
- 张静如:
Jingru, Zhang: “中国共产党通史”, 广东人民出版社, 1 版, 2002 年, 第 118 页;
“Çin Komünist Partisi'nin tarihi”, **Guangdong Halk Dergisi**,
Sayı.1, 2002, s.118.
- 谢俊美:
Junmei, Xie: **政治制度与近代中国**, 上海, 上海人民出版社, 2000 年;
Modern Çin' in Siyasal Sistemi, Shanghai, Halk Yayınları,
2000.
- 适可斋:
Kezhai, Shi: **适可斋记言**, 北京,中华书局, 1960 年版;
1911 Çin Devrim Analizi, Pekin, Çin Halk Yayınları, 1960.
- 朱克柔:
Kerou, Zhu: “青年土耳其党人的历史作用”, **世界历史**,第 3 期,1980 年, 第
37-40 页 ;
“Jön Türkler”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 3,
1980,s.37-40.
- 孙毓棠:
Liutang, Sun: **中国近代工业史资料**, 北京, 科学出版社 1957 年版;
Çin'in Modern Sanayi Tarihi, Pekin, Pekin Bilim
Yayınları, 1957.
- 王林茂:
Linmao, Wang: “辛亥革命政治与权威的重建”, **浙江大学学报**, 第 3 期 2002 年,第
63,77,84,93 页;
“1911 Devriminde Siyasetin Yeniden İnşası,” **Zhejiang
Üniversite Dergisi**, Sayı. 3, 2002,s.63,77,84,93.

- 李立峰: 悲凉绝唱--关于晚清改革的历史沉思, 南京, 南京大学, 2000 年;
Lifeng, Li: **Geç Qing Hanedanlığında Reformun Tarihsel Düşüncesi**,
Nanjin, Nanjin Üniversitesi Yayınları, 2000.
- 列宁: 亚洲的觉醒--列宁选集, 北京, 人民出版社 1967 年版;
Lenin: **Lenin'in Seçilmiş Eserler - Asya'nın Uyanışı**, Çev: Wang
Shuren, Pekin, Halk Yayınları, 1967.
- 伯纳德·刘易斯, 率中廉译: 现代土耳其的兴起, 北京, 商务印书馆, 1982 年;
Lewis, Bernard: **Modern Türkiye'nin Yükselişi**, Çev: Shuai Zhongqin,
Pekin, Ticari Yayınları, 1982.
- 尚明轩: 孙中山传, 北京, 北京出版社, 1979 年;
Mingxuan, Shang: **Sun Yat-sen**, Pekin, Pekin Yayınları, 1979.
- 王宁: 中国近代史资料丛刊·辛亥革命, 第 8 册. 上海, 人民出版社 1999 年
Ning, Wang: **1911 Çin Devrimi**, Shanghai, Halk Yayınları, 1999.
- 张鹏园: 立宪派与辛亥革命, 上海, 三联书店, 2013 年;
Pengyuan, Zhang: **Anayasalcılık ve 1911 Devrimi**, Shanghai, Sanlian
Yayınları, 2013.
- 步平: “在时空背景下理解辛亥革命的历史意义”, 近代史研究, (04)18 期
2011 年, 第 19,25 页;
Ping, Bu: “Tarihi Arka Planda 1911 Devrimi'nin Tarihsel Önemini
Anlamak” **Çin Modern Tarih Araştırması Dergisi**, Sayı.
(04)18, 2011, s.19,25.

- 梁若冰: “口岸、铁路与中国近代工业化”, **经济研究**, 第 4 期, 2015 年,第 144, 157, 170 页;
- Ruobing, Liang: “Çin'de Liman, Demiryolu ve Modern Sanayileşme.” **Ekonomik Araştırma Dergisi**, Sayı. 4, 2015, s.144, 157, 170 .
- 规绳武: **从辛亥革命到五四运动**, 湖南, 人民出版社 1983 年;
- Shengwu, Hu: **1911 Devrimi'nden 4 Mayıs Hareketi'ne**,Hunan, Reming Yayınları, 1983.
- 孙中山全集, 北京,中华书局 1986 年;
- Sun Yat-sen'in Makale Seti**, Zhonghua Yayınları, Pekin, 1986.
- 胡绳武, 金冲及: “中国近代历史上的丰碑-辛亥革命”,光明日报,第 9 期,1991 年 10 月 9 日, 4-5 页;
- Shengwu,Hu. Chongji, Jin “Çin'in Modern Tarihinde Bir Anıt: 1911 Devrimi”, **Guangming Dergisi**, Sayı. 9, 1991, s.4-5.
- 王三义: 土耳其的近代化: 一般道路与特殊道路, **史学集刊**,第 1 期,2011 年,第 83 页-89 页;
- Sanyi, Wang: “Türkiye'nin Modernizasyonu”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 1, 2011,s.83-89.
- 陈万雄: **辛亥革命的醞流**, 上海, 三联书店, 1997 年;
- Wanxiong, Chen: **1911 Devrimi**, Shanghai, SanlianYayınları, 1997.

- 王新刚: “浅论 1911 的历史背景”, *内蒙古民族师院学报*, 第 1 期, 1997, 第 19 页-第 23 页;
- Xinggang, Wang: “1911 Devriminin Tarihsel Arka Planı Üzerinde Araştırma”, *İç Moğolistan Milliyet Akademisi Dergisi*, Sayı. 1, 1997, s.19-23.
- 李新, 任一民: *辛亥革命时期的历史人物*, 北京, 中国青年出版社, 1983 年;
- Xin Li, Yimin Ren: **1911 Devrimi Sırasında Tarihsel Figürler**, Pekin, Çin Gençlik Yayınları, 1983.
- 李学智: “民国初年的法制思潮” *近代史研究*, 4 期, 2001 年, 230-260 页;
- Xuezhi, Li: “Çin'in Modern Tarihi,” *Tarih Araştırma Dergisi*, Sayı. 4, 2001, s.230-260.
- 周新国: “论毛泽东对辛亥革命经验教训的总结毛泽东思想研究”, *毛泽东思想研究*, 9 期, 2011, 40 页;
- Xingguo, Zhou: “Mao Zedong'un 1911 Devriminin Deneyimleri Değerlendirmesi” *Mao Zedong Araştırması*, Sayı. 09, 2011, s.40.
- 徐义生: *中国近代外债史统计资料 1853-1927*, 北京: 中华书, 1962 年;
- Yisheng, Xu: **Modern Çin'in Dış Borç Tarihi 1853-1927 İstatistikleri**, Pekin, Zhonghua Yayınları, 1962.
- 丁原英: *清末民变年表*, 北京: 中国社会科学出版社, 1982;
- Yuanyin, Ding: **Qing Hanedanlığın Son Dönemindeki Halk Ayaklanmaları**, Pekin, Çin Sosyal Bilimler Yayınları, 1982.

- 阎幼甫: 辛亥湖南光复的片断回忆, 湖南文史资料选辑, 湖南, 人民出版社 1981 年版;
- Youfu, Yan: **1911 Çin Devrimi Hatırası**, Hunan, Hunan Halk Yayınları, 1981.
- 民炎: "土耳其革命", **民报**, 12 月, 第 25 号, 1908 年, 第 3,4 页;
- Yan, Ming: "Jön Türk Devrimi", **Halk Gazetesi**, 25 Aralık 1908, s.3-4.
- 鄭永年: 中國民族主義的復興——民族國家向何處去? 香港, 三聯書店, 1998;
- Yongnian, Zheng: **Çin Milliyetçiliğinin Canlanması ve ülkenin geleceği?** Hong Kong, Sanlian yayınları, 1998.
- 李雅兴: “辛亥革命对马克思主义中国化的影响初探”, **马克思主义研究**, 01 期, 2012 年;
- Yaxing, Li: “Marksizmin Sinikleşmesi Üzerine 1911 Devrimi'nin Etkisi”, **Marksizm Araştırmaları**, Sayı. 01, 2012.
- 黄一兵: “中国共产党对辛亥革命事业的缅怀和继承”, **中国社会科学报**, 第 7 期, 2011, 7 页;
- Yibing, Huang: “Çin Komünist Partisinin 1911 Devrimi Anması”, **Çin Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 07, 2011, s.7 .
- 费正清: 剑桥中国晚清史(1800-1911), 北京, 中国社会科学出版社, 1993;
- Zhengqing, Fei: **Qing Hanedanının Son Dönemi (1800-1911)**, Pekin, Çin Sosyal Bilimler Yayınları, 1993.
- 李振华: 近代中国国内外大事记, 台北, 文海出版社, 1979 年;
- Zhenghua, Li: **Modern Çin tarihindeki Olaylar**, Taipei, Wenhai Yayınları, 1979.

- 王者琦: “马克思主义中国化的历史进程及规律”, **辽东学院学报**, 第4期, 2008, s.12;
- Zheqi, Wang: “Çin'de Marksizmin Tarihsel Süreci” **Liaonin Üniversite Dergisi**, Sayı.04, 2008, s.12.
- 毛泽东: “纪念孙中山先生”, 人民日报, 2期, 1956年, 9页;
- Zedong, Mao: “Bay Sun Yat-sen'i Anmak”, **Halk Dergisi**, Sayı.2, 1956, s.9.
- 刘增合: “八省土裔统捐与清末财政集权”, **历史研究**, 第6期, 2004, 28-33页 ;
- Zenghe, Liu: “Qing Hanedanlığın Son Döneminde Finansal Merkezileşmesi.” **Tarih Araştırma Dergisi**, Sayı. 6, 2004, s.20-33 .

2. DİĞER BASILI KAYNAKLARI:

- Ahmad, Feroz: **İttihat ve Terakki 1908-1914**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2004.
- Ahmad, Feroz: **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Ankara, 2002.
- Ahmad, Feroz: **İttihatçılıktan Kemalizm'e**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1990.
- Akşin, Sina: **Türkiye Tarihi**, İstanbul, 1992.
- Akşin Sina vd.: **100. Yılında Jön Türk Devrimi, İstanbul**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.

- Akyüz, Yahya: **Türk Eğitim Tarihi**, İstanbul,1999.
- Berkes, Niyazi: **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Ankara, 1973.
- Çavdar, Tefvik: **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, Ankara, 2004.
- Demir Fevz: **Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri 1908-1914**,Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2007.
- İmamoğlu, Hüseyin Vehbi: “XX. Yüzyılın Başında Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Dönüşüm ve Siyasi Bloklaşma”, **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.6 (1), 2016.
- Küçükkılıç, İsmail: “II. Meşrutiyetin İlanında Halk Unsuru.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2010.
- Kansu Aykut: **1908 Devrimi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.
- Kansu, Aykut: “Devrime Giden Yol ve 1908 Devrimi”, **Toplumsal Tarih Dergisi**, Temmuz, Sayı. 175, 2008.
- Kendirci Hasan: **Meclis-i Mebusan'dan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne: Kopuş ve Süreklilikler**, İstanbul, KitapYayınevi, 2009.
- Kutlu Sacit: **Didar-ı Hürriyet, Karpostallarla İkinci Meşrutiyet1908-1913, İstanbul**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004.
- Mardin, Şerif: **Jön Türklerin Siyası Fikirleri,1895-1908**,İstanbul, İletişim Yayınları, 1994.
- Nobua, Misawa: “The Influence of the Ottoman Print Media in Japan: The Linkage of Intellectuals in the Eurasian World” **Kyoto Bulletin of Islamic Area Studies**, Sayı.2(2), March, 2009.
- Ömerci, Ozan: Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, **Tarih Okulu**, Eylül-Aralık, Sayı. 8, 2010.

- Resulzade, Mehmet Emin: Kafkasya Türkleri, (Hazırlayanlar: Yavuz Akpınar İrfan Murat Yıldırım ve Sabahattin Çağın), **Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı**, İstanbul, 1993.
- Saygılı, Hasip: **1905 Rus Devrimi Ve Sultan Abdülhamid**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2017.
- Sarı, Emre: **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Antalya, Net Medya Yayıncılık, 2016.
- Shaw, Stanford J. Kural Shaw, Ezel: **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, İstanbul, 1983.
- Tellal Erel: “1905 Rus Devrimi’nin 1908 Üzerine Etkileri”, **100. Yılında Jön Türk Devrimi** içinde İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s. 633-642.
- Toprak, Zafer: Osmanlı Narodnikleri: "Halka Doğru" Gidenler”, **Toplum ve Bilim**, Sayı. 24, 2002.
- Türkoğlu, İsmail: **Sibiryalı Meşhur Seyyah Abdürreşid İbrahim**, Ankara, 1997.
- Yalçın Mustafa: **Jön Türklerin Serüveni**, İstanbul, İlke Yayınları, 1994.

3. İNTERNET KAYNAKLARI:

- Berke Mustafa, Berkil Ali Çağrı: “Birinci ve İkinci Jön Türk Kongreleri” , <http://inciraltitarih.com/birinci-ikinci-jon-turk-kongreleri/>, 10 Kasım 2018.
- Duruncan, Halit: “Jön, Türklerin Tarihi, Misyonu”, <http://obilir.com/jon-turklerin-tarihi-misyonu/>, 23 Eylül 2018.

Fazılođlu, Mehmet Alp:

“1908 Devrimi: Özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve adalet, 15 Ocak 2016”,
<http://bonpurloryan.com/.1908-devrimi-ozgurluk-esitlik-kardeslik-adalet/>, 11 Eylül 2018.

